

НІЧОГО ДЛЯ НАС БЕЗ НАС

**Посібник з інклюзивного прийняття рішень
ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ**

УДК 061.2-056.26:005.53](477)(083.132)
ББК 66.79(4Укр)
Н 70

Посібник «Нічого для нас без нас» видано в рамках проекту «Інклюзивні рішення для рівноправного та відповідального суспільства» (IDEAS) за фінансової підтримки Європейської Комісії та Британської Ради.

Упорядники висловлюють щире подяку всім організаціям та особам, матеріали яких було використано під час підготовки цього видання.

Відповідальність за зміст цього видання несе виключно Британська Рада. Зміст цієї публікації ніяким чином не може сприйматись як відображення поглядів Європейського Союзу.

Нічого для нас без нас: Посібник з інклюзивного прийняття рішень для державних органів. Упорядники: Азін В. О., Байда Л. Ю., Госс Н., Ждан П.М., Сухініна І. М., Флетчер А. – К: Ленвіт: 2015. – 102 с.

ISBN 978-966-8995-97-2

Посібник орієнтовано на працівників органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, державних установ, членів неурядових організацій людей з інвалідністю, громадських активістів, фахівців з питань інвалідності та осіб з інвалідністю

**УДК 061.2-056.26:005.53](477)(083.132)
ББК 66.79(4Укр)**

За офіційною статистикою в Україні станом на 1 січня 2014 року проживало 2 831 726 осіб з інвалідністю, у тому числі 168 280 дітей. Очікується, що внаслідок подій на Сході України їх чисельність значно зросте.

Вони шукають відповіді на важливе для них питання: як інтегруватись у суспільне життя. Допомогти їм у цьому можуть органи влади та громадськість, перші з яких зобов'язані це зробити за законом, а другі – за активною громадянською позицією.

Мета посібника - надати інформацію щодо важливості спільної діяльності органів влади та громадських організацій людей з інвалідністю у процесі прийняття рішень; поповнити їх знання, які допомогли б раціонально взаємодіяти і шукати шляхи вирішення проблемних питань; сприяти активізації демократичних процесів розбудови громадянського суспільства.

Матеріали посібника можуть стати основою, на якій органи влади, громадські організації та особи з інвалідністю зможуть формувати політику та розбудовувати діяльність, керуючись принципом «Нічого для нас без нас». Такий підхід відповідає принципам і рекомендаціям міжнародних та європейських документів з прав людини, включаючи Конвенцію ООН про права інвалідів.¹ На них може базуватися співпраця органів влади та громадських організацій з багатьох проблем людей з інвалідністю.

Окрім теоретичної інформації у посібнику подано практичний досвід співпраці та діалогу урядових структур і представників громадських організацій, засобів масової інформації країн-учасниць проекту «Інклюзивні рішення для рівноправного та відповідального суспільства» (IDEAS), який реалізується за фінансової підтримки Європейської Комісії та Британської Ради в Азербайджані, Вірменії, Грузії, Йорданії, Лівані, Україні.

Значний вклад у підготовку матеріалів посібника здійснили консультанти із Великої Британії, які працюють у сфері інвалідності.

¹ Генеральна Асамблея ООН прийняла назву документа англійською мовою *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. При перекладі на українську мову та ратифікації документа Верховною Радою України (2009 р.) була офіційно використана назва *Конвенція про права інвалідів*. Слово «людина» було вилучено з контексту (*прим. авт.*). В тексті посібника використовується термін «інвалід» тоді, коли є його офіційне використання в законодавчому чи нормативному документі України.

Зміст

Глосарій	5
Розділ 1. Проблеми інвалідності та інклюзивний підхід до процесу прийняття рішень	11
Розділ 2. Правові умови процесу інклюзивного прийняття рішень	25
Розділ 3. Процес інклюзивного прийняття рішень	47
Розділ 4. Роль органів влади в процесі інклюзивного прийняття рішень	69
Додатки (Тренінги за темами розділів)	81
Про проект IDEAS	93
Міжнародна рамка в проекті IDEAS	94
Інформаційні джерела	99

Глосарій

Виконавча влада в Україні – Кабінет Міністрів України (Уряд), який є вищим органом у системі органів виконавчої влади, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації.²

Громадська організація – громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи.³

Громадська спілка – громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи.⁴

Громадське об'єднання – добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.⁵

Громадські організації осіб з інвалідністю, їх спілки – об'єднання громадян, які утворюються з метою забезпечення рівних прав і можливостей осіб з інвалідністю та їх соціального захисту, виявлення, усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб таких осіб. Представники всеукраїнських громадських організацій інвалідів, їх спілок залучаються (за їх зверненням) до складу колегій і консультативно-дорадчих органів центральних і місцевих органів виконавчої влади. Представники місцевих громадських організацій інвалідів, їх спілок залучаються (за їх зверненням) до складу колегій і консультативно-дорадчих органів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до свого статусу та території діяльності.⁶

Громадськість – соціально активна частина суспільства, яка на добровільних засадах бере участь у суспільно-політичному житті країни, діє як безпосередньо, так і через різноманітні об'єднання громадян.⁷

Громадянське суспільство – суспільство громадян з високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних властивостей, яке утворює розвинені правові відносини з державою; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага.⁸

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.⁹

² Закон України «Про Кабінет Міністрів України»;

³ Закон України «Про громадські об'єднання»;

⁴ Закон України «Про громадські об'єднання»;

⁵ Закон України «Про громадські об'єднання»;

⁶ Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»;

⁷ civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/11;

⁸ civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/11;

⁹ Конституція України.

Дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.¹⁰

Дискримінація за ознакою інвалідності – будь-яке розрізнення, виключення чи обмеження з причини інвалідності, метою або результатом якого є применшення або заперечення визнання, реалізації або здійснення нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, цивільній чи будь-якій іншій сфері. Вона включає всі форми дискримінації, у тому числі відмову в розумному пристосуванні.¹¹

Діалог – спілкування двох і більше осіб. З точки зору участі неурядових організацій та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень діалог може бути *необмежений* або *конкретний*.¹² **Необмежений діалог** – двостороннє спілкування, яке ґрунтується на взаємних інтересах та потенційно спільних цілях, з метою забезпечення регулярного обміну думками. Його межі можуть варіюватися від відкритих громадських слухань до спеціалізованих нарад між неурядовими організаціями та органами державної влади. **Конкретний діалог** ґрунтується на взаємних інтересах для обговорення окремого політичного процесу. Конкретний діалог, зазвичай, призводить до розробки та прийняття спільної рекомендації, стратегії або законопроекту.

Законодавча влада в Україні – Верховна Рада України (парламент), яка є єдиним органом законодавчої влади в Україні.¹³

Засоби масової інформації – засоби, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації.¹⁴ Засоби масової інформації називаються ще четвертою владою.

Інвалід – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.¹⁵

¹⁰ Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»;

¹¹ Конвенція ООН про права інвалідів;

¹² Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року;

¹³ Конституція України;

¹⁴ Закон України «Про інформацію»;

¹⁵ Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні».

Інвалідність – результат взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і відносницькими та середовищними бар'єрами і яка заважає їхній повній та ефективній участі у житті суспільства нарівні з іншими.¹⁶

Інвалідність – міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист.¹⁷

Інклюзивне прийняття рішень – процес максимального врахування інтересів усіх громадян, де всі учасники мають змогу вільно й відкрито долучатися до прийняття рішень, що їх стосуються, без жодних утисків чи приниження. Передумови забезпечення сприятливих умов для інклюзивного прийняття рішення включають верховенство права, дотримання основних демократичних принципів, політичну волю, сприятливе законодавство, чіткі процедури, довгострокову підтримку та ресурси для сталого громадянського суспільства і спільний простір для діалогу та співпраці.

Інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.¹⁸ Інформація (з точки зору участі неурядових організацій та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень) – це така форма участі вказаних суб'єктів у процесі прийняття рішень, що характеризується найнижчим ступенем їх залучення до формування політики. Зазвичай цей рівень участі полягає в отриманні інформації від органів державної влади, не потребує і не передбачає втручання або залучення неурядових організацій. Інформація актуальна на всіх етапах процесу прийняття рішень.¹⁹

Консультація – надання інформації, поради і підтримки. Консультація (з точки зору участі неурядових організацій та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень) – це форма участі вказаних суб'єктів у процесі прийняття рішень, коли органи державної влади звертаються до них із проханням висловити думку стосовно конкретного політичного питання чи політичного процесу. Цей рівень участі включає інформування неурядових організацій органами державної влади про поточний стан політичного процесу та прохання прокоментувати, висловити думки і відреагувати.²⁰

Мейнстрімінг інвалідності (*mainstream* (з англ.) – головний потік) – комплексний підхід, що враховує різні інтереси та надає рівні можливості особам з інвалідністю, забезпечує їх включення у всі аспекти життєдіяльності. Їх потреби мають бути враховані вже на початку формування політики, законодавчих ініціатив, програм,

¹⁶ Конвенція ООН про права інвалідів. При перекладі «*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*» українською мовою та її ратифікації словосполучення «*Persons with Disabilities*» було перекладено як «інвалід», хоча правильним буде – «особа з інвалідністю» (прим. авт.);

¹⁷ Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»;

¹⁸ Закон України «Про інформацію»;

¹⁹ Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року;

²⁰ Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року.

стратегій, планів тощо на всіх рівнях, а не розглядатись лише в межах спеціальних програм, спеціальних стратегій.

Місцеві державні адміністрації – місцеві органи виконавчої влади, які входять до системи органів виконавчої влади. Вони поділяються на обласні, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації. Місцеві державні адміністрації здійснюють повноваження, делеговані їм обласними і районними радами відповідно до Конституції України в обсягах і межах, передбачених Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»²¹

Моделі інвалідності. Різні тлумачення сутності поняття «інвалідність» лягли в основу формування існуючих нині «моделей інвалідності» (моральна, благодійна, реабілітаційна, медична, культурна, соціальна та ін.), які є яскравим відображенням суспільної думки певного періоду щодо осіб з інвалідністю.

Організації громадянського суспільства – зареєстровані відповідно до чинного законодавства громадські об'єднання, професійні спілки, організації роботодавців, благодійні організації, релігійні організації, творчі спілки та інші організації, діяльність яких не пов'язана із здійсненням владних повноважень і отриманням прибутку з метою його розподілу.²² **Такі організації ще називають неурядовими організаціями.**

Особи з інвалідністю – особи, які мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні порушення, які під час взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній і ефективній участі у житті суспільства нарівні з іншими.²³

Партнерство (з точки зору участі неурядових організацій та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень)²⁴ – це така форма участі вказаних суб'єктів у процесі прийняття рішень, яка передбачає спільну відповідальність на кожному етапі процесу прийняття політичного рішення: встановлення порядку денного, складання проекту, прийняття рішень та реалізації політичних ініціатив. Партнерство є вищим рівнем участі неурядових організацій та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень.

Персоналізація – соціальний підхід, який враховує особливості кожної людини, яка отримує послугу чи підтримку, і який передбачає право вибору та контролю над даним процесом.

Представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення. Вони поділяються на сільські, селищні, міські ради, які є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх

²¹ Закон України «Про місцеві державні адміністрації»;

²² civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/11;

²³ Конвенція ООН про права інвалідів;

²⁴ Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року.

інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, цим та іншими законами. Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи.²⁵

Президент України – глава держави, який виступає від її імені.²⁶

Розумне пристосування – внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і підхожих модифікацій і коректив, що не стають надмірним чи невиправданим тягарем, для цілей забезпечення реалізації або здійснення інвалідами нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод.²⁷

Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними згідно із законом.²⁸

Універсальний дизайн – дизайн предметів, обстановок, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально можливою мірою придатними для використання для всіх людей без необхідності адаптації чи спеціального дизайну. Універсальний дизайн не виключає допоміжних пристроїв для конкретних груп інвалідів, де це необхідно.²⁹

Участь громадськості – широкий спектр прямих і непрямих форм участі представників громадськості в прийнятті управлінських рішень. Участь громадськості сприяє цінному обміну інформацією між владою та громадянами, завдяки чому політики й державні службовці більше дізнаються про вплив своїх рішень, зокрема на людей та їх групи, погляди й інтереси яких могли б залишитися непоміченими.³⁰ Існують чотири рівні участі громадськості – від найнижчого до найвищого ступеню залучення. До них відносяться: інформація, консультація, діалог і партнерство.³¹

Цикл політики. Поняття «політика» в даному посібнику використовується у значенні плану дій державних, громадських організацій та окремих суб'єктів соціальної сфери, який спрямований на реалізацію конституційних прав та свобод осіб з інвалідністю.³²
Цикл політики: визначення цілей; оцінка її різних варіантів; визначення процесу прийняття рішень; впровадження заходів реалізації плану дій; моніторинг та оцінювання результатів.

²⁵ Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»;

²⁶ Конституція України;

²⁷ Закон України «Про прокуратуру»;

²⁸ Конвенція ООН про права інвалідів;

²⁹ Закон України «Про судоустрій і статус суддів»;

³⁰ Конвенція ООН про права інвалідів;

³¹ civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/11;

³² Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року.

Розділ 1.

Проблеми інвалідності та інклюзивний підхід до процесу прийняття рішень

Матеріали цього розділу дають можливість ознайомитися з:

- підходами до проблем інвалідності;
- основними принципами концепції інклюзивного прийняття рішень;
- досвідом реалізації рішень.

Зміст розділу

- Поняття «інвалідність» та «особа з інвалідністю»
- Моделі інвалідності
- Рух за права людей з інвалідністю
- Бар'єри до повноцінної участі людей з інвалідністю у житті суспільства
- Мейнстрімінг інвалідності
- Концепція «незалежного життя»
- Сутність інклюзивного підходу до процесу прийняття рішень

Поняття «інвалідність» та «особа з інвалідністю»

Конвенція ООН про права інвалідів (далі – КПІ) не дає чіткого визначення поняття «інвалідність». В ній зазначається, що це поняття еволюціонує і зміст його – це результат взаємодії, яка відбувається між людьми з інвалідністю та перешкодами у стосунках і середовищі, заважає їхній повноцінній та дієвій участі у житті суспільства нарівні з іншими (Преамбула КПІ).

Стаття 1 КПІ говорить, що до осіб з інвалідністю належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній і ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Використання у словосполученні «до осіб з інвалідністю належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями» слова «належать» гарантує, що це не обмежує сфери застосування Конвенції, і держави-учасниці можуть також забезпечувати захист інших осіб, наприклад осіб з нестійкими порушеннями тощо.

Інвалідність розглядається не як захворювання або фізичний недолік, а як результат взаємодії негативного ставлення або несприятливих умов зі станом конкретних людей. Тобто слід долати відносницькі та середовищні бар'єри, що дозволить цим людям активно брати участь у житті суспільства і повноцінно користуватися своїми правами.

При перекладі «Convention on the Rights of Persons with Disabilities» українською мовою та її ратифікації словосполучення «Persons with Disabilities» було перекладено як «інвалід», хоча правильним буде – «особа з інвалідністю». Така ситуація виникла у зв'язку з тим, що згідно з пунктом 3 Порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України на українську мову, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.03.2006 № 353, переклад міжнародного договору здійснюється з мови, на якій укладено договір. У разі укладення договору двома або більше мовами для забезпечення автентичності перекладу також використовуються тексти (текст) договору іншими (іншою) мовами.

Відповідно до статті 50 КПІ тексти цієї Конвенції англійською, арабською, іспанською, китайською, російською та французькою мовами є рівноавтентичними. У російськомовному тексті КПІ застосовується термін «інвалід», що і призвело до застосування його і в Україні.

Моделі інвалідності

Різні тлумачення сутності поняття «інвалідність» лягли в основу формування «моделей

інвалідності», які є яскравим відображенням суспільної думки певного періоду до людей з інвалідністю.

Моральна модель. Концепція її зводиться до того, що інвалідність є наслідком гріха. Це найстаріша модель. Сьогодні вона найменш поширена. Її ще називають «моделлю особистої трагедії». За таким підходом «інвалідність» пов'язується з покаранням за скоєння особою або кимось із членів її сім'ї чи родини злочину. У таких випадках наявність інвалідності в одного з членів родини ставить всю сім'ю в становище стигматизованої, понижуючи її статус, або спричиняючи повну ізоляцію від суспільного життя.

Благодійна модель. Її концептуальний підхід: люди з інвалідністю – жертви обставин. Вони заслуговують на співчуття. Ця модель найчастіше використовується людьми без інвалідності, у тому числі благодійними організаціями, для пояснення сутності поняття «інвалідність» та для цілей фандрейзингу.³³ За її концепцією особи з інвалідністю вважаються жертвами трагедій. Вони потребують догляду, неспроможні управляти своїми справами, а заради виживання потребують співчуття та допомоги.

Медична модель. Розглядає інвалідність як дефект чи хворобу, що потребує, насамперед, медичного втручання. Домінує думка: якщо людину з інвалідністю вилікувати, то її життєві проблеми перестануть існувати. За такого підходу особа з інвалідністю відсторонюється від суспільного життя. При цьому лікарі й інші фахівці виступають найбільш компетентними і впливовими у вирішенні проблем цієї групи населення. Зазначену модель іноді називають ще «адміністративною», оскільки вона бере початок із системи соціального забезпечення та охорони здоров'я. Прихильники медичної моделі і нині мають чималий вплив на формування законодавства, соціальної політики та організацію соціального обслуговування. Досить поширене використання концепції цієї моделі і в Україні, що негативно позначається на процесах формування державної політики стосовно людей з інвалідністю у сферах освіти, працевлаштування, реабілітації, соціальної адаптації та інших.

Реабілітаційна модель є відгалуженням, різновидом медичної моделі. Вона розглядає інвалідність як потребу у послугах фахівців з реабілітації (медичної, фізичної, психологічної) чи іншої допоміжної професії. У руслі цієї моделі виник такий метод реабілітації, як трудотерапія. Концепція цієї моделі сформувалася після Другої світової війни, коли солдати поверталися додому з інвалідністю і їм потрібно було адаптуватися до життя у суспільстві. Відповідно до цієї концепції розроблена сучасна система професійної реабілітації.

Економічна модель є продовженням, частиною медичної моделі. Її концепція передбачає перерозподіл коштів між різними категоріями населення там, де застосовується медична модель інвалідності як методологічне підґрунтя. Вплив економічної моделі інвалідності можна прослідкувати на тих прикладах соціальної політики, де інвалідність визначається, насамперед, як непрацездатність, де застосовуються обмеження на види праці та трудової зайнятості людей з інвалідністю.

Соціальна модель. Її концепція розглядає інвалідність як проблему, створену суспільством, і вважає соціальну дискримінацію найбільш суттєвою. За нею інвалідність – це нормальний аспект життя, а не відхилення. Концепція моделі не завжди знаходить розуміння, зокрема у професіоналів сфери благодійництва та реабілітації. Останніх

³³ Фандрейзинг (англ. *Fundraising*) – процес залучення грошових коштів та інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних тощо), які організація не може забезпечити самостійно, та які є необхідними для реалізації певного проекту або своєї діяльності в цілому:
www.uk.wikipedia.org/wiki/Фандрайзинг.

нерідко доводиться переконувати в тому, що їхня роль має змінитися з організації лікування або догляду на допомогу людям з інвалідністю контролювати власне життя. Концепція соціальної моделі була сформована людьми з інвалідністю у відповідь на недосконалість медичної моделі і той негативний вплив, який вона спричиняє на їхнє суспільне життя.

Соціальна модель не заперечує наявності фізіологічних відмінностей між людьми з інвалідністю та особами без неї. Вона не заперечує того, що турботу про лікування та реабілітацію потрібно залишити фахівцям. Але результати їх діяльності не повинні впливати на те, чи буде людина з інвалідністю повноправним членом суспільства. Соціальну модель інвалідності можна ефективно використовувати для визначення бар'єрів у всіх сферах суспільного життя, які знижують рівень участі в них людей з інвалідністю. Таким чином, соціальна модель спонукає держави до створення «суспільства для всіх».

Інвалідність як правозахисна модель. Конвенція ООН про права інвалідів, підтримуючи концепцію соціальної моделі, розвиває її далі. Вона визнає інвалідність і як правову проблему: визначає осіб з інвалідністю як правовласників та суб'єктів прав людини на рівній основі; визнає і поважає інвалідність людини як елемент людського розмаїття; покладає відповідальність на суспільство і уряд країни за забезпечення умов політичної, правової, соціальної та фізичної підтримки людей з інвалідністю, повноцінної їх участі у суспільному житті.

Досвід Великої Британії

У 2013 році Офіс з питань інвалідності – урядовий відділ, який відповідає за координацію стратегії уряду з питань інвалідності у всіх міністерствах Англії, – замовив проведення аналітичного дослідження для розробки стратегії своєї роботи у сфері інвалідності під назвою «Розкриття потенціалу³⁴». Результати цього дослідження показали, що люди відчують інвалідність в різні моменти свого життя, і це не повинно впливати на ставлення суспільства до них; що інвалідність може виникнути в результаті таких факторів, як бідність, безробіття, харчування, стиль життя та інших.

Уряд опублікував дослідження «Розкриття потенціалу» у доступних форматах, включно у форматі звіту та у слайдах³⁵, а також у формі відеофільму для користувачів британської мови жестів і у формі Спрощеного Посібника (Easy Read Guide³⁶).

Рух за права людей з інвалідністю

Історія руху за права осіб з інвалідністю – це історія окремих людей і організацій, країн і всієї світової спільноти. У кожній країні він має свої особливості, часові рамки і передумови. Водночас він має також і спільні цілі – покращення становища осіб з інвалідністю, забезпечення реалізації їх прав та інтеграції у суспільне життя.

Шістдесяті роки минулого століття були роками суттєвих змін, періодом появи нових різноманітних громадських рухів. Саме в цей час розпочався студентський рух, рух за права споживачів, рух проти надмірного вживання медичних препаратів тощо. Тоді ж

³⁴ www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/320515/building-understanding-main-slide-deck.pdf;

³⁵ www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/320515/building-understanding-main-slide-deck.pdf;

³⁶ www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/320516/building-understanding-easy-read.pdf.

розпочався рух батьків, чиї діти мали розумові порушення, за інтеграцію їх у шкільну систему. Реальні, суттєві зміни в громадському русі людей з інвалідністю розпочалися після Другої світової війни. Людей з інвалідністю почали розглядати як соціальну групу, чиї громадянські права потребують захисту нарівні з правами інших людей.

Великий вплив на розвиток громадського руху, спрямованого на підвищення суспільної активності людей з інвалідністю, мав спорт. Завдяки участі у спортивних змаганнях відбулося вдосконалення системи реабілітації. Люди з інвалідністю змогли продемонструвати свою спроможність робити внески у суспільне життя, довести, що вони можуть не лише потребувати допомоги для себе, але й відігравати активну роль в суспільстві.

У 70-х роках минулого століття особи з інвалідністю почали згуртовуватися у «рух людей з інвалідністю». В різних країнах з'являються неурядові організації цих осіб.

В Україні розвиток громадського руху людей з інвалідністю за свої права фактично розпочався з отриманням її державної незалежності.³⁷ Особливо активізується він після прийняття законів «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991 рік) та «Про об'єднання громадян» (1992 рік).

Громадські рухи спрямовуються на удосконалення політики розв'язання проблем осіб з інвалідністю. Вони вимагають: жодна політика не повинна формуватися без повної та прямої участі членів груп, на яких вона має безпосередній вплив – **«Нічого для нас без нас!»**.

«Ми мобілізуємо свої сили, і сподіваюся, ми будемо останньою великою боротьбою за громадянські права і тих, хто протистоятиме нам, буде зметено з історичної арени, і стануть вони лише тінями минулого».

Ліам Магвайєр, Ірландія, 1981

Бар'єри до повноцінної участі людей з інвалідністю у житті суспільства

У Всесвітній доповіді з інвалідності (2011 рік)³⁸, над якою працювало понад 380 експертів з різних країн, визначено основні бар'єри, які перешкоджають повноцінній участі осіб з інвалідністю у суспільному житті. Серед них:

Неадекватні політичні заходи і стандарти. Їх ще кваліфікують як «інституційні» (стратегічні). Сутність їх в тому, що під час формування державної політики і прийняття стратегічних рішень щодо зменшення негативних впливів інвалідності на життя людини, не завжди враховуються потреби осіб з інвалідністю та не виконуються вже визначені заходи та схвалені стандарти.

Нестача послуг. Люди з інвалідністю особливо вразливі до дефіциту таких послуг, як медико-санітарне обслуговування, реабілітація, підтримка і допомога.

Недосконала організація надання послуг. Слабка координація організації послуг, недостатнє кадрове забезпечення та низький рівень професійної підготовки персоналу негативно позначаються на якості, доступності та адекватності послуг.

Недостатнє фінансування (фінансові бар'єри). Розуміння переваг для економіки та суспільства від трудового внеску людей з інвалідністю не стало одним із ключових

³⁷ Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. – К., 2012. – 216 с.;

³⁸ Всемирный доклад по инвалидности. Всемирная организация здравоохранения, 2011 г.

принципів формування місцевих та національного бюджетів. Кошти, що виділяються на здійснення політики, заходів та планів, часто недостатні або використовуються нерационально.

Відсутність доступності (фізичні бар'єри). Багато будинків, споруд (у тому числі місць загального користування), транспорт, інформація є недоступними для осіб з інвалідністю. Люди з інвалідністю, які мають професійну підготовку та відповідний досвід роботи, повинні активно залучатися до розробки та вдосконалення стандартів доступності та впровадження концепції універсального дизайну. Ліквідація фізичних бар'єрів допоможе створити інклюзивне суспільство.

Неадекватний стан інформації і комунікації. Види інформації та методи комунікації повинні бути доступними і розробленими з використанням технологій, які враховують різні нозологічні групи інвалідності. Нинішній стан інформації та комунікації ще не відповідає цим вимогам. Потреби значної частини людей з інвалідністю не задовольняються, що не дозволяє їм повноцінно брати участь у житті суспільства.

Відсутність належного консультування та включення в суспільне життя. Чимало людей з інвалідністю не бере участі в процесах прийняття рішень з питань, що безпосередньо стосуються їхнього життя.

Відсутність об'єктивних даних і досвіду. Нестача достовірних даних про проблеми інвалідності і досвіду здійснення ефективних програм перешкоджає розумінню проблем інвалідності і визначенню практичних дій щодо їх подолання. Використовуючи достовірну статистику та результати досліджень участі людей з інвалідністю у соціальному і політичному житті та збираючи їхні пропозиції, можна впевнено генерувати ідеї для втілення змін.

Оціночні судження.³⁹ В Україні використовується ще термін «ментальна бар'єрність». Упередженість та стереотипні підходи часто призводять до того, що особи з інвалідністю не мають повноважень і не беруть участі у прийнятті рішень. Вони є лише «пацієнтами» чи «користувачами послуг», а не активними учасниками власного життя.

Ці бар'єри можна здолати, надавши відповідних повноважень і посиливши участь організацій, які лобюють інтереси людей з інвалідністю, у процесах прийняття рішень на місцевому та національному рівнях, а також шляхом підвищення професійного рівня та ділової спроможності самих організацій.

Особи, відповідальні за формування політики, та представники засобів масової інформації повинні відігравати провідну роль у тому, щоб кинути виклик негативному ставленню суспільства до людей з інвалідністю та ліквідувати зазначені бар'єри.

Мейнстрімінг інвалідності

Визнання наявності бар'єрів, які доводиться долати людям з інвалідністю, та важливості їх подолання спонукало осіб, котрі займаються формуванням політики, розробити концепцію «мейнстрімінгу інвалідності» – системи залучення проблем інвалідності на міжнародному та національному рівнях до політик, програм та інших заходів з метою просування рівності осіб з інвалідністю. Ця концепція віддзеркалює вимогу людей з інвалідністю: «усе, що нас стосується, повинно робитися за нашою участю».

Мейнстрімінг інвалідності – це одночасно політика, стратегія, метод досягнення соціальної інтеграції. Він дає змогу реалізувати прагнення до рівності у правах і

³⁹ З досвіду організацій громадянського суспільства Великої Британії (прим. авт.).

можливостях людей з інвалідністю як повноправних членів суспільства, які мають брати активну участь в процесах його розвитку. Це ефективний та дієвий спосіб не допустити фактів дискримінації.

Концепція мейнстрімінгу інвалідності передбачає оцінку стану дотримання прав людей з інвалідністю на всіх рівнях державних інституцій.

Комітет ООН з прав людей з інвалідністю визначає шість основних напрямків мейнстрімінгу:

- впровадження питань залучення людей з інвалідністю до суспільного життя засвідчує ступінь відповідальності всієї державної системи;
- залучення є обов'язковою умовою визначення відповідних механізмів звітування та моніторингу, починаючи з початкових етапів;
- проведення дослідження у різних сферах за участю людей з інвалідністю з метою отримання достовірної інформації щодо існуючих проблем;
- наявність політичної волі та її практичного втілення з метою забезпечення відповідних ресурсів, включаючи людські та фінансові;
- обов'язковість участі людей з інвалідністю у процесах прийняття рішень на усіх рівнях;
- включення не заміщує і не зменшує потреби існування та розробки спеціальних програм для людей з інвалідністю, а також відповідного законодавства.

Досвід Великої Британії

У Великій Британії іноді використовується термін «спільне виробництво» замість терміну «інклюзивний метод прийняття рішень».

«Спільне виробництво» означає: працювати спільно з людьми з інвалідністю як партнерами на стратегічному рівні. Це також обов'язок залучати їх до процесу формування політики чи впровадження проекту упродовж усього періоду. Такий рівень залучення може мати важливий позитивний вплив на ефективність результатів.

Переваги «спільного виробництва»:

- доступ до безпосереднього досвіду людей з інвалідністю;
- публічну демонстрацію цінності позиції клієнта;
- створення довірливих відносин через спільну працю з метою прийняття рішень щодо складних проблем;
- розробку ефективних рішень.

Концепція «незалежного життя»

У багатьох країнах, в тому числі і в Україні, існує рух «незалежного життя».⁴⁰ Концепція «самостійного (незалежного) життя», окрім визнання права людини з інвалідністю брати активну участь у соціальних, політичних та економічних процесах, стверджує її можливість самостійно приймати рішення, відповідати за свої вчинки та керувати життєвими ситуаціями, зводячи до мінімуму залежність від інших людей. Отже, філософія «незалежного життя» орієнтує людину з інвалідністю ставити перед собою ті ж самі цілі і завдання, які ставлять інші суб'єкти суспільства.

Розвиток руху «незалежного життя» розпочався з появи філософії, спрямованої на те, щоб люди мали автономію та вибір влаштовувати особисте життя так, як вони

⁴⁰ Керівництво з організації таборів активної реабілітації. – К.: 2014. – 138 с.

цього бажають. Протягом тридцяти останніх років люди з інвалідністю намагаються надати нового тлумачення поняттям «незалежний» та «незалежність». Така необхідність виникла як наслідок усвідомлення людьми того, що причини проблем інвалідності не в конкретних функціональних порушеннях, які позбавляють особу права вибору та контролю над власним життям, а у тому, як держава використовує ресурси, призначені для підтримки людей з інвалідністю.

Досвід Великої Британії

Персоналізація є підходом соціальної допомоги, який означає, що «кожна особа, яка отримує підтримку, незалежно від того чи це обов'язкова послуга, чи послуга, яка фінансується самою особою, має право вибору та контролю над формою підтримки в усіх її проявах».

Уряд Великої Британії використовує дві форми фінансування вибору виду послуг особистого догляду, який люди з інвалідністю хочуть отримувати, і того, що саме вони отримують за ці кошти. Це прямі платежі та особисті бюджети.

Прямі платежі⁴¹ перераховуються урядом людині з інвалідністю або тому, хто її представляє, з тим, щоб вона сама купувала собі послуги за доглядом у їх постачальників. Мета прямих платежів – забезпечити більшу гнучкість системи надання послуг. Коли людина отримує кошти, то вона має більший вибір та контроль за власним життям і може приймати власні рішення щодо того, яким чином цей догляд буде відбуватися.

З 2013 року всі мешканці Англії, які отримують допомогу від соціальних служб, мають персональний бюджет, який надає можливість більшого вибору у тому, як задовольнити та фінансувати потреби, а також допомагає здійснити людині поінформований вибір. Задум цього підходу – надати людям більше контролю та гарантувати, що послуги, які вони отримують, задовольняють їхні конкретні потреби та побажання. Персональним бюджетом може розпоряджатися як сама людина (коли вона отримує прямі платежі), так і місцева рада або хтось інший.

Ключовий критерій успіху системи персоналізації – це ступінь покращення якості життя людей з інвалідністю, які користуються бюджетними послугами, такими як місцева система охорони здоров'я, житлова підтримка та допомога з виконанням щоденної діяльності і допомога рідним та близьким людини з інвалідністю.

Щоб допомогти сім'ям вибрати послуги та організацію, яка їх надає, уряд створює відповідні джерела інформації. Обов'язок місцевих рад – надавати інформацію про доступні послуги та поради, які фінансуються. Передбачено надання даної інформації в режимі онлайн.

Інформацію та поради з теми соціальної допомоги містить також Національний портал, включаючи короткий виклад усіх зареєстрованих постачальників медичних послуг за місцем проживання та «на дому». Портал містить базову інформацію щодо відповідності послуг соціальної допомоги стандартам комісії з питань якості.

Сутність інклюзивного підходу до процесу прийняття рішень

Поняття «інклюзивне прийняття рішень» означає підхід, при якому до формування інклюзивної політики та прийняття рішень активно залучають тих, на кого вони впливають безпосередньо.

⁴¹ www.nhs.uk/CarersDirect/guide/practicalsupport/Pages/Directpayments.aspx.

Інклюзивне прийняття рішень – це філософський та практичний підхід до спільного визнання проблем та вжиття заходів щодо їх вирішення. Він допомагає забезпечити активну участь у процесі прийняття рішень тих, на кого вони впливають, і тих, хто несе відповідальність за їх виконання.

Інклюзивний підхід до прийняття рішень виник як провідний фактор у забезпеченні рівності усіх людей, в тому числі осіб з інвалідністю. За умов його дотримання політика та послуги, що запроваджуються з метою захисту прав людей з інвалідністю, формується з урахуванням досвіду тих, на кого вони спрямовані. Лаконічний його зміст: «нічого для нас без нас».

Чимало бар'єрів, з якими доводиться зустрічатися людям з інвалідністю, існують лише тому, що вони не залучалися до процесу формування політики та послуг, які впливають на їхнє життя. Якщо позбутися цих бар'єрів, то користь отримають не тільки люди з інвалідністю та їх родини, а загалом суспільство.

З метою активізації та розширення участі осіб з інвалідністю та їх організацій у процесах прийняття рішень на національному та регіональному рівнях учасники проекту IDEAS визначили наступні пріоритети діяльності, а саме забезпечення:

- права на освіту шляхом впровадження інклюзивної освіти на усіх рівнях системи освітніх послуг;
- права на соціальний захист шляхом раціонального встановлення пільг та соціальних послуг;
- доступу до інформації, зокрема для осіб з порушенням зору за допомогою надання їм спеціальних комп'ютерних програм та технічних засобів;
- дотримання впровадження статті 9 «Доступність» Конвенції ООН про права інвалідів;
- активної участі людей з інвалідністю та їх організацій у процесі розробки політики, законів та підзаконних актів; участі у центральних та місцевих органах влади у якості радників та консультантів;
- зростання кількості робочих місць та створення відповідних умов праці для людей з інвалідністю;
- умов незалежного способу життя та підтримки людей з інвалідністю.

Участь людей з інвалідністю та їх організацій в процесі прийняття рішень в усіх сферах суспільного життя і на всіх рівнях державного управління підвищує ефективність заходів, що вживаються на цій царині, сприяє формуванню демократичного, гуманного, відповідального суспільства.

Користь отримують не лише люди з інвалідністю, але й економіка та суспільство в цілому:

- зменшується кількість несприятливих умов, бар'єрів для всіх членів суспільства, в тому числі осіб з інвалідністю;
- посилюється вплив громадськості та підвищується відповідальність посадових осіб;
- створюються умови для особистого внеску кожного громадянина у розбудову суспільних відносин;
- здійснюється економія коштів;
- забезпечується можливість для ширшого користування послугами людьми з інвалідністю та особами з особливими потребами;
- підвищується якість послуг;

- ефективність політики та послуг зростає завдяки активному залученню до їх розробки та впровадження «експертів з досвідом» – осіб з інвалідністю;
- накопичується більше корисної та професійної інформації;
- фахівці та посадові особи отримують нові знання з питань інвалідності;
- люди з інвалідністю одержують більше знань щодо своїх прав та можливостей їх реалізації, стають краще поінформованими та впевненими;
- формується інклюзивне суспільство.

Інклюзивний підхід до прийняття рішень – це багатоетапний процес. І нині країни перебувають на різних його етапах, кожен з яких має свої особливості та завдання.

Принципи участі громадськості⁴²

З метою конструктивних стосунків у процесі прийняття рішень органи державної влади різних рівнів та громадські організації осіб з інвалідністю повинні діяти відповідно до таких принципів.

Участь. Громадські організації осіб з інвалідністю мають долучатися до процесу прийняття рішень. Вони збирають та поширюють пропозиції своїх членів, груп споживачів та інших зацікавлених осіб. Цей внесок має вирішальне значення для прийняття політичного рішення, підвищення його якості та довгостроковості застосування політичної ініціативи. Передумовою цього принципу є доступність участі, яка ґрунтується на узгоджених умовах.

Довіра. Відкрите та демократичне суспільство базується на чесній взаємодії суб'єктів та секторів. Хоча роль та можливості громадських організацій осіб з інвалідністю відрізняються від ролі та можливостей органів державної влади, їхня спільна мета – поліпшення життя людей з інвалідністю – може бути досягнутою, якщо процес її реалізації буде ґрунтуватися на взаємодовірі, що передбачає прозорість, повагу та взаємну надійність.

Підзвітність та прозорість. Діяльність в інтересах громади вимагає відкритості, відповідальності, чіткості та підзвітності як громадських організацій осіб з інвалідністю, так і органів державної влади. Прозорість та підзвітність повинні дотримуватись на всіх етапах.

Незалежність. Громадські організації осіб з інвалідністю повинні визнаватися, як вільні та незалежні організації стосовно вибору цілей, прийняття рішень, діяльності. Вони мають право на те, щоб діяти незалежно та захищати своє бачення проблем, яке може відрізнятися від бачення органів влади, з якими вони, можливо, будуть співпрацювати.

Виклики. Традиційно так складалося, що особи з інвалідністю рідко залучалися (якщо взагалі залучалися) до формування політики, яка впливає на їхнє життя. Як наслідок цього багатьом особам з інвалідністю не вистачає впевненості та навичок, щоб бути повною мірою залученими до процесів прийняття рішень. Перед органами державної влади лежить особлива відповідальність за те, щоб разом з громадськими організаціями осіб з інвалідністю подолати цю проблему.

⁴² Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року.

Рівні участі громадськості⁴³

На різних етапах процесу прийняття політичних рішень рівень участі громадських організацій осіб з інвалідністю може змінюватись. Існують чотири рівні участі – від найнижчого до найвищого ступеню залучення.

До них відносяться: інформація, консультація, діалог та партнерство. Вони можуть застосовуватися на будь-якому етапі процесу прийняття рішень.

Інформація

Доступ до інформації є основою всіх наступних кроків на шляху залучення громадських організацій осіб з інвалідністю до процесу прийняття політичних рішень. Це відносно низький рівень залучення, який зазвичай полягає лише в отриманні інформації від органів влади та не потребує і не передбачає втручання або залучення громадських організацій осіб з інвалідністю безпосередньо до процесу прийняття рішень. Інформація актуальна на всіх його етапах.

Консультація

Це така форма ініціативи, коли органи влади просять громадські організації осіб з інвалідністю висловити їхню думку стосовно конкретного політичного питання чи політичного процесу.

Консультація передбачає інформування громадських організацій органами влади про поточний стан політичного процесу та прохання прокоментувати, висловити зауваження і пропозиції.

Ініціаторами та авторами тем для консультацій є органи державної влади, а не громадські організації осіб з інвалідністю.

Консультація актуальна на всіх етапах процесу прийняття рішень, особливо під час розробки проекту політики, моніторингу та повторного формулювання.

Діалог

Будь-яка сторона процесу може ініціювати необмежений або конкретний діалог.

Необмежений діалог – це двостороннє спілкування, яке ґрунтується на взаємних інтересах і потенційно спільних цілях, з метою забезпечення регулярного обміну думками. Його межі можуть варіюватися від відкритих громадських слухань до спеціалізованих нарад громадських організацій та органів влади. Діапазон питань для обговорення не обмежується, не пов'язується безпосередньо з поточним політичним процесом.

Конкретний діалог ґрунтується на взаємних інтересах стосовно окремого політичного факту, явища, ситуації. Такий діалог здебільшого веде до розробки і прийняття спільних рекомендацій, стратегій або законопроектів. Конкретний діалог результативніший, ніж необмежений, оскільки він ведеться, як правило, на регулярних зустрічах і досягає узгоджених результатів.

Діалог важливий на кожному етапі процесу прийняття політичних рішень, але має вирішальне значення на етапах встановлення порядку денного, складання проекту рішень та повторного формулювання.

Партнерство

Партнерство це вищий рівень участі у процесі прийняття політичних рішень. Воно передбачає спільну відповідальність на кожному його етапі.

⁴³ Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року.

На цьому рівні громадські організації осіб з інвалідністю та органи влади об'єднують зусилля для результативного співробітництва, забезпечуючи при цьому незалежність громадських організацій стосовно їхніх цілей, рішень та діяльності.

Партнерство може передбачати делегування громадським організаціям осіб з інвалідністю конкретного завдання, наприклад, у сфері надання послуг, а також форуми участі та створення органів із прийняття спільних рішень, включаючи питання фінансового забезпечення.

Партнерство може здійснюватися на всіх етапах процесу прийняття політичних рішень і є особливо актуальним на етапах встановлення порядку денного або здійснення політики.

Із досвіду країн-учасниць проекту IDEAS

Азербайджан

Участь у державних замовленнях

У 2011 році була розроблена Пропозиція щодо залучення організацій громадянського суспільства до процесу здійснення державних закупівель і затверджена Міністерством фінансів країни.

У 2012 році Міністерство фінансів профінансувало пілотний проект, метою якого було надати підтримку трьом організаціям громадянського суспільства щодо їх участі у нових ініціативах уряду, які стосувалися надання послуг дітям з інвалідністю. В межах діяльності проекту шість реабілітаційних центрів на базі громади надавали послуги соціальної реабілітації 673 дітям з інвалідністю упродовж одного року.

Результатом окремого проекту стало залучення організацій громадянського суспільства до процесу здійснення у 2013 році державних закупівель Міністерством праці та соціального захисту населення.

Велика Британія

Залучення до регіональної підприємницької стратегії та плану включення

Агентство з питань розвитку підприємництва Лондона (далі «Агентство») залучало осіб з інвалідністю до процесу прийняття рішень різними шляхами, включаючи: проведення конференцій, створення робочих груп з питань інвалідності, здійснення досліджень якісних показників та роботи Незалежної групи з питань рівних можливостей для людей з інвалідністю (далі «Незалежна група»). Агентство фінансувало цю роботу в межах компетенції кожного. Участь «Незалежної групи» у розробці схеми надання рівних можливостей для людей з інвалідністю привела до головного результату – підтримки підприємців з інвалідністю, а також нарощування потужності мережі радників з питань підприємницької діяльності.

Результат: у 2007 році стартувала Програма перспективного підприємництва, метою якої було надання підтримки підприємцям з порушеннями зору у їх прагненнях розпочати власну справу. Реклама на місцевій радіостанції стала мотиваційним фактором для багатьох осіб, котрі мали намір розпочати власну справу, і вони звернулися до Програми. Агентство фінансувало Програму упродовж двох років та

надало підтримку 21 підприємству, які розширили свою діяльність, та 10 підприємцям, які розпочали власну справу у Лондоні. Спектр діяльності нових підприємств був доволі широким – від приготування бутербродів до мистецтва та дизайну.

hcdi.wordpress.com/2011/03/30/the-london-development-agencys-inclusive-desi/

Йорданія

Проведення консультацій під час розробки національної стратегії

У 2010 році Вища рада у справах людей з інвалідністю Йорданії (далі «Рада») провела загальнонаціональну конференцію, за підсумками якої було підготовлено рекомендації, які нині вже виконано:

- створено підрозділ при Міністерстві праці, який відповідає за працевлаштування людей з інвалідністю;
- проведено декілька тематичних досліджень з проблем інвалідності, результати яких в подальшому вплинули на формування національної політики у цій сфері;
- збільшено співвідношення працевлаштованих людей з інвалідністю (проте бажаного відсотку не було досягнуто);
- відкрито представницькі офіси Ради у регіонах з метою полегшення отримання людьми з інвалідністю інформації та послуг;
- збільшено кількість громадських організацій, залучених до формування політики в сфері надання послуг людям з інвалідністю.

Велика Британія

Консультації з людьми з інвалідністю покращують якість послуг

Місцеві органи влади запросили людей з інвалідністю, які користуються послугами доглядальниць на дому, висловити свої міркування щодо того, як можна покращити якість даних послуг. За допомогою подібних консультацій влада дізналася: найчастіше споживачі цих послуг скаржаться на те, що не знають, хто з доглядальниць прийде до них наступного тижня. Таким чином влада поставила вимоги, щоб компанія-підрядник проводила чітке планування, щоб користувачі послуг могли знати завчасно, хто надаватиме послуги з догляду наступного тижня.

Велика Британія

Результати дослідження сприяють формуванню політики

Дослідження під назвою VIPER (Голос. Включення. Участь. Повноваження. Дослідження) – це трирічний дослідницький проект, під час якого 16 молодих людей з інвалідністю вчилися бути дослідниками питань залучення молоді з інвалідністю до процесу прийняття рішень на місцевому рівні надання послуг. Вони виявили, що молодь з інвалідністю повністю виключена з цього процесу, і тому виступили з рядом рекомендацій і пропозицій під назвою «Почуйте наш голос!».

vipер.councilfordisabledchildren.org.uk/media/7834/hear-us-out.pdf

Україна

Парламентські слухання з проблем дітей з інвалідністю

У червні 2014 року відбулися парламентські слухання на тему «Освіта. Охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення». Їх метою було знайти шляхи удосконалення «доступу» до освіти, охорони здоров'я та соціальної підтримки дітей з інвалідністю, а також покращити міжвідомчу координацію та співпрацю серед відповідних міністерств, відомств та громадських організацій з цих питань. Слухання були підготовлені профільними комітетами Верховної Ради України, які займаються питаннями освіти, охорони здоров'я та соціального захисту за участю представників організацій людей з інвалідністю.

На етапі підготовки представники громадськості:

- були включені у робочу групу, яка здійснювала підготовку парламентських слухань;
- надавали консультативну допомогу у розробці документів слухань, проекту висновків та рекомендацій;
- залучались до дискусій за тематикою слухань;
- брали участь в обговоренні проблеми на парламентській трибуні;
- були залучені до переговорного процесу з остаточного варіанту висновків та рекомендацій.

Громадські слухання надали можливість організаціям людей з інвалідністю донести інформацію до представників органів влади, депутатів щодо існуючих проблем, висловити свої пропозиції щодо усунення недоліків.

Для органів влади слухання допомогли не тільки виявити велику кількість проблемних питань, але й напрацювати разом з організаціями осіб з інвалідністю шляхи їх вирішення.

Результати парламентських слухань були схвалені постановою Верховної Ради України у вигляді рекомендацій.

Розділ 2.

Правові умови процесу інклюзивного прийняття рішень

Матеріали цього розділу дають можливість ознайомитися з:

- вимогами, принципами та нормативами Конвенції ООН про права інвалідів;
- міжнародними та національними законодавчими актами щодо участі громадських організацій в процесах інклюзивного прийняття рішень;
- досвідом інших країн щодо використання законодавчої бази з метою формування політики захисту прав людей з інвалідністю.

Зміст розділу

- Передумови прийняття Конвенції ООН про права інвалідів
- Конвенція ООН про права інвалідів – нові підходи до питань інвалідності
- Зобов'язання держави-учасниці Конвенції ООН про права інвалідів
- Моніторинг Конвенції ООН про права інвалідів
- Факультативний протокол до Конвенції ООН про права інвалідів
- Правові умови процесу прийняття рішень у міжнародних і британських нормативних актах
- Законодавство України з питань залучення громадськості до прийняття рішень

Передумови прийняття Конвенції ООН про права інвалідів

Організація Об'єднаних Націй (ООН) неодноразово звертала увагу на необхідність вирішення проблем людей з інвалідністю ще до того, як відбулися переговори щодо підготовки тексту Конвенції ООН про права інвалідів.

У 1950-х роках Генеральна Асамблея ООН та Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП) прийняли кілька резолюцій, які стосувалися профілактики інвалідності та системи реабілітації.

У 1971 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про права розумово відсталих осіб.

У 1975 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про права інвалідів. У ній проголошувалося, що люди з інвалідністю мають такі ж громадянські і політичні права, як і інші особи, що дозволяє їм максимально проявляти свої можливості і здібності та прискорює процес їх соціальної інтеграції.

1981 рік був проголошений Генеральною Асамблеєю ООН Міжнародним роком інвалідів, а у 1982 році вона прийняла Всесвітню програму дій щодо інвалідів та проголосила період з 1883 по 1992-й рік – Десятиріччям інвалідів, що дало змогу залучити держави-учасниці ООН до активного здійснення програми дій щодо людей з інвалідністю. Це перший документ, який змінив підхід до вирішення проблем осіб з інвалідністю. До її прийняття соціальна політика стосовно людей з інвалідністю ґрунтувалася лише на заходах медичного характеру, реабілітації та профілактиці інвалідності.

Проголошена Програмою мета – забезпечення рівності та повноцінної участі людей з інвалідністю у суспільному житті та розвитку – свідчила про зміну розуміння стану інвалідності міжнародним співтовариством.

Програма істотно змінила і саме розуміння поняття «інвалідність»: людей з інвалідністю перестали відносити до уразливих груп населення. Інвалідність є нормальним аспектом життя; її може отримати будь-яка людина на будь-якому етапі її життєвого шляху. Підхід, заснований на принципі «вразливості» людей з інвалідністю, поступився місцем концепції розвитку соціальної самодостатності цієї соціальної групи, що включає заходи щодо створення для них умов адаптації у звичайних соціальних і економічних структурах.

У 1991 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Принципи захисту осіб з психічними розладами та покращення психіатричної допомоги, які запроваджували стандарти та процедурні гарантії, а також забезпечували захист від зловживань установами чи організаціями найістотнішими правами людини. На той час Принципи носили інноваційний характер, проте нині їх зміст оцінюється критично.

У 1993 році Генеральна Асамблея ООН схвалила «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів». У багатьох країнах вони були використані для розробки національного законодавства. «Стандартні правила» мали виключно рекомендаційний характер, однак в умовах відсутності міжнародного договору у сфері захисту прав осіб з інвалідністю вони були єдиним універсальним документом, який визнавав і гарантував права осіб з інвалідністю.

У 2006 році відбулося восьме засідання Спеціального комітету, на якому було завершено роботу з підготовки проекту Конвенції та окремого Факультативного протоколу. З 30 березня 2007 року Конвенція та Факультативний протокол були відкриті для підписання у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку.

24 вересня 2008 року у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку Україна підписала Конвенцію ООН про права інвалідів та Факультативний протокол до неї. 16 грудня 2009 року Конвенція ООН про права інвалідів була ратифікована Верховною Радою України. Азербайджан ратифікував КПІ 28 січня 2009 року, Велика Британія – 8 червня 2009 року, Вірменія – 22 вересня 2010 року, Грузія – 13 березня 2014 року.

Ключові документи, що передували укладенню КПІ:

- Загальна декларація прав людини (1948 рік);
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 рік);
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 рік);

Інші документи, що стосуються прав осіб з інвалідністю:

- Декларація про права розумово відсталих осіб (1971 рік);
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1975 рік);
- Декларація про права інвалідів (1975 рік);
- Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (1979 рік);
- Всесвітня програма дій стосовно інвалідів (1982 рік);
- Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів (1983 рік);
- Конвенція про права дитини (1989 рік);
- Конвенція про захист прав усіх мігрантів та членів їх сімей (1990 рік);
- Таллінський план дій щодо розвитку людських ресурсів у сфері інвалідності (1990 рік);
- Принципи захисту осіб з психічними захворюваннями та вдосконалення охорони психічного здоров'я (1991 рік);
- Стандартні правила рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993 рік).

Конвенція ООН про права інвалідів – нові підходи до питань інвалідності

КПІ – це міжнародний договір, в якому визначені права осіб з інвалідністю, а також зобов'язання держав-учасниць щодо заохочення, захисту і забезпечення цих прав. Крім того в КПІ передбачено створення двох імплементаційних механізмів: Комітету з прав інвалідів, що створюється для контролю за її здійсненням, і Конференції держав-учасниць, яка започаткована для розгляду питань, що стосуються її здійснення.

Держави узгоджували текст КПІ за участю організацій громадянського суспільства, національних правозахисних установ та міжурядових організацій. Генеральна Асамблея

Організації Об'єднаних Націй прийняла КПІ 13 грудня 2006 року, а 30 березня 2007 року вона була відкрита для підписання. Держави, які ратифікують КПІ, несуть юридичну відповідальність за дотримання передбачених у ній норм. Для інших держав КПІ є міжнародним нормативним документом, який вони повинні прагнути дотримуватися.

КПІ необхідна для підтвердження, що права осіб з інвалідністю відносяться до категорії прав людини, а також для зміцнення дотримання цих прав. Хоча існуючі конвенції про права людини забезпечують значні можливості для заохочення та захисту прав осіб з інвалідністю, стало зрозумілим, що ці можливості не використовуються. Дійсно, особи з інвалідністю все ще не можуть належним чином реалізовувати свої права.

У зв'язку з тривалою дискримінацією осіб з інвалідністю на перший план вийшло питання про необхідність прийняття обов'язкового документа, що має юридичну силу, в якому були б викладені правові зобов'язання держав щодо заохочення і захисту прав осіб з інвалідністю.

Хоча КПІ не встановлює нових прав людини, однак у ній значно чіткіше визначені покладені на держави обов'язки щодо заохочення, захисту і забезпечення прав осіб з інвалідністю.

Так, у КПІ не тільки уточнюється, що державам не слід допускати дискримінацію осіб з інвалідністю, але і перераховуються ті численні заходи, які держави повинні приймати в цілях створення сприятливих умов для того, щоб особи з інвалідністю могли дійсно користуватися рівними правами в суспільстві.

Наприклад, КПІ вимагає від держав прийняття заходів для забезпечення особам з інвалідністю доступу до фізичного оточення та інформаційно-комунікаційних технологій. Також на держави покладено обов'язки щодо підвищення рівня обізнаності, забезпечення доступу до правосуддя, індивідуальної мобільності та збору даних з тематики КПІ.

Конвенція детальніше, ніж інші договори про права людини, визначає ті кроки, які держави повинні вжити для заборони дискримінації та забезпечення рівності для всіх.

Невід'ємною частиною КПІ є аспекти, пов'язані з соціальним розвитком. У КПІ визнається важливість міжнародного співробітництва та сприяння його розширенню на підтримку зусиль щодо її здійснення на національному рівні. Новим моментом є конкретні посилання на можливі заходи міжнародної спільноти щодо заохочення міжнародного співробітництва, а саме:

- забезпечення того, щоб міжнародні програми розвитку охоплювали питання, які стосуються осіб з інвалідністю, і були доступні для них;
- забезпечення і підтримка зміцнення наявних можливостей;
- сприяння співробітництву в галузі досліджень і доступу до науково-технічних знань;
- надання, де це доречно, техніко-економічної допомоги.

Елементи, які охоплює Конвенція ООН про права інвалідів

У КПІ визначено права осіб з інвалідністю та зобов'язання держав заохочувати, захищати і забезпечувати ці права, а також передбачені механізми для підтримки її здійснення та моніторингу. Зміст КПІ можна розбити наступним чином:

- преамбула – в ній містяться загальні передмови до КПІ та визначено важливі вихідні проблеми;
- мета – спеціальна стаття, в якій викладається мета КПІ, яка полягає в заохоченні, захисті та забезпеченні повного і рівного здійснення всіма особами з інвалідністю всіх

прав людини та основних свобод, а також у заохоченні поваги до притаманного їм достоїнства;

- визначення – спеціальна стаття, в якій визначаються основні терміни, що використовуються в КПІ, а саме: спілкування, мова, дискримінація за ознакою інвалідності, розумне пристосування і універсальний дизайн;
- загальні принципи – спеціальна стаття, в якій визначено стандарти або обов'язкові норми, які вживаються щодо користування правами, наприклад, принцип недискримінації та принцип рівності;
- зобов'язання – в окремих статтях уточнюються кроки, які держави повинні здійснити з метою заохочення, захисту та забезпечення прав;
- конкретні права – існуючі цивільні, культурні, економічні, політичні та соціальні права людини, які визначаються в окремих статтях, з підтвердженням того, що особи з інвалідністю також володіють цими правами;
- заходи щодо забезпечення сприятливих умов – в окремих статтях визначаються конкретні кроки, які держави повинні здійснювати в цілях забезпечення сприятливих умов для здійснення прав людини, а саме: освітньо-виховна робота, забезпечення доступності, забезпечення захисту і безпеки в ситуаціях ризику та надзвичайних гуманітарних ситуаціях, сприяння забезпеченню доступу до правосуддя, забезпечення індивідуальної мобільності, забезпечення абілітації і реабілітації, збір статистичних та інших даних;
- міжнародне співробітництво – спеціальна стаття, в якій визнається важливість взаємодії міжнародного співтовариства задля забезпечення всебічного здійснення прав осіб з інвалідністю;
- реалізація і моніторинг – положення низки статей, якими зобов'язують держави створити національні структури для реалізації КПІ та моніторингу цього процесу.
- прикінцеві положення – спеціальні статті з викладом порядку підписання, ратифікації, набрання чинності та інших процедурних вимог, що мають відношення до КПІ.

Основними принципами Конвенції ООН про права інвалідів є:

- повага до притаманної людині гідності, незалежності та особистої самостійності, включаючи свободу робити власний вибір;
- недискримінація;
- повне й ефективно залучення і включення у суспільство;
- повага до відмінностей людей з інвалідністю та прийняття їх як компоненту людського розмаїття і частини суспільства;
- рівність можливостей;
- доступність;
- рівність чоловіків і жінок;
- повага до здібностей дітей з інвалідністю, що розвиваються, та повага до їхнього права зберігати свою індивідуальність

Конкретні права, що визначаються Конвенцією ООН про права інвалідів

У Конвенції підтверджується, що люди з інвалідністю користуються тими ж правами людини, що і всі інші. У Конвенції визнаються такі конкретні права:

- рівність перед законом без дискримінації;
- право на життя, свободу та особисту недоторканність;
- рівний правовий захист і правоздатність;

- свобода від катувань;
- свобода від експлуатації, насильства і наруги;
- право на повагу фізичної та психічної цілісності;
- свобода пересування та громадянство;
- право жити в місцевому співтоваристві;
- свобода вираження поглядів і переконань;
- недоторканність приватного життя;
- повага дому та сім'ї;
- право на освіту;
- право на здоров'я;
- право на працю;
- право на достатній життєвий рівень;
- право на участь у політичному і громадському житті;
- право на участь у культурному житті.

Конвенція є важливою для людей з інвалідністю, тому що:

- накладає на уряд додаткові зобов'язання та відповідальність щодо забезпечення прав людей з інвалідністю;
- впливає на формування нових підходів до питань інвалідності у різних сферах життєдіяльності;
- забезпечує більший вплив людей з інвалідністю на політику, яка стосується їхнього життя;
- захищає та сприяє реалізації прав людей з інвалідністю у всіх стратегіях і програмах;
- забезпечує ухвалення законодавчих та адміністративних заходів для реалізації прав людей з інвалідністю;
- забезпечує повагу до прав людини з боку державного та приватного сектору;
- забезпечує законодавчі заходи щодо усунення дискримінації;
- сприяє організації освіти та підвищує фахові знання спеціалістів та персоналу, що працюють з людьми з інвалідністю.

Зобов'язання держави-учасниці Конвенції ООН про права інвалідів

Відповідно до статті 4 Конвенції уряд держави підтверджує своє зобов'язання сприяти та гарантувати без жодної дискримінації повну реалізацію прав та основних свобод людей з інвалідністю. Він повинен:

- вживати належні законодавчі, адміністративні та інші заходи для здійснення прав, що визнаються Конвенцією;
- вживати належні заходи, зокрема законодавчі, для зміни чи скасування діючих законів, постанов, існуючих звичаїв та підвалин, які є дискримінаційними стосовно інвалідів;
- враховувати в усіх стратегіях і програмах вимоги захисту і заохочення прав людей з інвалідністю;
- утримуватися від будь-яких дій або методів, які не узгоджуються з Конвенцією, і забезпечувати діяльність державних органів та установ відповідно до принципів Конвенції;
- вживати належні заходи для усунення дискримінації за ознакою інвалідності з боку будь-якої особи, організації або приватного підприємства;

- виховувати повагу до прав людей з інвалідністю з боку приватного сектора;
- проводити та заохочувати дослідну та конструкторську розробку товарів, послуг, устаткування та об'єктів універсального дизайну;
- забезпечувати доступність, включаючи розробку стандартів, впровадження концепції універсального дизайну, розумного пристосування;
- проводити та заохочувати дослідні і конструкторські розробки, а також сприяти використанню нових інформаційно-комунікаційних та інших допоміжних технологій, обладнання, що полегшує мобільність, приділяючи першочергову увагу недорогим засобам;
- надавати особам з інвалідністю доступну інформацію про засоби, що полегшують мобільність, обладнання та допоміжні технології;
- заохочувати проведення навчально-освітніх заходів для фахівців та персоналу, що працюють з людьми з інвалідністю;
- аналізувати інформацію та статистичні дані про становище осіб з інвалідністю у суспільстві з тим, щоб можна було відслідковувати прогрес та розробляти кращі політики;
- забезпечувати умови для участі людей з інвалідністю, в тому числі організацій, які представляють їхні інтереси у прийнятті рішень, у розробці та реалізації політики, стратегій, програм тощо.

Основні зобов'язання держави, визначені Конвенцією

Конвенція передбачає три головні зобов'язання для держав.

Зобов'язання щодо дотримання. Держави-учасниці повинні утримуватися від втручання в права осіб з інвалідністю. Наприклад, не повинні проводити медичні експерименти на особах з інвалідністю без їхньої згоди або виключати зі школи у зв'язку з інвалідністю.

Зобов'язання щодо захисту. Держави-учасниці повинні запобігати порушенням прав з боку третіх сторін. Наприклад, вимагати від бізнесових структур забезпечувати справедливі та сприятливі умови праці для осіб з інвалідністю, включаючи розумне пристосування.

Зобов'язання щодо реалізації. Держави-учасниці повинні вживати відповідних заходів на законодавчому, адміністративному, фінансовому, бюджетному, судовому та інших рівнях, які спрямовані на повну реалізацію прав людей з інвалідністю.

Моніторинг Конвенції ООН про права інвалідів

Всі зобов'язуючі міжнародні договори з прав людини містять положення щодо моніторингу. Конвенція не є виключенням. Процедура моніторингу заохочує до конструктивного діалогу всі інституції. Стаття 33 КПІ передбачає моніторинг на міжнародному та національному рівні, а також визначає, що громадські організації та люди з інвалідністю повинні брати участь у всіх етапах цього процесу та мають залучатися до розробки і впровадження стратегій, програм та законодавства щодо реалізації цього законодавчого акту.

На національному рівні, держави-учасниці мають призначити в уряді одну чи кілька інституцій, що координували б питання, пов'язані з виконанням КПІ, відповідали б за впровадження КПІ та моніторинг її виконання.

Держави-учасниці повинні призначити або заснувати у себе структуру, яка включала б один чи кілька незалежних механізмів, для заохочення, захисту й моніторингу вико-

нання КПІ. Під час призначення або заснування такого механізму держави-учасниці беруть до уваги функціонування національних установ, які займаються захистом і заохоченням прав людини.

На міжнародному рівні КПІ передбачає моніторинг шляхом створення комітету експертів – Комітет ООН з прав осіб з інвалідністю. Комітет є органом, що складається із 18 незалежних експертів, які спостерігають за здійсненням КПІ.⁴⁴

Комітет розглядає періодичні доповіді держав-учасниць, особисті повідомлення, проводить розслідування, робить загальні зауваження, надає рекомендації.

Кожна держава-учасниця КПІ має подати Комітету з прав осіб з інвалідністю першу доповідь про заходи, вжиті для здійснення Конвенції.⁴⁵ Така доповідь подається протягом двох років після набуття чинності КПІ. У первинній доповіді необхідно:

- визначити конституційні, правові та адміністративні рамки здійснення КПІ;
- роз'яснити стратегії і програми, прийняті в цілях здійснення кожного з положень КПІ;
- вказати всі позитивні зрушення внаслідок ратифікації і здійснення КПІ;

Кожна держава-учасниця повинна представляти наступні доповіді не рідше, ніж раз на чотири роки, а також тоді, коли про це просить Комітет. У наступних доповідях необхідно:

- поінформувати про загрози, що викликають стурбованість, та відповіді на питання, підняті Комітетом у його кінцевих зауваженнях до попередніх доповідей;
- повідомити про прогрес, досягнутий у справі реалізації прав осіб з інвалідністю за звітний період;
- висвітлити всі труднощі, які були під час реалізації КПІ в звітному періоді.

Україна

Альтернативні звіти до Комітету ООН з прав осіб з інвалідністю

Всеукраїнська громадська організація «Національна Асамблея інвалідів України» разом з іншими громадськими організаціями підготувала в 2012 році альтернативний звіт «Загублені права»⁴⁶ щодо виконання в Україні Конвенції про права інвалідів.

Всеукраїнська громадська організація «Коаліція захисту прав інвалідів та осіб з інтелектуальною недостатністю» також підготувала альтернативний звіт «Права осіб з інтелектуальною недостатністю»⁴⁷ щодо виконання в Україні КПІ.

Факультативний протокол до Конвенції ООН про права інвалідів

Факультативний протокол – це юридичний документ, пов'язаний із чинним договором, що стосується тих питань, які не врегульовані або недостатньо врегульовані Конвенцією ООН про права інвалідів. Він запроваджує дві процедури сприяння реалізації КПІ: процедура особистих повідомлень та процедура розслідування.

Комітет ООН з прав людей з інвалідністю може розпочати розслідування серйозних та широко розповсюджених порушень Конвенції будь-якою країною, яка її ратифікувала.

⁴⁴ www.ohchr.org/RU/HRBodies/CRPD/Pages/Membership.aspx;

⁴⁵ Уряд України у 2012 році подав першу доповідь до Комітету ООН з прав осіб з інвалідністю у 2012 році;

⁴⁶ issuu.com/napd/docs/_____print/16;

⁴⁷ inteldisabilities-coalition.kiev.ua/index.php/component/ars/repository/publikations/publikations-1/altzvit-doc&rct.

Під поняттям «широко розповсюджені» мають на увазі ті порушення, які впливають на велику кількість людей з інвалідністю та є частиною цілеспрямованих дій. Комітету потрібні надійні докази щодо заявлених порушень, щоб приймати рішення про початок розслідування. Особи і організації можуть подавати докази чи використовувати «процедуру особистих скарг», щоб звернути увагу Комітету ООН на порушення прав.

За умов наявності доказів серйозних та широко розповсюджених порушень прав, які повинен розслідувати Комітет ООН, необхідно:

- працювати разом з іншими групами людей з інвалідністю та Національними комісіями з питань прав людини, щоб зібрати детальні докази порушень;
- звернутися письмово до Комітету ООН з прав людей з інвалідністю з проханням провести розслідування, використовуючи процедуру Факультативного протоколу.

Правові умови процесу прийняття рішень у міжнародних і британських нормативних актах

Праві умови участі громадськості в процесі прийняття рішень базуються на фундаментальних правах і свободах, закріплених міжнародними законодавчими і нормативними актами, зокрема такими:

Загальна декларація прав людини

Стаття 21 «Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників».

Стаття 19 «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію будь-якими засобами, незалежно від державних кордонів».

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

Стаття 25 «Кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації і без необґрунтованих обмежень право і можливість:

- а) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників».

Конвенції ООН про права інвалідів

Стаття 4 «Під час розробки та застосування законодавства та стратегій, спрямованих на реалізацію цієї Конвенції, та в рамках інших процесів прийняття рішень щодо питань, пов'язаних із людьми з інвалідністю, держави-учасниці проводять консультації з людьми з інвалідністю, включаючи дітей, та активно залучають їх через організації, що їх представляють».

Стаття 29 надає можливість особам з інвалідністю брати участь в процесах прийняття рішень, в управлінні державними справами без дискримінації та нарівні з іншими.

Громадянське суспільство покликане зіграти важливу роль в процесі моніторингу як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Що стосується національного моніторингу, то в пункті 3 статті 33 КПІ вказано, що громадянське суспільство, зокрема особи з інвалідністю та організації, що їх представляють, у повному обсязі залучаються до процесу спостереження і беруть участь в ньому.

Що стосується міжнародного моніторингу, то згідно з пунктом 3 статті 34 КПІ при висуненні кандидатур експертів для включення до складу договірного органа державам-учасницям пропонується належним чином враховувати необхідність консультиватися з людьми з інвалідністю, зокрема дітьми з інвалідністю, й активно залучати їх через організації, що їх представляють.

Британські нормативні акти

Британський Акт про права людини

Акт про права людини – це закон, який був прийнятий в 1998 році і в якому йдеться про те, що органи влади повинні поважати права всіх людей у Великій Британії та Північній Ірландії.

Стаття 8 Акту, наприклад, захищає право людей на приватне та сімейне життя, включно з можливістю прийняття рішень щодо свого особистого життя та участі в роботі громади. Його зміст відповідає вимогам статті 19 Конвенції ООН, яка визначає ті кроки, які повинен зробити уряд, щоб забезпечити можливість людям з інвалідністю користуватися цим правом. Зокрема, забезпечити можливість для них вирішувати, де і з ким їм проживати, та необхідну підтримку для того, щоб жити незалежним життям в громаді.

В судах Великої Британії не можна розпочати судову справу на підставі Конвенції ООН про права інвалідів, але її можна використовувати як інструмент тлумачення Акту про права людини. При тлумаченні цього Акту суди повинні надавати пріоритет нормам міжнародного права, а також рішенням Європейського Суду з прав людини.

В 2009 році Європейський Суд з прав людини посилався на Конвенцію в своєму рішенні з приводу можливого нечесного поводження з людьми з інвалідністю. Повна назва цієї справи – Глор проти Швейцарії (*Glor v Switzerland*) (Звернення №13444/04, рішення суду від 30 квітня 2009-го року).

Британський Акт про рівність

Акт про рівність, який був прийнятий у 2010 році, надає людям юридичний захист від дискримінації на робочому місці та в суспільстві в цілому. Він прийшов на зміну таким антидискримінаційним законам, як Акт про дискримінацію за інвалідністю, Акт про расові стосунки та Акт про дискримінацію за статтю, і став єдиним законом, що зробило його зрозумілішим та покращило захист деяких питань.

Акт про рівність надає людям з «захищеними характеристиками» захист від дискримінації зі сторони:

- працедавців;
- фірм та організацій, які надають товари чи послуги (наприклад, банків, магазинів, комунальних підприємств тощо);
- установ, які надають послуги в сфері охорони здоров'я та догляду (наприклад, лікарень, будинків-інтернатів тощо);
- тих, в кого ви орендуєте або купуєте житло (наприклад, житлово-будівельних асоціацій чи агентів з нерухомості);
- шкіл, коледжів та інших закладів освіти;
- транспортних засобів (наприклад, автобусів, потягів, таксі);
- органів державної влади (наприклад, міністерств, відомств, органів місцевої влади).

«Захищені характеристики»

В Акті про рівність є дев'ять «захищених характеристик». Дискримінація, яка відбувається хоча б за однією з них, є незаконною.

Характеристики, які захищені Актом про рівність 2010 року, є наступними:

- вік;
- інвалідність;
- зміна статі;
- подружнє або цивільне партнерство (стосується лише працевлаштування);
- вагітність та материнство;
- раса;
- релігія чи вірування;
- стать;
- сексуальна орієнтація.

Закон про обов'язок дотримання рівності в державному секторі

Закон про обов'язок дотримання рівності в державному секторі введений в дію на всій території Великої Британії 5 квітня 2011 року. Ним стверджено, що органи державної влади повинні враховувати потреби всіх людей при виконанні щоденної роботи (при розробці політики, наданні послуг) та стосовно їх працівників.

Закон також вимагає, щоб органи державної влади:

- віддавали належну увагу викоріненню дискримінації;
- сприяли рівним можливостям;
- підтримували належні стосунки між різними групами людей при виконанні своїх обов'язків.

Закон про обов'язок дотримання рівності в державному секторі стимулює органи державної влади до розуміння того, як їхня діяльність впливає на різних людей; що їхня політика та послуги мають бути доступними всім, а також відповідати потребам різних груп людей. Якщо органи державної влади будуть розуміти необхідність саме такого впливу своєї діяльності, то державний сектор зможе відкрити нові можливості для людей з інвалідністю, проводити ефективну інклюзивну політику.

Законодавство України з питань залучення громадськості до прийняття рішень

Законодавство України стосовно залучення громадськості до прийняття рішень органами влади умовно можна розділити на три групи:

- перша група – це закони та інші нормативно-правові акти, що регулюють питання залучення громадськості до прийняття рішень органами влади без виокремлення або виділення окремих суб'єктів, на кшталт об'єднань осіб з інвалідністю;
- друга група – це нормативно-правові акти, що регулюють питання залучення громадськості до прийняття рішень органами влади, в яких згадуються окремі суб'єкти, в тому числі об'єднання осіб з інвалідністю;
- третя група – це нормативно-правові акти, що регулюють питання залучення об'єднань осіб з інвалідністю до прийняття рішень органами влади.

До основних законодавчих та нормативно-правових актів першої групи належать:

- Закон України «Про громадські об'єднання»;
- Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»;
- Закон України «Про соціальний діалог в Україні»;
- Закон України «Про колективні договори і угоди»;
- Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»;
- Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2013 № 61 «Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів».

До основних законодавчих та нормативно-правових актів другої групи належать⁴⁸:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950 «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України»;
- Наказ Міністерства юстиції України від 12.04.2005 № 34/5 «Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів»;
- Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 24.02.2003 № 32, яким надано чинності ДСТУ 1.2:2003 «Національна стандартизація. Правила розроблення національних нормативних документів»;
- Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 17.08.2004 № 181, яким надано чинності ДСТУ 1.11:2004 «Національна стандартизація. Правила проведення експертизи проектів національних нормативних документів».

До основних нормативно-правових актів третьої групи належать:

- Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 837 «Про створення при Кабінеті Міністрів України Ради у справах інвалідів»;
- Наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України і Міністерства праці та соціальної політики України від 08.09.2006 № 300/339 «Про затвердження Типового положення про комітети забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктур»;
- Наказ Міністерства освіти і науки України і Міністерства праці та соціальної політики України від 07.07.2003 № 443/191 «Про створення при Міністерстві

⁴⁸ У зазначених документах норми щодо залучення об'єднань осіб з інвалідністю до прийняття рішень органами влади з'явилися після ратифікації Україною Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (Закон України від 16.12.2009 № 1767-VI).

освіти і науки України і Міністерстві праці та соціальної політики України Ради з питань освіти інвалідів»;

- Наказ Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 29.12.2007 № 414 «Про організацію створення Комітету доступності»;
- Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 30.12.2005 № 385, яким затверджено національний стандарт України з наданням чинності «Настановам розробникам стандартів щодо визначення потреб людей літнього віку та осіб з обмеженими можливостями» (ISO/IEC Guide 71:2001, IDT).

Що засвідчують нормативно-правові акти першої групи

Відповідно до статті 21 Закону України «Про громадські об'єднання» для здійснення своєї мети (цілей) громадське об'єднання має право:

- звертатися у порядку, визначеному законом, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами;
- одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації;
- брати участь у порядку, визначеному законодавством, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності громадського об'єднання та важливих питань державного і суспільного життя;
- проводити мирні зібрання;
- здійснювати інші права, не заборонені законом.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» профспілки, їх об'єднання:

- здійснюють представництво і захист трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілок в державних органах та органах місцевого самоврядування, у відносинах з роботодавцями, а також з іншими об'єднаннями громадян;
- мають право представляти інтереси своїх членів при реалізації ними конституційного права на звернення за захистом своїх прав до судових органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також міжнародних судових установ.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про соціальний діалог»:

- соціальний діалог – процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин.

Відповідно до статей 1 та 2 Закону України «Про колективні договори і угоди»:

- колективний договір, угода укладаються на основі чинного законодавства, прийнятих сторонами зобов'язань з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин і узгодження інтересів працівників та роботодавців.

Колективний договір укладається на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності і господарювання, які використовують найману працю і мають право юридичної особи.

Колективний договір може укладатися в структурних підрозділах підприємства в межах компетенції цих підрозділів.

Угода укладається на національному, галузевому, територіальному рівнях на двосторонній або тристоронній основі:

- на національному рівні – генеральна угода;
- на галузевому рівні – галузеві (міжгалузеві) угоди;
- на територіальному рівні – територіальні угоди.

Колективний договір укладається між роботодавцем з однієї сторони і одним або кількома профспілковими органами, а у разі їх відсутності – представниками, обраними і уповноваженими трудовим колективом, з іншої сторони.

Сторони колективних угод визначаються відповідно до законодавства про соціальний діалог.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» громадяни, суб'єкти господарювання, їх об'єднання та наукові установи, а також консультативно-дорадчі органи, що створені при органах державної влади та органах місцевого самоврядування і представляють інтереси громадян та суб'єктів господарювання, мають право:

- подавати до регуляторних органів пропозиції про необхідність підготовки проектів регуляторних актів, а також про необхідність їх перегляду;
- у випадках, передбачених законодавством, брати участь у розробці проектів регуляторних актів;
- подавати зауваження та пропозиції щодо оприлюднених проектів регуляторних актів, брати участь у відкритих обговореннях питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю;
- бути залученими регуляторними органами до підготовки аналізів регуляторного впливу, експертних висновків щодо регуляторного впливу та виконання заходів з відстеження результативності регуляторних актів;
- самостійно готувати аналіз регуляторного впливу проектів регуляторних актів, розроблених регуляторними органами, відстежувати їх результативність, подавати за наслідками цієї діяльності зауваження та пропозиції регуляторним органам або органам, які відповідно до цього Закону на підставі аналізу звітів про відстеження результативності регуляторних актів приймають рішення про необхідність їх перегляду;
- одержувати від регуляторних органів у відповідь на звернення, подані у встановленому законом порядку, інформацію щодо їх регуляторної діяльності.

Відповідно до статті 18 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» громадські організації, фізичні та юридичні особи мають право:

- брати участь у розробленні рішень, що приймаються державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування, щодо запобігання та протидії дискримінації;
- делегувати своїх представників до складу консультативно-дорадчих органів з питань запобігання та протидії дискримінації у разі їх утворення при державних органах та органах місцевого самоврядування;

- проводити моніторинг з питань запобігання та протидії дискримінації;
- представляти в судах інтереси осіб та/або груп осіб, стосовно яких було застосовано дискримінацію;
- проводити громадську антидискримінаційну експертизу проектів нормативно-правових актів;
- провадити іншу діяльність відповідно до законодавства з питань дотримання принципу недискримінації.

Постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 № 976 «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» визначено:

- громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади (далі – громадська експертиза) є складовою механізмом демократичного управління державою, який передбачає проведення інститутами громадянського суспільства оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх врахування органами виконавчої влади у своїй роботі.

Під інститутами громадянського суспільства слід розуміти громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства.

Пропозиції, підготовлені інститутом громадянського суспільства за результатами проведеної громадської експертизи (далі – експертні пропозиції), враховуються органом виконавчої влади під час підготовки програм соціально-економічного розвитку, державних цільових та регіональних програм, формування бюджетів відповідного рівня, вирішення питань поточної діяльності.

Постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 затверджено «Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації».

Громадська рада є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, налагодження ефективної взаємодії зазначених органів з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики.

Основними завданнями громадської ради є:

- створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами;
- здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади;
- сприяння врахуванню органом виконавчої влади громадської думки під час формування та реалізації державної політики.

Крім того вище зазначеною постановою затверджено «Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики».

Консультації з громадськістю проводяться з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, реалізації та захисту прав і свобод громадян,

задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Консультації з громадськістю проводяться у формі публічного громадського обговорення (безпосередня форма) та вивчення громадської думки (опосередкована форма).

У формі публічного громадського обговорення в обов'язковому порядку проводяться консультації щодо:

- проектів нормативно-правових актів, що мають важливе суспільне значення і стосуються конституційних прав, свобод, інтересів і обов'язків громадян, а також актів, якими передбачається надання пільг чи встановлення обмежень для суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства, здійснення повноважень місцевого самоврядування, делегованих органам виконавчої влади відповідними радами;
- проектів регуляторних актів;
- проектів державних і регіональних програм економічного, соціального і культурного розвитку, рішень стосовно стану їх виконання;
- звітів головних розпорядників бюджетних коштів про їх витрачання за минулий рік.

Публічне громадське обговорення передбачає організацію і проведення:

- конференцій, форумів, громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей з громадськістю;
- еле- або радіодебатів, Інтернет-конференцій, електронних консультацій.

Вивчення громадської думки здійснюється шляхом:

- проведення соціологічних досліджень та спостережень (опитування, анкетування, контент-аналіз інформаційних матеріалів, фокус-групи тощо);
- створення телефонних «гарячих ліній», проведення моніторингу коментарів, відгуків, інтерв'ю, інших матеріалів у засобах масової інформації для визначення позиції різних соціальних груп населення та заінтересованих сторін;
- опрацювання та узагальнення висловлених у зверненнях громадян пропозицій та зауважень з питання, що потребує вивчення громадської думки.

Результати проведення консультацій з громадськістю враховуються органом виконавчої влади під час прийняття остаточного рішення або в подальшій його роботі.

Постановою Кабінету Міністрів України від 30.01.2013 № 61 «Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів» установлено:

- громадська антидискримінаційна експертиза проводиться громадськими організаціями, фізичними та юридичними особами в рамках публічного громадського обговорення проектів нормативно-правових актів відповідно до Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996.

Що засвідчують нормативно-правові акти другої групи

Постановою Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 09.11.2011 № 1156) затверджено Регламент Кабінету Міністрів України, яким встановлено наступне.

До розроблення проекту акта Кабінету Міністрів можуть залучатися за згодою народні депутати України, науковці та інші фахівці, а також представники об'єднань громадян.

Проект акта Кабінету Міністрів з питань, що стосуються формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин, в обов'язковому порядку надсилається уповноваженому представнику всеукраїнських профспілок, їх об'єднань та уповноваженому представнику всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців.

Під час підготовки проекту акта Кабінету Міністрів України з питань, що стосуються прав інвалідів, він в обов'язковому порядку надсилається всеукраїнським громадським організаціям інвалідів, їх спілкам відповідно до статутної діяльності.

Відповідно до *Наказу Міністерства юстиції України від 12.04.2005 № 34/5 «Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів»*, згідно з яким:

- нормативно-правові акти, які стосуються матеріального, соціально-побутового і медичного забезпечення інвалідів, розробляються за участю громадських організацій інвалідів відповідно до частини третьої статті 7 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»;
- у разі, коли на державну реєстрацію міністерства та інші центральні органи виконавчої влади подають нормативно-правовий акт з питань, що стосуються соціально-трудої сфери, вони також повідомляють за формою, наведеною в додатку 1 до цього Порядку, із доданням відповідних підтверджуючих документів (листів, аркушів зовнішнього погодження тощо) про позицію уповноваженого представника від всеукраїнських профспілок, їх об'єднань та уповноваженого представника від всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців щодо цього акта та про проведену роботу з врахування їх зауважень і пропозицій.

При цьому необхідність врахування зазначених зауважень і пропозицій визначають міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які приймають цей акт. У разі подання на державну реєстрацію нормативно-правових актів, що стосуються прав інвалідів, застосовується аналогічний порядок підтвердження позиції громадських об'єднань інвалідів, які мають всеукраїнський статус, відповідно до їх статутної діяльності.

Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 24.02.2003 № 32 надано чинності ДСТУ 1.2:2003 «Національна стандартизація. Правила розроблення національних нормативних документів», відповідно до якого громадські організації інвалідів по зору, слуху, з ураженням опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення повинні залучатися до розробки національних нормативних документів.

Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 17.08.2004 № 181 надано чинності ДСТУ 1.11:2004 «Національна стандартизація. Правила проведення експертизи проектів національних нормативних документів», згідно з яким проекти національних нормативних документів повинні погоджуватися із громадськими організаціями інвалідів по зору, слуху, з ураженням опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення залежно від об'єкта стандартизації.

Що засвідчують нормативно-правові акти третьої групи

Відповідно до *статті 1* Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» інваліди володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Центральні і місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації (незалежно від форми власності і господарювання, виду діяльності і галузевої належності), їх філії, відділення, представництва, що ведуть окремих облік результатів фінансової та господарської діяльності, банки та інші фінансові установи, а також представництва іноземних юридичних осіб (у тому числі міжнародних організацій), які використовують працю найманих працівників – громадян України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (далі – підприємства, установи та організації), фізичні особи, які використовують найману працю, залучають представників громадських організацій інвалідів до підготовки рішень, що стосуються їхніх прав та інтересів.

Відповідно до *статті 9* цього Закону центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування за участю громадських організацій інвалідів у межах своїх повноважень здійснюють розробку та координацію довгострокових і короткострокових програм з реалізації державної політики щодо інвалідів та контролюють їх виконання, сприяють розвитку міжнародного співробітництва з питань, що стосуються інвалідів.

Центральні органи виконавчої влади у межах своїх повноважень з урахуванням думки громадських організацій інвалідів можуть звертатися до Кабінету Міністрів України з пропозиціями щодо вдосконалення законодавства з проблем інвалідності; сприяють розвитку співробітництва державних і громадських організацій з іноземними країнами з питань соціальної захищеності інвалідів.

Відповідно до *статті 12* цього Закону громадські організації інвалідів, їх спілки створюються з метою забезпечення рівних прав і можливостей інвалідів та їх соціального захисту, виявлення, усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб таких осіб, у тому числі стосовно доступу їх нарівні з іншими громадянами до об'єктів фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту, надання соціальних послуг, залучення інвалідів до суспільної діяльності, здійснення громадського контролю за дотриманням прав інвалідів, представництва їхніх інтересів та усунення будь-яких проявів дискримінації стосовно інвалідів та мають право користуватися пільгами і преференціями, передбаченими законодавством.

Представники всеукраїнських громадських організацій інвалідів, їх спілок залучаються (за їх зверненням) до складу колегій і консультативно-дорадчих органів центральних органів виконавчої влади.

Представники місцевих громадських організацій інвалідів, їх спілок залучаються (за їх зверненням) до складу колегій і консультативно-дорадчих органів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до свого статусу та території діяльності.

Відповідно до *статті 15* цього Закону місцеві органи громадських організацій інвалідів, а також трудові колективи їх підприємств (об'єднань), установ і організацій вправі вносити в органи місцевого самоврядування пропозиції з питань соціального захисту інвалідів.

Відповідно до *статті 27* цього Закону планування і забудова населених пунктів, формування мікрорайонів, проектування, будівництво і реконструкція об'єктів фізичного оточення без пристосування для використання інвалідами не допускаються. Зазначена діяльність здійснюється з урахуванням думки громадських організацій інвалідів.

У разі, якщо діючі об'єкти неможливо повністю пристосувати для потреб інвалідів, за погодженням з громадськими організаціями інвалідів здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну.

Відповідно до *статті 35* цього Закону інваліди забезпечуються засобами спілкування, що полегшують їхню взаємодію між собою та з іншими групами населення. Порядок і умови такого забезпечення передбачаються місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування за участю громадських організацій інвалідів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 837 (у редакції постанови Кабінету Міністрів від 14 липня 2010 р. № 592) затверджено «Положення про Раду у справах інвалідів при Кабінеті Міністрів України».

Рада у справах інвалідів при Кабінеті Міністрів України (далі – Рада) є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України.

Основні завдання Ради:

- сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з питань забезпечення прав інвалідів та їх соціального захисту;
- підготовка пропозицій щодо формування і реалізації державної політики у сфері забезпечення прав інвалідів та їх соціального захисту;
- визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації державної політики у сфері забезпечення прав інвалідів та їх соціального захисту;
- підготовка пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової бази та підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади з питань забезпечення прав інвалідів та їх соціального захисту.

Рада відповідно до покладених на неї завдань:

- проводить аналіз стану справ та причин виникнення проблем у процесі реалізації державної політики у сфері забезпечення прав інвалідів та їх соціального захисту;
- вивчає результати діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань забезпечення прав інвалідів та їх соціального захисту;
- проводить моніторинг стану виконання органами виконавчої влади покладених на них завдань із забезпечення прав інвалідів та їх соціального захисту;
- бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів з питань забезпечення прав інвалідів та їх соціального захисту;
- подає Кабінетові Міністрів України розроблені за результатами своєї роботи пропозиції та рекомендації.

Рада має право:

- отримувати в установленому порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання покладених на неї завдань;
- залучати до участі у своїй роботі представників центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженнями з їх керівниками), а також фахівців та незалежних експертів (за згодою);
- утворювати у разі потреби для виконання покладених на неї завдань постійні або тимчасові робочі групи;
- організувати проведення конференцій, семінарів, нарад та інших заходів.

Рада під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями.

До складу Ради входять представники недержавних організацій, кількість яких не повинна перевищувати кількості представників органів державної влади.

Головою Ради є віце-прем'єр-міністр України.

Пропозиції та рекомендації Ради можуть бути реалізовані шляхом прийняття Кабінетом Міністрів України рішення, проект якого вносить орган виконавчої влади відповідно до своїх повноважень.

Наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України і Міністерства праці та соціальної політики України від 08.09.2006 № 300/339 затверджено «Типове положення про комітети забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктур».

Комітет забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури (далі – комітет доступності) є консультативно-дорадчим органом, який утворюється при місцевому органі виконавчої влади з метою координації роботи, пов'язаної зі створенням на відповідній території інвалідам (у тому числі інвалідам із зору та тим, які пересуваються на кріслах колісних, а також дітям-інвалідам) та іншим маломобільним групам населення безперешкодного доступу до об'єктів соціальної інфраструктури (житла, громадських і виробничих будинків, будівель та споруд, спортивних споруд, місць відпочинку, культурно-видовищних та інших установ і закладів) і користування дорожньо-тротуарною мережею, транспортом, засобами зв'язку та інформації (в тому числі засобами, що забезпечують дублювання звуковими сигналами світлових сигналів, і пристроями, що регулюють рух пішоходів через транспортні комунікації).

Основними завданнями комітету доступності є:

- забезпечення та здійснення громадського контролю щодо відповідності житла, громадських і виробничих будинків, а також інших будівель та споруд, у тому числі спортивного призначення, місць відпочинку, культурно-видовищних та інших установ і закладів, дорожньо-тротуарної мережі, транспорту, засобів зв'язку та інформації, території населених пунктів вимогам чинних будівельних норм;
- підготовка пропозицій органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям з питань створення для маломобільних груп населення безперешкодного доступу до житла,

громадських і виробничих будинків, а також інших будівель та споруд, у тому числі спортивного призначення, місць відпочинку, культурно-видовищних та інших установ і закладів, і користування дорожньо-тротуарною мережею, транспортом, засобами зв'язку та інформації;

- надання аналітичної, інформаційної та консультативної допомоги з питань, що належать до його компетенції;
- сприяння розвитку середовища життєдіяльності маломобільних груп населення;
- розробка пропозицій щодо удосконалення нормативів та стандартів стосовно безперешкодного доступу маломобільних груп населення;
- сприяння ефективній взаємодії місцевих органів виконавчої влади у сфері створення для маломобільних груп населення безперешкодного доступу.

Склад комітету доступності формується з числа представників місцевих органів виконавчої влади (структурних підрозділів, на які покладено вирішення питань будівництва та архітектури, благоустрою, житлово-комунального господарства, промисловості, розвитку інфраструктури, транспорту, зв'язку та інформатизації, інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю, праці та соціального захисту населення тощо), комісії органів місцевого самоврядування (з благоустрою та архітектури), служб Укрінвестекспертизи, громадських організацій інвалідів (у тому числі по одному представнику від Національної асамблеї інвалідів України та інших громадських організацій інвалідів, що представляють інтереси інвалідів опорно-рухового апарату, зі слуху та зору) та фізичних осіб (за їх бажанням).

Чисельність представників громадських організацій інвалідів та фізичних осіб повинна становити не менше половини загальної чисельності членів комітету доступності.

Представників громадських організацій інвалідів до складу комітету делегують збори таких об'єднань, що засвідчується відповідним протоколом.

Члени комітету доступності виконують свої обов'язки на громадських засадах.

Наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 29.12.2007 № 414 створено Комітет доступності.

Відповідно до *Наказу Міністерства освіти і науки України та Міністерства праці та соціальної політики України від 07.07.2003 № 443/191 створено при Міністерстві освіти і науки України Раду з питань освіти інвалідів.*

Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 30.12.2005 № 385 надано чинності ДСТУ-Н ISO/IEC Guide 71:2005 «Настанови розробникам стандартів щодо визначення потреб людей літнього віку та осіб з обмеженими можливостями». Цей документ є аналогічним ISO/IEC Guide 71:2001, IDT.

Із досвіду країн-учасниць проекту IDEAS

Велика Британія

Використання Конвенції про права людей з інвалідністю

У складі мандруючої сім'ї є жінка старшого віку з інтелектуальними порушеннями. Вона має дуже слабе відчуття небезпеки і часто втікає. Будинок на колесах цієї

сім'ї знаходиться у полі, далеко від доріг. Проте міська рада заявляє, що в сім'ї немає дозволу на використання будинку на колесах в полі, а тому доведеться переїхати на майданчик для паркування, який знаходиться неподалік шумної траси.

У цьому випадку для старшої жінки виникає небезпечна ситуація. У дискусіях з міською радою (або у справі проти неї) мандруюча сім'я може використовувати як аргумент статті Конвенції, щоб вимагати прийняття міською радою альтернативного рішення, яке взяло б до уваги потреби старшої жінки та мандруючої сім'ї, а саме: право на життя (стаття 10), свободу вибору місця проживання (стаття 18) та повагу до помешкання та сім'ї (стаття 23).

Україна

Застосування Конвенції ООН про права людей з інвалідністю спричинило позитивні зміни

«Не потрапивши у черговий раз до аптеки «по-людськи», адвокат Дмитро Жарий, який пересувається на інвалідній колясці, у липні 2010 року в суді розпочав свою боротьбу з дискримінацією людей з інвалідністю. Два роки відбувався судовий процес, який закінчився тим, що дану мережу аптек позбавили ліцензії. В справі використовувалась Конвенція ООН про права інвалідів».

Про справу у ЗМІ: life.pravda.com.ua/person/2013/01/16/119124

Про реакцію держави –

www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245955509&cat_id

Угорщина

Конвенція ООН про права людей з інвалідністю і позитивні зміни

Справа: Жолт Будосо і п'ятеро інших проти Угорщини (*Zsolt Bujdosó and five others v Hungary CRPD/C/10/D/4/2011*)

Посилаючись на статті 12 і 29 Конвенції про права осіб з інвалідністю, автори стверджували, що їхнє право голосу було порушено.

Комітет виявив порушення статті 29, а також в поєднанні її зі статтею 12 Конвенції, та сформулював рекомендації для держави-учасниці.

www.ohchr.org/en/hrbodies/crpd/pages/crpdindex.aspx

Розділ 3.

Процес інклюзивного прийняття рішень

Матеріали цього розділу дають можливість ознайомитися з:

- процесом інклюзивного прийняття рішень;
- конкретними прикладами, які ілюструють наведені ідеї.

Зміст розділу

- Громадські організації осіб з інвалідністю та їх особливість
- Інклюзивне прийняття рішень та цикл розробки політичних рішень
- Кроки процесу інклюзивного прийняття рішень
- Ключові елементи успішності інклюзивного прийняття рішень
- Інструменти інклюзивного прийняття рішень
- Проведення інклюзивних заходів
- Комунікація

Громадські організації осіб з інвалідністю та їх особливості

Громадські організації людей з інвалідністю здійснюють вагомий внесок у розвиток відкритого, демократичного суспільства шляхом участі у процесі прийняття рішень. Вони можуть принести в процес прийняття рішення значний і незалежний досвід. Про це говориться в рекомендаціях Ради Європи державам-членам, які повинні проводити консультування із людьми з інвалідністю та залучати представницькі організації до розробки, здійснення та моніторингу законодавства, політики і програм, які впливають на їх участь у політичному і громадському житті. Згідно Плану дій Ради Європи в сфері інвалідності і Конвенції ООН про права людей з інвалідністю (пункт 3 стаття 4; стаття 29.b; стаття 33) всі процеси мають бути доступними для людей з інвалідністю. Необхідно створювати відповідні механізми для забезпечення вагомим представництвом осіб з інвалідністю та їх організацій у відповідних органах державної влади та в консультативних радах.⁴⁹

Як доводить практика, громадські організації людей з інвалідністю мають найвищу довіру своїх членів в оприлюдненні проблем, представленні їхніх інтересів та залученні до процесів розробки політики.

Історія розвитку міжнародних та українських громадських організацій людей з інвалідністю – це історія участі самих людей в процесі прийняття рішень, що впливають на їхнє життя. Змінювались механізми та принципи участі, але сталою залишалась мета – сприяти покращенню життя людей з інвалідністю. Вони мають кілька спільних особливостей.⁵⁰

По-перше. Вони об'єднують у своїх лавах безпосередньо людей з інвалідністю. Отже, мотивація їхньої діяльності носить внутрішній характер. Це означає, що у своїй роботі вони керуються життєвими інтересами, цінностями і пріоритетами людей з інвалідністю і тому можуть бути представниками цієї соціальної групи населення у відносинах з іншими суспільними інститутами.

По-друге. Сам факт об'єднання в організації – це можливість самовираження, самореалізації людей з інвалідністю. Завдяки цьому вони можуть акумулювати і використовувати такий унікальний ресурс, як соціальна ініціатива й активність. Це дозволяє знаходити нові, сучасні засоби постановки і вирішення соціальних проблем.

⁴⁹ Рекомендація КМ/Rec (2011)14 Комітету міністрів державам-учасницям про участь осіб з інвалідністю в політичному та громадському житті;

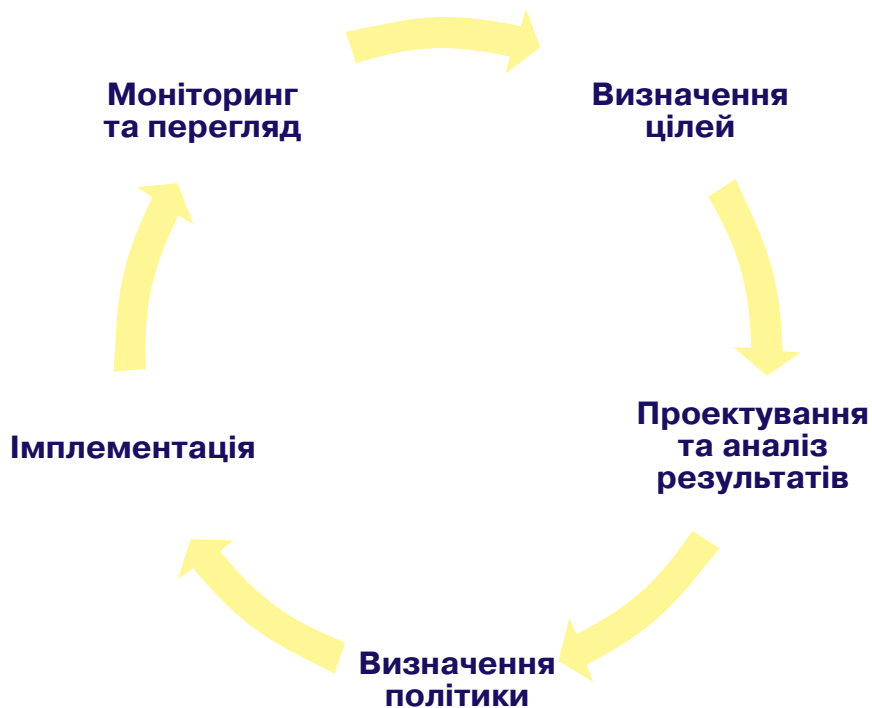
⁵⁰ В Україні на початок 2014 року в Реєстрі громадських об'єднань (<http://rgo.informjust.ua/>) налічувалося 1107 громадських об'єднань зі спрямованістю «об'єднання інвалідів».

По-третє. Громадські організації людей з інвалідністю є єдиною соціальною структурою, в якій люди з інвалідністю є їх безпосередніми членами, а не опосередкованими, як в інших структурах суспільства. Отже, ГОІ мають можливість отримувати правдиву та реальну інформацію щодо соціального стану і потреб цієї соціальної групи населення. Така інформація вкрай важлива для розробки пропозицій стосовно удосконалення законодавчих, нормативно-правових актів, державних програм, підготовки інклюзивних стратегій та політик.

Інклюзивне прийняття рішень та цикл розробки політичних рішень

Під «політичним рішенням» слід мати на увазі закони або політику, яка проводиться на національному чи місцевому рівні.

Цикл розробки політичних рішень – це не завжди ідеальний процес з чітко визначеною послідовністю. Але в цілому він має певну кількість етапів, які можна наглядно відобразити таким чином:

Ті, на кого безпосередньо впливають ці політичні рішення, можуть допомогти:

- визначити цілі політичних рішень;
- визначити та оцінити різні варіанти дій та рішень;
- розробити проект закону, політичне рішення чи послугу з точки зору її користувачів;
- провести моніторинг та оцінювання і визначитися щодо необхідності внесення до них певних змін.

Етапи циклу розробки політичних рішень

1. Визначення цілей

Порядок денний політики формується урядом, але він може і повинен формуватися з залученням організацій людей з інвалідністю, які знають, що і як необхідно змінити для досягнення найкращих результатів.

Нові політичні ініціативи є результатом впливу кампаній, проведених організаціями людей з інвалідністю, адже саме вони можуть привернути увагу до нагальних проблем, які потребують вирішення.

Організації людей з інвалідністю можуть:

- *відстоювати права*: порушувати питання щодо болючих тем та потреб; захищати певну точку зору або загальні інтереси групи громадян, які ще не охоплені впливом чинного законодавства або політичних рішень; порушувати питання, які потребують перегляду та ґрунтовного вирішення;
- *надавати інформацію та проводити роз'яснювальну роботу*: обмінюватися з органами державної влади результатами досліджень та думками своїх членів або користувачів послуг;
- *залучати та представляти інтереси членів своїх організацій, користувачів послуг*: встановлювати контакти із громадянами з інвалідністю, дослухатись до їх думок, реагувати на їхні пропозиції та надавати їм інформацію;
- *надавати експертні поради та консультації*: фахівці, які спеціалізуються на певній темі, відіграють ключову роль у визначенні порядку денного прийняття рішень; їхній аналіз та результати досліджень визначають поточні та майбутні потреби;
- *запроваджувати нововведення*: розробляти нові рішення та підходи, доводити, як їх можна запроваджувати у політиці;
- *надавати послуги*: відігравати ключову роль у формуванні політики та створенні альтернативних або нових послуг для певної групи користувачів.

Органи державної влади можуть:

- *обмінюватися інформацією*: забезпечувати всі зацікавлені сторони найновішою, точною та вчасною інформацією в доступному форматі;
- *впроваджувати інклюзивні процедури*: розробляти та дотримуватися прозорого процесу прийняття рішень; забезпечувати чіткі, відкриті та доступні процедури залучення;
- *надавати ресурси*: створювати можливість організаціям людей з інвалідністю брати активну участь в процесі прийняття рішення за допомогою різних форм підтримки (наприклад, бюджетне забезпечення або соціальне замовлення);
- *реагувати*: забезпечувати активну участь посадових осіб та інституцій у прийнятті рішень, прислуховуватися до пропозицій, реагувати та здійснювати зворотній зв'язок.

Корисні інструменти та механізми реалізації функцій

Інформація

- Легкий та відкритий доступ до відповідної, точної та вчасної інформації щодо процесу формування політики, документів та посадових осіб, які приймають рішення.
- Проведення дослідження з метою кращого розуміння питань, які непокоять, та розробка запропонованих рішень, аналіз та надання рекомендацій.
- Використання друкованої продукції у доступних форматах (постери, листівки, веб-сайти, прес-релізи та публічні демонстрації) з інформацією щодо політики під час проведення кампаній та лобювання того чи іншого питання організаціями людей з інвалідністю.

- Веб-сайт з повним доступом до ключових документів та оголошеннями про громадські заходи у доступних форматах.

Консультації

- Складання петицій, використовуючи такі форми, як електронна петиція або веб-форум.
- Опитування в режимі онлайн або з використанням інших технічних засобів з метою збору пропозицій та інформації про інтереси всіх зацікавлених сторін.

Діалог

- Громадські слухання або форуми за участю зацікавлених сторін з метою виявлення та інтерпретації поглядів та досвіду різних груп.
- Форуми громадян, зустрічі, бесіди.
- Добір ключової контактної особи в органах державної влади, яка надавала б можливість громадським організаціям людей з інвалідністю отримувати доступ до інформації щодо поточних ініціатив в сфері прийняття рішень.

Партнерство

- Постійна або тимчасова експертна група, яка надає поради щодо вибору та реалізації політичних рішень.

2. Проектування та аналіз варіантів

Зазвичай органи державної влади мають усталені підходи до розробки проектів політичних рішень. Організації людей з інвалідністю здебільшого залучаються до визначення проблем та надання пропозицій щодо їх вирішення, збору і надання інформації на підтримку своїх пропозицій. На даному етапі ключова роль повинна відводитися знаходженню можливостей для консультацій, а також проведенню різних форм діалогу з метою збору інформації від основних зацікавлених сторін.

Організації людей з інвалідністю можуть:

- *захищати права*: домагатися того, щоб потребам та інтересам зацікавлених сторін, на яких буде впливати проект рішення, була надана увага;
- *надавати інформацію та проводити роз'яснювальну роботу*: інформувати своїх членів та користувачів послуг про процес проектування політичних рішень;
- *надавати експертні поради та консультації*: здійснювати аналіз та надавати його результати щодо питань, які обговорюються; визначати додаткові пріоритети, які мають бути включені до проекту рішення;
- *запроваджувати нововведення*: розробляти проекти рішень, використовуючи нові підходи; пропонувати практичні рішення та конкретні моделі, які дають переваги пропозиціям визначених груп користувачів;
- *надавати послуги*: надавати повну інформацію у процесі проектування політичних рішень з метою забезпечення належної уваги потребам користувачів;
- *забезпечувати наглядову функцію*: слідкувати за процесом проектування рішень, щоб забезпечити його прозорість та інклюзивність.

Органи державної влади можуть:

- *надавати інформацію*: забезпечувати учасників процесу своєчасною та повною інформацією щодо ходу поточних консультацій;
- *впроваджувати інклюзивні процедури*: розробляти та дотримуватися мінімальних стандартів проведення консультацій щодо визначення цілей,

- правил участі, часових обмежень, контактних осіб тощо; організувати відкриті консультаційні зустрічі, запрошуючи на них всі зацікавлені сторони;
- надавати ресурси: визначати адекватні часові рамки та засоби з метою забезпечення участі громадських організацій різних рівнів;
 - реагувати: забезпечувати активне залучення відповідних осіб (органів), які дотичні до прийняття рішень; прислуховуватися, вчасно реагувати та надавати зворотній зв'язок.

Корисні інструменти та механізми реалізації функцій

Інформація

- Відкритий та вільний доступ до документів щодо прийняття політичних рішень, включаючи єдиний інформаційний центр, де проектується рішення, з доступністю інформації у різних форматах.
- Веб-сайт з повним доступом до ключових документів та оголошеннями про громадські заходи.
- Кампанії та лобіювання з метою формування проектів політичних рішень з використанням документів, листів та маніфестів (декларацій), в яких зазначається певна позиція.
- Інтернет-трансляції з громадських слухань, зборів та дебатів в доступних форматах, що дозволяє громадянам слідкувати за їх ходом в реальному часі.
- Проведення досліджень з метою надання інформації для проектування політичних рішень.

Консультації та діалог

- Проведення слухань та зустрічей, на яких можна ставити запитання. Під час таких зустрічей, які проводяться відкрито або в онлайн режимі, зацікавлені сторони визначають та інтерпретують проблемні питання, збирають пропозиції.
- Проведення семінарів та зустрічей за участі експертів у сфері розробки спеціалізованих досліджень, результати яких можна використовувати при проектуванні політичних рішень.
- Створення та активізація роботи комітетів або інших дорадчих органів, до складу яких входять представники всіх зацікавлених сторін, організацій людей з інвалідністю різних нозологій; ці комітети або дорадчі органи можуть бути як постійними, так і тимчасовими.

Партнерство

- Спільне проектування: активна участь зацікавлених осіб у проектуванні законодавства, політичних програм і рішень.

3. Визначення політики

Один із відповідальних етапів інклюзивного прийняття рішень.

Процес прийняття політичних рішень може набувати різних форм залежно від національного контексту та законодавства. Типовими рисами цього процесу є визначення політики уряду з тієї чи іншої проблеми; її затвердження спеціальною директивою відповідного міністерства, або прийняттям парламентом закону, або проведенням референдуму, результати якого мають бути закріплені відповідним законом.

Організації людей з інвалідністю мають право відкрито вносити до законопроектів свої пропозиції. Органи державної влади повинні враховувати різні думки та точки зору перед тим, як прийняти законодавчий акт. На цьому етапі надзвичайно важливу роль відіграють консультації.

Проте, повноваження остаточного вибору належать органам державної влади, крім тих випадків, коли рішення приймається шляхом загальнонаціонального голосування, через референдум або механізм спільного прийняття рішень.

Організації людей з інвалідністю можуть:

- *захищати права:* впливати на тих, хто приймає рішення, перед голосуванням;
- *надавати інформацію та проводити роз'яснювальну роботу:* інформувати своїх членів та користувачів послуг про можливі варіанти політичних рішень, про прийняті рішення, їх потенційний вплив;
- *надавати експертні поради та консультації:* презентувати всім, хто приймає рішення, детальний аналіз ситуації з метою їх інформування;
- *забезпечувати наглядову функцію:* слідкувати за процесом прийняття рішень, щоб він був демократичним, прозорим та ефективним.

Органи державної влади можуть:

- *обмінюватися інформацією:* в процесі прийняття рішень надавати інформацію щодо політики, яка в даний момент розробляється;
- *впроваджувати інклюзивні процедури:* пропонувати та дотримуватися механізмів спільного прийняття рішень в тих випадках, де це актуально та можливо;
- *надавати ресурси:* підтримувати всіма засобами активну участь організацій людей з інвалідністю;
- *реагувати:* прислуховуватися, приймати до уваги аргументи, зауваження, коментарі та відповідати на них.

Корисні інструменти та механізми реалізації функцій

Інформація

- Проведення кампаній та лобювання в представницьких органах пропозицій громадських організацій з метою впливу на тих, хто приймає рішення.

Консультації та діалог

- Відкриті пленарні засідання або засідання комітетів із залученням зацікавлених сторін з метою забезпечення участі в дебатах під час обговорення проектів рішень.

Партнерство

- Спільне прийняття рішень на форумах, конференціях, робочих зустрічах зацікавлених сторін.
- Прийняття рішень за участю виконавців щодо планування бюджету.

4. Імплементация політики

Імплементация політики – найбільш активний етап циклу. Саме на ньому багато організацій людей з інвалідністю проявляють найбільшу активність. Він є вкрай важливим для того, щоб забезпечити виконання запланованого.

Організації людей з інвалідністю можуть:

- надавати інформацію, проводити просвітницьку та роз'яснювальну роботу, передусім, серед людей з інвалідністю: пояснювати переваги чи недоліки, вплив певних політичних рішень;
- надавати послуги: відігравати ключову роль у формуванні політики та створенні альтернативних або нових послуг для конкретної групи користувачів, застосовуючи інновації;
- забезпечувати наглядову функцію: оцінювати політичні рішення та забезпечувати їх імплементацію відповідно до намірів, без шкідливих побічних ефектів.

Органи державної влади можуть:

- обмінюватися інформацією: надавати інформацію щодо стратегії імплементації, процедури публічних тендерів та інструкцій з виконання програми;
- впроваджувати інклюзивні процедури: виконувати встановлені правила та положення щодо імплементації політики;
- надавати ресурси: надавати можливість людям з інвалідністю брати активну участь на етапі імплементації політики, наприклад, через бюджетне забезпечення або надання адміністративних послуг;
- реагувати: бути доступними, відкритими, коли необхідна реакція на конкретні потреби, які виникають в результаті імплементації політичних рішень.

Корисні інструменти та механізми реалізації функцій

Інформація

- Відкритий та вільний доступ до документів державного сектору, які стосуються проектів та рішень щодо імплементації; їх наявність в доступних форматах.
- Веб-сайт з повним доступом до ключових документів та інформації про громадські заходи.
- Повідомлення електронною поштою про нові проекти, програми та можливості фінансування.
- Рубрика «Питання, які часто задають» на веб-сайті, в якій надаються чіткі відповіді та рекомендації.
- Публічні оголошення про тендерну процедуру.

Консультації

- Заходи, конференції, форуми та семінари, під час яких громадськості надається інформація та обговорюється імплементація політики.

Діалог

- Семінари для підвищення освітнього рівня та потенціалу, на яких учасники покращують свої знання щодо впровадження політики.
- Тематичні тренінги для організацій людей з інвалідністю та представників органів державної влади щодо впровадження політики.

Партнерство

- Стратегічне партнерство – співпраця, під час якої організації людей з інвалідністю та органи державної влади встановлюють ділові стосунки з метою імплементації політики. Таке партнерство може стосуватися як малих пілотних проектів, так і повномасштабної відповідальності за імплементацію політики.

5. Моніторинг та перегляд

На даному етапі циклу важливо розробити і реалізувати ефективну та прозору систему контролю, завдяки якій політичні рішення або програми досягли б зазначеної мети, та можна було б оперативно визначити недоліки і помилки та виправити їх.

Організації людей з інвалідністю можуть:

- *захищати права*: проводити моніторинг та повідомляти, чи політична ініціатива мала вплив на зазначених користувачів послуг, чи досягла вона бажаного результату для суспільства;
- *надавати експертні поради та консультації*: аналізувати інформацію або результати досліджень щодо впливу політичних рішень з можливим залученням науково-аналітичних центрів та дослідницьких інститутів;
- *надавати послуги*: проводити моніторинг щодо якості, сталості, результативності політики та досліджувати конкретні приклади її впливу;
- *забезпечувати наглядову функцію*: надавати їй пріоритетну роль у моніторингу впливу політичного рішення з метою забезпечення поставлених цілей.

Органи державної влади можуть:

- *обмінюватися інформацією*: інформувати щодо поточного стану політичного рішення;
- *реагувати*: прислуховуватися, приймати до уваги коментарі та зауваження і відповідати на них.

Корисні інструменти та механізми реалізації функцій

Інформація

- Відкритий та вільний доступ до інформації щодо ходу та результатів впровадження політичного рішення.
- Узагальнення даних: конкретних прикладів та статистики щодо виконання проекту.
- Оцінювання впливу політики, шляхом проведення підсумкових конференцій та інших форм звітування.
- Незалежні дослідження та визначення ключових результатів.

Консультації

- Механізми зворотного зв'язку для відстеження прогресу, наприклад, опитування, дослідження та анкетування.

Діалог

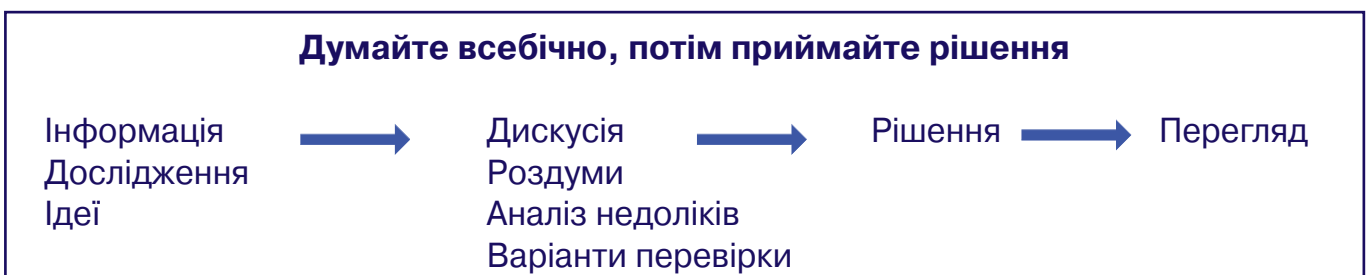
- Робоча група чи комітет, до складу якого входять представники організацій людей з інвалідністю, які відповідають за моніторинг та оцінювання ініціатив політичних рішень.

Партнерство

- Робоча група чи комітет, до складу якого входять представники організацій людей з інвалідністю та органів державної влади, які співпрацюють у стратегічному партнерстві з метою оцінювання ініціатив щодо політичних рішень.

Кроки процесу інклюзивного прийняття рішень

1. Необхідно забезпечити надходження відповідної інформації з усіх сторін. Залучити всіх, на кого ці рішення будуть впливати, тобто тих, хто буде використовувати або отримувати вигоду від рішення або послуги; працівників, які будуть впроваджувати ці рішення; тих, хто платитиме.
2. Сприяти проведенню як широкої, так і вузької дискусії.
3. Досягти консенсусу.
4. Визначити цілі політики та методи моніторингу і оцінювання прогресу.
5. Чітко оголосити рішення.
6. Не змінювати рішення (тільки якщо є важлива, оперативна інформація і необхідні суттєві доповнення та зміни).
7. Проводити регулярний моніторинг та оцінку, всебічно аналізувати інформацію, а лише потім приймати рішення.

Механізм отримання інформації для прийняття рішень

Причина необхідності отримання різносторонньої інформації, залучення людей з інвалідністю для деталізації та глибшого розуміння проблем – вища якість вихідного продукту, тобто прийнятого рішення.

Коли перед прийняттям рішення оцінюється інформація з усіх джерел, аргументи всіх осіб, які залучені до цього процесу, то кінцевий продукт сприймається ними позитивно, навіть якщо він не повністю співпадає з їхніми поглядами.

Необхідно починати збирати різносторонні думки ще на початку процесу, щоб досягти їх ефективного використання. Не варто зволікати, адже цінність інформації (зібраних думок) з часом знижується, вона стає не актуальною. Тобто варто розглянути всі пропозиції до того, як ідеї будуть остаточно сформовані.

Варто зауважити, якщо спочатку просити людей висловити свої думки, а потім ігнорувати їх, то це не покращує якість рішення і не посилює підтримку. Якщо після отримання зворотної інформації не будуть внесені зміни до рішень, то це означає, що бажаними були не пропозиції, а лише згода.

Необхідно дослуховуватися і до опозиційних, протилежних думок. Не варто відкидати, на перший погляд, незвичний хід думок, адже спірний підхід може виявитися вірним. Він може бути революційним та переломним і в результаті привести до прийняття результативного рішення. Навіть якщо є впевненість, що спірний підхід є неправильним, необхідно його обміркувати, щоб не порушувати принцип залучення всіх зацікавлених осіб до процесу прийняття рішень.

Необхідно розглянути і такий варіант, що заохочення висловлювань різноманітних аргументів, варіантів дій породжує можливість використання аргументу: «*Вибачте, що ще досі не прийняли рішення, але ми ще чекаємо, поки отримаємо думки кожної*

зацікавленої особи». Але відступати від принципу залучення не варто. Необхідно лише оптимізувати цей процес у часі.

Результативні зустрічі

Деякі експерти вважають, що підхід до організації зустрічей, який можна описати як «широкі, вузькі, широкі», має чіткий баланс між ефективністю та розмаїттям думок.

На початку проекту, коли необхідний «мозковий штурм» при обговоренні проблем та потенційних підходів до їх вирішення, організації зустрічей з великою кількістю людей можуть дати позитивний результат. На цьому етапі велика кількість присутніх на зустрічі є бажаною, оскільки нерідко люди «живляться» ідеями один від одного. Після проведення «мозкового штурму» бажано звузати коло осіб до невеликої групи, яка обрала б певні підходи та конкретизувала деталі. Якщо ж продовжити роботу з великою групою, то можуть виникати суперечки у виборі правильного рішення для кожного, на кого воно впливатиме. Після напрацювання можливих рішень у малих групах можна повертатися до широкого обговорення, на якому розглядатимуться пропозиції та визначатимуться їхні сильні і слабкі сторони. Якщо необхідне коригування, можна повернутися до роботи в малих групах для подальшого обговорення проблем та їх вирішення.

Тому бажаного результату краще досягати, проводячи зустрічі за принципом «широкі, вузькі, широкі».

Бенчмаркінг

Бенчмаркінг – це метод виявлення передового досвіду розробки та просування як продукту (в даному випадку політичного рішення, послуги), так і процесів, завдяки яким цей продукт створюється та постачається. Мета бенчмаркінгу полягає в тому, щоб зрозуміти та оцінити поточну позицію певної організації порівняно до передового досвіду та виявити сфери, шляхи та інструменти покращення показників.

При проведенні бенчмаркінгу необхідно виходити за межі конкретної організації, сектору, регіону або країни. Необхідно охопити широкий спектр, щоб оцінити, як інші організації, установи досягають своїх показників, які інструменти, процеси вони використовують. В такий спосіб бенчмаркінг допомагає розкрити процеси, які сприяють досягненню відмінних показників, і у випадку належного застосування покращити власні.

Чотири основні моменти бенчмаркінгу:

- детальний розгляд поточних процесів вашої організації;
- аналіз процесів, які використовують інші організації;
- порівняння власних показників з показниками тих організацій, що аналізувались;
- імплементація кроків, які необхідні для вирівнювання ваших показників з показниками тих організацій, що аналізувались.

Бенчмаркінг не повинен розглядатися як одноразова дія. Він має проводитися регулярно і стати невід'ємною частиною процесу вдосконалення, мета якого – не відставати від передового досвіду.

Консенсус

Дехто вважає: процеси інклюзивного прийняття рішень є неефективними. Але є достатньо доказів на користь протилежного. Якщо правильно керувати процесом, то майже завжди можна досягнути консенсусу при прийнятті рішення або, принаймні, того, щоб люди розуміли причини конкретного рішення, навіть якщо вони не повністю з ним погоджуються.

Щоб збільшити вірогідність досягнення консенсусу, необхідно керувати дискусією:

- чітко окреслити та погодити проблему, разом з критеріями оцінювання варіантів рішень (якщо люди не погоджуються з проблемою чи метою, то мало ймовірно, що вони погодяться з рішенням);
- чітко та доступно показати варіанти можливих дій та навести аргументи «за» і «проти» кожного;
- проявити повагу – встановити базові правила та сприяти дискусії, щоб учасники мали змогу висловлювати незгоду з аргументами один одного і наводити контраргументи, але не переходити на персональні образи.

Ключові елементи успішності інклюзивного прийняття рішень

Якісне лідерство призводить до якісних дій

Якщо керівник організації лідер, то впровадження процесу інклюзивного прийняття рішень має бути успішним. Лідерство у всіх ланках організації сприятиме тому, що рішення будуть власністю людей, які їх впроваджують, а тому і матимуть більші шанси на успіх.

Не ставити рамки

Надзвичайно важливо, щоб процес інклюзивного прийняття рішень відбувався у всіх сферах – не лише там, де з питаннями інвалідності мають справу відділи кадрів чи служби соціальної допомоги або підтримки. Якщо надалі робота проводитиметься в зоні власних інтересів та власного комфорту, то значного покращення досягти буде неможливо.

Починати треба з інформації

Необхідно, щоб рішення базувалися на достовірній інформації – на так званій «великій карті», яка показувала б все, що відбувається в сфері роботи з людьми з інвалідністю. Деякі організації таку базу даних зібрали в результаті своєї попередньої роботи.

Для організацій, які надають послуги, дуже важливо мати чітке розуміння того, яку користь їхні послуги приносять людям з інвалідністю. Кожна організація повинна мати механізм виміру показників, щоб вчасно виявляти прогалини в роботі та приклади нерівності. Також можливо налагодити зв'язки з іншими громадськими організаціями для обміну досвідом та напрацьованими матеріалами.

Де шукати інформацію

Джерел інформації безліч, все залежить від можливостей та потреб організації: державні сайти, сайти статистики, відкриті звіти, публікації, відповідні дані показників роботи, внутрішня інформація від таких джерел, як відділи кадрів, дані на основі скарг та зворотної реакції, дані тематичних досліджень.

Що робити, якщо не вистачає інформації

Якщо є прогалини в інформаційній базі, то слід обдумати можливість замовлення конкретного дослідження, проведення фокус груп, консультацій, повторного збору даних із залученням експертів.

Важливість вибору цілей

Визначення чітких цілей – це один з найважливіших кроків, який необхідно здійснити. Наприклад, спільно визначаючи цілі, люди з інвалідністю та професіонали, які працюють в сфері соціального догляду, можуть дійти висновку, що метою якогось рішення та пов'язаними з ним послугами повинно бути надання людям з інвалідністю вибору та контролю над власним життям та ставлення до того, як отримуються послуги, що надають їм підтримку.

Використання цілей для визначення діяльності

Якщо цілі сформовані та погоджені, то вони повинні задати структуру процесу планування. Для кожної цілі можна розробити певні напрями діяльності, які часто розбиваються на функції. Вкрай важливо, щоб ті, хто будуть проводити цю діяльність, були також залучені до їх розробки.

Як зробити діяльність ефективною

Необхідно, щоб будь-який план дій мав такі ключові елементи, як чіткість мети, яку повинна досягати конкретна дія, часові рамки, етапи (де це доцільно), критерії успіху та власність. Якщо цілі встановлені чітко та вбудовані в рамки роботи організації, то, ймовірно, це принесе кращі результати.

Інструменти інклюзивного прийняття рішень

Є методи, які сприяють залученню зацікавлених осіб протягом процесу прийняття рішень.

Електронне залучення

Електронні інструменти мають великий потенціал покращення демократизації процесу інклюзивного прийняття рішень. Вони можуть покращити прозорість, підзвітність, відкритість інституцій, а також доступність людей з інвалідністю до процесу інклюзивного прийняття рішень.

Для того, щоб люди з інвалідністю могли максимально скористатися потенціалом електронних інструментів, вони повинні бути повністю доступними для них.

Підвищення потенціалу залучення

Місцеві, регіональні та загальнонаціональні організації людей з інвалідністю потребують допомоги у підвищенні своїх знань та навичок з тим, щоб активно і впевнено залучатися до процесу формування політики, розробки проектів та надання послуг. Підвищення потенціалу може включати: надання ресурсів, проведення тренінгів, організацію навчання для лідерів.

Структури співпраці організацій людей з інвалідністю та органів державної влади

Для підтримки зв'язків органів державної влади та організацій громадянського суспільства, включаючи об'єднання людей з інвалідністю, багато країн утворили координуючі інституції. Наприклад, урядові органи, в яких призначена контактна особа із зв'язків з громадянським суспільством або єдиний центральний координаційний

орган, який виконує цю місію; комітети, до складу яких входять представники різних зацікавлених організацій; робочі групи, експертні ради та інші дорадчі органи (постійні чи тимчасові); альянси/коаліції організацій громадянського суспільства, які об'єднують ресурси та мають спільну позицію.

Основоположні документи, які регулюють співпрацю

В багатьох європейських країнах розроблено рамкові документи, які узгоджують роль, обов'язки та процедури співпраці. Такі документи закладають чітку основу стосунків організацій громадянського суспільства та органів державної влади і сприяють тривалому діалогу та взаєморозумінню між ними. Це можуть бути стратегічні документи щодо співпраці або офіційні програми, які затверджуються органами державної влади.

Проведення інклюзивних заходів

Місце проведення заходів

Дуже важливо вірно обрати місце проведення заходів. Це має бути місце, де люди почуватимуться зручно. Неформальний стиль зустрічі – не в аудиторії чи в лекційному залі – підсилить відчуття партнерства та діалогу і не буде створювати відчуття ієрархічності. Для того, щоб надати людям впевненості, необхідно визнавати їх кваліфікацію та експертні навички. Це стосується і тих, хто є «експертом завдяки життєвому досвіду».

Надзвичайно важливим є питання фізичної доступності. Фізична доступність – це можливість дістатися самостійно на різні поверхи, доступні туалети, належне освітлення, акустика, інформація в доступних форматах. Перебування у тихому приміщенні може покращити самопочуття людей з відчуттям тривоги чи з іншими розумовими порушеннями.

Стиль проведення дискусії

Зустрічі, які проводить ведучий, а не головуючий, краще сприяють процесу інклюзивного прийняття рішень. При такій формі проведення зустрічей надається підтримка групам з метою змістовного спілкування та ефективної співпраці.

Роль ведучого зустрічі полягає в наступному:

- ставити запитання для дискусії;
- слідкувати за тим, щоб учасники виконували поставлене завдання та дотримувалися часових рамок;
- надавати можливість висловитись всім учасникам;
- записувати думки, щоб в подальшому передати організаторам зустрічі.

На зустрічах, які проводяться ведучими, учасники часто працюють в малих групах. Лише після обговорень малі групи об'єднуються у велику та доповідають про результати.

Важливо, щоб в таких групах визначили, хто буде записувати хід дискусії в зошиті чи на великому аркуші паперу. Необхідно, щоб наприкінці заходу ведучі отримали записи ходу дискусій від кожної малої групи.

Поради щодо планування заходу

Важливо заздалегідь підготувати план проведення заходу.

- Він повинен містити чіткі цілі (щоб всі учасники мали однакові сподівання) та реальні часові рамки.
- Плануючи проведення заходу, необхідно організувати все у доступних форматах та залучити якомога більшу кількість учасників.
- Якщо буде передбачена робота учасників в малих групах без ведучого, необхідно підготувати чіткі письмові інструкції до кожного засідання.
- Запитання для спілкування (бесіди, дискусії) слід підготувати заздалегідь. Продумані запитання – це основа ділової консультації.
- Підтримують дискусію запитання з «відкритим кінцем». Вони починаються словами «де», «як», «що», «в який спосіб».
- Необхідно передбачити, як будуть записуватися аргументи, пропозиції, рішення учасників, а наприкінці заходу поінформувати про наступні етапи консультації, про те, як думки учасників будуть використані у процесі формування політики.

Результативність дискусії

Запитання є корисними, коли вони допомагають прояснити, уточнити думки учасників. Важливо бачити різницю між «закритими» та «відкритими» запитаннями.

Закриті запитання – сформульовані так, щоб відповідь на них була або «так», або «ні».

Їх часто використовують з метою завершення розмови, для отримання підтвердження або зобов'язання. Можна закрити засідання або спробувати отримати остаточну відповідь за допомогою таких запитань:

- Зрозуміло?/ Чи має це сенс?
- Який варіант вам більше подобається, перший чи другий?
- Чи влаштовує вас дана пропозиція?

Відкриті запитання – сформульовані так, щоб викликати роздуми та дискусію, щоб виключити короткі відповіді «так» або «ні». Можна розпочинати та продовжувати дискусії, наприклад, такими запитаннями:

- В чому, на ваш погляд, полягає проблема?
- Чому це важливо для вас?
- Коли ви зіткнулися з цією проблемою вперше?

Варто обмежувати та часом уникати закритих запитань аж до кінця дискусії, водночас частіше використовувати відкриті запитання, які допомагають учасникам глибше дослідити проблему.

Формати дискусій

Тип дискусії має відповідати формату заходу (чи його частини), цілям проведення, наприклад:

- як виглядає ситуація в даний час? (презентація, мозковий штурм, дискусія у малих групах);
- що б ви хотіли бачити в майбутньому? (дискусії в малих групах);
- які кроки треба зробити, щоб зрушити з теперішньої ситуації та досягти бажаних результатів? (дискусії у малих групах);
- які заходи та пропозиції є найважливішими? (встановлення пріоритетів або черговості).

Комунікація

Застосування принципів універсального дизайну⁵¹ до інформації робить її доступною для більшості людей. Універсальний дизайн також означає те, що інформацію можна подавати легко і у різний спосіб (використовуючи спеціалізовані формати), щоб всі могли нею користуватися.

На етапі планування своєї діяльності в сфері комунікацій вам допоможуть наступні запитання.

- Хто наша цільова аудиторія?
- Що це за інформація і наскільки вона важлива?
- Чи ця інформація короткотермінова чи довготермінова?

Проста мова

- Необхідно знати свою аудиторію.
- Вживати щоденну мову, яка знайома учасникам.
- Використовувати короткі та зрозумілі речення (15-20 слів).
- В одному реченні має передаватися одна думка.
- Абзаци повинні бути короткими і в одному абзаці повинна міститися одна тема.
- Уникати багатоскладових слів, якщо є коротший еквівалент.
- Уникати використання жаргону, акронімів (аббревіацій, які читаються, як слово), технічних термінів та деталей; якщо ж все таки необхідно вжити акронім або аббревіацію, то спочатку необхідно подати повну назву.
- Використовувати активні слова і уникати пасивних, наприклад: «Петро написав листа» замість «Лист був написаний Петром».
- Вживати займенники «ти, ви, ми».
- Давати прості інструкції, наприклад: «Будь ласка, дайте відповідь на цей лист».
- Допомогати співбесідникам, проявляти гуманність і ввічливість.

Як говорити із людьми з інвалідністю і про них?

- Поводитися просто, бути точними та проявляти нейтральність.
- Використання ввічливої мови показує повагу та звичну люб'язність.
- Часто буває недоречним, якщо згадується фізичний стан людини.
- Не визначати людину, посилаючись на її стан інвалідності.
- Використовувати нейтральну мову. Обговорювати важкі теми і при цьому проявляти гідність та повагу один до одного – це мистецтво.
- Уникати негативних соціальних стереотипів.

Слова та зображення можуть впливати на спосіб мислення людей. Негативні стереотипи є перешкодою для розуміння інвалідності. За останні декілька років люди з інвалідністю активно заявили про свої індивідуальні та колективні права і намагання змінити своє становище, зокрема, змінивши «словник», який використовується для їх «опису».

⁵¹ 7 принципів: рівноправне використання, гнучкість у використанні; просте та зручне використання; сприйняття інформації незалежно від сенсорних можливостей користувачів; припустимість помилок; низький рівень фізичних зусиль; розмір та простір для підходів і використання.

Уникайте	Використовуйте
Неповносправні / інваліди	Люди з інвалідністю
Страждає від..., хворий на..., жертва (чогось)	Має (назва порушення стану здоров'я, хвороби)
Прикутий до інвалідної коляски	Користувач коляски; той, хто користується коляскою
Розумово відсталий, з розумовими відхиленнями, загальмований, ненормальний	Людина з психічними, розумовими порушеннями
Каліка, недієздатний, немічний	Людина з інвалідністю
Спазматичний (спазматик)	Людина з церебральний паралічем
Психічно хворий, божевільний	Особа з розумовими, психічними порушеннями
Глухонімиий	Нечуючий, користується мовою жестів, особа з порушенням слуху
Сліпий	Незрячий, особа з порушенням зору
Епілептик, діабетик, депресивний	Особа з епілепсією / діабетом / депресією; особа, яка має епілепсію / діабет / депресію
Карлик, гном, ліліпут	Людина низького зросту, невисока
Напад (якоїсь хвороби)	Приступ

Використання образів

- Сюжети про людей з інвалідністю не повинні створювати враження їх особливості, соціальної відмінності. Вони повинні зображуватися як звичайні люди, які живуть своїм повноцінним життям.
- Людей з інвалідністю можна включати в загальне зображення, щоб показати, що вони є такою ж частиною громади, як і будь-хто інший.
- Доречно зображувати їх у щоденних, побутових обставинах, в робочому середовищі, на відпочинку. Не варто зосереджуватися лише на медичному аспекті їхнього життя або на факті залежності (наприклад, як незрячому допомагають перейти вулицю)
- Не передавати фальшивого враження щодо їх ізольованості.
- Якщо особи з інвалідністю знаходяться серед інших людей і не «виділяються», то це нормально – деяка інвалідність є невидимою.

Доступність шрифтів

- Шрифт для написання тексту має бути не менший «12» розміру або найкраще «14».
- Шрифт має бути чітким.
- Необхідно уникати використання високо стилізованої або симульованої каліграфії та гарнітури шрифту.
- Гарнітура шрифту може бути різною. Але необхідно також уникати світлої гарнітури, адже вона не має належного контрасту між папером та текстом.
- Не варто використовувати курсив, оскільки такий шрифт важко читати.
- Для підкреслення частини тексту, речень, слів можна використовувати «жирний» шрифт.
- Уникати використання лише великих літер у словах. Людське око при читанні впізнає форму слів, і слово, написане лише великими літерами, заважає розпізнаванню.

Інші вимоги дизайну

- Числа важче читати, ніж слова. Гарнітура шрифту має відображати числа чітко.
- Уникати підкреслювань.
- Довжина рядка тексту повинна мати орієнтовно 60-70 знаків.
- Вирівнювати текст за лівою стороною (уникати вирівнювання за правою стороною).
- Інтервал між рядками тексту повинен бути «1,5» і вдвічі більший за проміжок між словами.
- Проміжок між словами повинен бути однаковий. Для полегшення читання тексту необхідно залишати більший проміжок між абзацами.
- Має бути чіткий контраст між текстом та фоном.
- Не можна писати текст на зображенні, на фоні з малюнками (візерунками).
- Для підкреслення окремих частин тексту можна використовувати білий проміжок або рамки.
- Намагатися не вставляти текст навколо зображень.
- Проміжок для підпису на бланках має бути широкий.
- Номер сторінок тексту має бути розміщений завжди в однаковому місці.

Папір

- Необхідно використовувати матовий або сатинований папір, а не глянцевий.
- Папір повинен бути достатньо товстим, щоб друк не було видно на іншій стороні аркушу.

Електронна пошта

Якщо буде робитися розсилка бюлетенів електронною поштою:

- Варто зробити їх в форматах Word та PDF.
- Якщо документ короткий, то можна включити його в поштове повідомлення.
- Наприкінці тексту можна додати посилання на веб-сторінку.
- За необхідності можна зробити відеофільм з субтитрами.
- Файли в форматі PDF не повинні бути єдиним інструментом комунікації.

Інтернет

Інформація в Інтернеті повинна бути:

- Доступною в форматі HTML.
- Прості файли PDF не повинні бути єдиним інструментом комунікації. Їх не можна прочитати скрін-рідерами, вони можуть бути недоступні для людей з окремими видами інвалідності.
- Спеціалізовані формати (аудіоформат, відеофільми на мові жестів, відеофільми з субтитрами та текстові розшифровки) є гарним прикладом доступності інформації.

Спеціалізовані формати

Для тих людей, які не можуть отримати доступ до інформації, навіть якщо вона написана простою мовою та з використанням вище описаних принципів універсального дизайну, необхідно розробляти матеріали у спеціалізованих форматах.

Формат легкого прочитання для людей з психічними, розумовими порушеннями

Людам, яким важко читати чи писати, або для яких українська не є рідною мовою, формат легкого прочитання дуже потрібний. Це не дитячий формат. В ньому лише використовується менше слів і більше діаграм.

Сторінки у форматі легкого читання повинні:

- містити легкі слова;
- мати великий шрифт;
- містити зображення;
- мати одну ідею на сторінку;
- містити слова, які супроводжуються аудіозаписом (якщо це сторінки в Інтернеті);
- надавати можливість легко знайти потрібну сторінку.

Формати для людей з порушеннями зору

Великий шрифт

Для деяких людей є необхідність використання великого шрифту.

- Гарнітура шрифту повинна бути від «16» до «22».
- Необхідно залишати достатньо місця на полях або між різними частинами сторінки (між абзацами, реченнями, текстом, графікою тощо), щоб читач міг зробити примітки.
- Розмір сторінки повинен бути легким для фізичного сприйняття.
- Такі атрибути сторінки, які постійно повторюються (заголовки, номери сторінок), повинні завжди бути розміщені в однаковому місці.
- Для легкого прочитання тексту необхідно залишати проміжок між абзацами.

Аудіопродукція

Цифрові аудіофайли можна поширювати на CD/DVD дисках або розміщувати в Інтернеті. Зробити звуковий (аудіо) файл відносно легко. Для цього потрібна лише наявність персонального комп'ютера зі звуковою картою, мікрофона та програми для запису звуку. Може треба буде запросити людину з професійним досвідом для редагування кінцевого продукту і виправлення допущених помилок. Для незрячих людей необхідно забезпечити звук високої якості.

Важливо застосовувати аудіоопис (супровід), який надає інформацію про те, чого споживач може не побачити.

Шрифт Брайля

Зараз шрифт Брайля не так часто використовується. Адже сучасне електронне обладнання робить інформацію більш доступною. Але варто врахувати, що незрячі люди старшого віку, можливо, ще користуються ним; що існують ситуації, коли лише його використання є доцільним та практичним.

Шрифт Брайля є:

- дорожчим, ніж деякі інші спеціалізовані формати;
- основним (первинним) джерелом доступу до інформації для деяких людей;
- єдиним джерелом доступу до письмової інформації для певних груп людей, наприклад, для нечуючо-незрячих осіб.

Формати для людей з порушенням слуху

Текстова інформація (Text Relay service)

Text Relay service – це програма для обслуговування людей з порушенням слуху, які не можуть користуватися стандартним телефоном. Наприклад, Text Relay service є частиною телефонної мережі Великої Британії.

Відеофільми з субтитрами

Субтитри відображають звукові елементи відеофільму у вигляді тексту на екрані, завдяки чому глядачі можуть слідкувати за діалогом та розвитком подій одночасно.

На ринку існують компанії, які виробляють спеціалізовану комерційну відеопродукцію та надають послуги з розробки субтитрів. Але попередньо необхідно перевірити, чи можуть вони робити субтитри для нечуючих глядачів та глядачів з порушенням слуху.

- Важливо, щоб аудиторія бачила зв'язок між людьми, які говорять, та текстом, який передає те, що вони кажуть.
- Розміщувати субтитри необхідно по центру внизу екрану, але так, щоб не перекривати іншу важливу інформацію. Текст має розміщуватися на чіткому фоні, не доходити до краю екрану.
- Текст повинен бути написаний великими літерами шрифтом sans-serif (наприклад, Arial), на чорному фоні.
- На екрані повинен бути один або два рядки тексту.
- Субтитри повинні передавати діалог, а не тлумачити те, що кажуть люди у відеофільмі.
- Якщо у фільмі розмовляє багато героїв або розмова від одного переходить до іншого, необхідно писати імена, прізвища поряд з основним тестом у дужках. Можна також виділяти репліки героїв різними кольорами.
- Будь-яка реклама на телебаченні повинна супроводжуватися субтитрами.

Із досвіду країн-учасниць проекту IDEAS

Україна

Рада у справах людей з інвалідністю

Рада є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України. До її складу входять представники органів влади та всеукраїнських об'єднань людей з інвалідністю. Головою Ради є віце-прем'єр-міністр України, заступником Голови Ради – Міністр соціальної політики України.

На засіданні Ради проводиться аналіз стану справ та причин виникнення тієї чи іншої проблеми, а також визначаються шляхи, механізми та способи їх вирішення. За пропозиціями всеукраїнських об'єднань людей з інвалідністю та органів влади складається річний план роботи Ради.

Наприклад, на одному із засідань розглядалась ситуація в Україні щодо створення безперешкодного середовища для осіб з інвалідністю, удосконалення нормативної бази з цього питання та діяльність органів влади, які повинні займатися цими проблемами. Аналізувалися можливі варіанти імплементації у вітчизняне законодавство положень статті 19 Директиви ЄС 2004/18 щодо завантаження роботою підприємств, де більша частина працівників – люди з інвалідністю.

До підготовки засідання залучались представники організацій людей з інвалідністю.

Хоча зміни відбуваються повільно, така робота Ради сприяє розподілу відповідальності, прогресу та подоланню відмінностей в поглядах на те, як рухатися вперед.

З кожним разом обговорення відповідних проблем все чіткіше дозволяє вимальовувати варіанти їх вирішення, стають зрозумілішим функції міністерств та відомств, які ними мають займатися, та відповідні механізми.

Велика Британія

Формування транспортної політики

В 2009 році в межах своєї роботи із забезпечення рівності людей з інвалідністю «Транспорт для Лондона» (Transport for London) найняв на роботу Незалежну дорадчу групу з питань інвалідності (Independent Disability Advisory Group). До її складу входять люди з інвалідністю. Вона надає консультації з різних питань, що стосуються рівності їхніх можливостей.

Велика Британія

Залучення до інклюзивної освіти

Щоб допомогти учням (студентам) з розладами аутистичного спектру отримати доступ до подальшої освіти, міський Коледж Норвіча збудував спеціальний центр, який відомий під назвою «кімната RUG» (Really Useful Group – Справді Корисна Група).

Кімната RUG, яка була спроектована за участю учнів та студентів, – це «безпечний притулок» для студентів з аутизмом, а також соціально-навчальний простір. Для людей з аутизмом такий закритий простір позитивно впливає на емоційний стан, заспокоює, надає відчуття зручності та безпеки під час спілкування.

Йорданія

Залучення до вищої освіти

Університет Йорданії зробив важливі кроки для того, щоб забезпечити рівні можливості для людей з інвалідністю, у зв'язку з прийняттям національної стратегії і Закону №31(2007). Він розробив свій план розвитку, який враховував потреби людей з інвалідністю під час отримання ними освіти. Наприклад, надав супровід студентам з інвалідністю, які цього потребують; створив спеціальний інформаційний офіс для студентів з інвалідністю, де можна отримати книжки, написані шрифтом Брайля, послуги перекладача з мови жестів, вирішити проблеми, пов'язані з навчанням тощо.

Велика Британія

Проект NOW

За проектом NOW у Північній Ірландії проводиться навчання та надається підтримка людям з психічними порушеннями та постійна робота за бажанням. Проект NOW показав, що на кожен інвестований 1 млн. фунтів стерлінгів, було отримано 3 млн. фунтів стерлінгів суспільного доходу.

Розділ 4.

Роль органів влади в інклюзивному процесі прийняття рішень

Матеріали цього розділу дають можливість ознайомитися з:

- різними аспектами інклюзивного процесу формування політики;
- основоположними принципами Організації Економічного Співробітництва та Розвитку для відкритого та інклюзивного процесу формування політики.

Зміст розділу

- Переваги залучення громадськості до формування політики
- Відкрите та інклюзивне формування політики
- Інклюзивність процесу формування політики
- Повноваження урядів щодо відкритого та інклюзивного процесу формування політики
- Основоположні принципи відкритого та інклюзивного процесу формування політики
- Аналіз рівності

Переваги залучення громадськості до формування політики

Нині органи влади самотужки не можуть впоратися зі складними викликами глобального та національного масштабу. Їм доводиться реагувати на них та приймати складні компромісні рішення щодо кращого рівня державних послуг в умовах жорсткого бюджету. З метою пошуку оптимальних рішень органам влади необхідно співпрацювати з громадськістю та іншими зацікавленими сторонами.

Відкритий та інклюзивний процес формування політики має значно більше переваг. Він створює можливості підвищення результативності політики шляхом партнерства з організаціями громадянського суспільства, бізнес структурами та іншими суб'єктами.

Очікування від реалізації Конвенції ООН про права інвалідів та інших міжнародних документів зводяться до того, що органи влади національного та місцевого рівнів повинні забезпечити інклюзивний підхід до прийняття рішень шляхом залучення якомога ширшого кола осіб з інвалідністю. Таке залучення може відбуватися як через громадські організації, так і шляхом безпосередньої взаємодії із представниками цієї групи осіб.

Разом із високими очікуваннями є і великі переваги для самих органів влади щодо можливості підвищення ефективності процесу прийняття рішень та реалізації політики.

Сюди входять:

- забезпечення високого рівня ефективності політики, що в свою чергу дозволить скоротити витрати в середній і довготривалій перспективі;
- можливість уникнути правового ризику;
- можливість продемонструвати ставлення держави до осіб з інвалідністю, їхню здатність до участі в суспільному житті; змінити суспільне ставлення до них.

Відкрите та інклюзивне формування політики

Процес формування інклюзивної політики має бути прозорим, відповідальним та доступним для якомога ширшого кола громадян. Щоб успішно реагувати на політичні виклики, з якими урядам країн доводиться нині стикатися, необхідно перейти від «традиційного» до більш широкого управлінського бачення, яке базується на основі двох опор – відкритості та інклюзивності, – у процесі забезпечення кращих політичних результатів і вищої якості державних послуг не лише для своїх громадян, але й разом з громадянами.

Відкритість передбачає надання достовірної інформації громадянам упродовж всього процесу формування державної політики, а також забезпечення його доступності.

Інклюзивність передбачає залучення якомога ширшого кола громадян до процесу формування політики.

Дані Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР)⁵² свідчать про те, що відкрите та інклюзивне формування політики допомагає урядам:

- краще розуміти зростаючі потреби людей, реагувати на більшу різноманітність суспільства та звертати увагу на нерівність доступу як до процесів формування політики, так і до державних послуг;
- збалансовувати інформацію, ідеї та ресурси бізнес організацій, організацій громадянського суспільства та громадян як рушійну силу для інновацій з метою вирішення складних політичних викликів та покращення якості державних послуг;
- скоротити витрати та покращити результати впровадження політики шляхом стимулювання людей до активної участі у тих сферах, де успіх значною мірою залежить від змін у поведінці індивідів (наприклад: стан здоров'я населення, кліматичні зміни тощо);
- знизити адміністративні бар'єри, витрати на дотримання законодавчих вимог та ризик конфліктів чи затримок у процесі втілення політики та надання послуг.

Інклюзивність процесу формування політики

Самої відкритості недостатньо для забезпечення громадської участі у процесах формування інклюзивної політики. Інклюзивність є важливим аспектом досягнення ефективності та рівності. Ефективності – тому що справжня цінність відкритості процесу формування політики полягає в отриманні ширшого, від «стандартного», спектру думок і поглядів, як основи для формування політики відповідно до фактичного стану речей.

Рівність – тому що визначення терміну «громадський інтерес» в демократичному суспільстві вимагає від органів влади додаткових зусиль почути тих, хто має найменше можливостей для повноцінної участі у громадському житті.

Щоправда, існують причини, чому люди відмовляються брати участь у процесі розробки та формування політики чи надання державних послуг. Тут можна виділити дві групи осіб:

- Особи, котрі «мають бажання, але не мають можливості» брати участь з багатьох причин, таких як культурні та мовні бар'єри, географічна відстань, різна ступінь інвалідності чи соціально-економічний статус.
- Особи, котрі «мають можливість, але не мають бажання» брати участь, тому що вони не зацікавлені у політичному житті, не мають часу чи не довіряють органам влади в плані ефективного використання їхнього внеску.

Для того, щоб залучити до інклюзивного процесу формування політики «тих, хто має бажання, але не має можливості», органи влади повинні сприяти усуненню бар'єрів (наприклад, надати інформацію різними мовами, адаптувати її для нечуючих та незрячих). Для того, щоб залучити до процесу «тих, хто має можливість, але не має бажання», органи влади мають зробити участь більш привабливою (наприклад,

⁵² Міжнародна організація, що об'єднує 34 країни світу, більшість з яких є країнами з високим доходом громадян та високим індексом розвитку людського потенціалу і розглядаються як розвинені. Договір про ОЕСР був підписаний 14 грудня 1960 в Парижі, але вступив у дію 30 вересня 1961 на базі Європейської організації економічного співробітництва з метою координації економічної політики країн-членів ОЕСР і погодженням програми допомоги країнам, що розвиваються.

шляхом вибору відповідних питань, забезпечення різних методів участі, включаючи особистий контакт, контакт в режимі онлайн і в режимі мобільного зв'язку).

Органи влади повинні мати готовність «іти назустріч людям», залучаючи їх до участі, а не навпаки.

Повноваження урядів щодо відкритого та інклюзивного процесу формування політики

Цінність відкритого та інклюзивного процесу формування політики нині широко підтримується країнами ОЕСР. Практичне втілення цих зобов'язань залишається актуальним викликом.

Органи влади повинні:

- Широко запроваджувати участь громадськості з метою підвищення результативності політики. Необхідні реальні інвестиції, щоб запровадити відкритий та інклюзивний процес розробки політики як частини основних завдань уряду, формування у державних службовців належної політичної культури, професійної етики та необхідних навиків.
- Розробляти і впроваджувати ефективні інструменти оцінювання. Оцінювання якості відкритого та інклюзивного процесу формування політики та його впливу є новим рубіконом для більшості органів влади. Країни повинні об'єднувати свої зусилля з метою розробки відповідних схем оцінювання, інструментів і тренінгів.
- Збалансовувати технології та мережу участі. Блоги та соціальні мережі не можуть автоматично забезпечувати участь громадськості. Концептуальні моделі, які формують основу участі (тобто, горизонтальна порівняно з вертикальною, циклічна порівняно з послідовною, відкрита порівняно з власною, кратна порівняно з бінарною), можуть бути потужними і мати ширше коло застосування, ніж самі інструменти.
- Приймати логічні, обґрунтовані принципи з метою підтримки практики. «Один розмір підходить усім» – уже не варіант. Щоб бути ефективним, відкритим та інклюзивним, процес формування політики повинен бути розроблений з урахуванням контексту кожної окремої країни, рівня органу влади та сфери застосування. Проте окремі жорсткі принципи можуть служити орієнтиром у процесі формування, впровадження та оцінювання ініціатив.

Залучаючи осіб з інвалідністю до процесу прийняття рішень уряду (*органи влади*) повинні:

- створювати можливості для участі у розробці та впровадженні законів, рішень, стратегій, які організаційно впливають на них; надавати необхідні консультації та забезпечувати відповідною інформацією;
- вживати заходів гарантування їхніх прав, запобігати їх порушенню;
- здійснювати політику зменшення дискримінації, образ і приниження;
- враховувати їхні права у кожній стратегії та програмі;
- виховувати та гарантувати повагу до них з боку громадського та приватного сектора, окремих індивідів;
- проводити дослідження з метою розробки продуктів, послуг і технологій, які сприяють інклюзивності;
- забезпечувати інформацією про соціальні та реабілітаційні заходи.

Основоположні принципи відкритого та інклюзивного процесу формування політики

Результати відкритого та інклюзивного процесу формування державної політики в країнах Організації Економічного Співробітництва та Розвитку на основі опитування, проведеного урядами 25 держав і 54 організаціями громадянського суспільства 14 країн, дали підстави для визначення ОЕСР десяти «Основоположних принципів відкритого та інклюзивного процесу формування політики» з метою удосконалення майбутніх практик.

Вони були прийняті країнами ОЕСР як спільна основа, за допомогою якої можливо адаптувати практику відповідно до контексту кожної країни.

Країни ОЕСР визнають, що відкритий та інклюзивний процес формування політики підвищує відповідальність уряду за її реалізацію, посилює вплив громадян на прийняття рішення та формує громадянську дієздатність. Він покращує доказову базу політики, яка визначається, знижує рівень витрат на реалізацію проектів і розширює мережу запровадження інновацій у процесі формування політики та надання послуг.

Основоположні принципи розроблено з метою надання урядам засобу покращення результативності політики та надання послуг, допомоги у зміцненні відкритості та інклюзивності процесу формування політики.

Основоположними принципами є:

Обов'язок. Лідерство та усвідомлений обов'язок щодо відкритого та інклюзивного формування політики необхідні на усіх рівнях (політики, державні службовці, громадські активісти тощо).

Права. Права громадян на отримання інформації, консультацій та громадську участь у процесі формування політики та наданні послуг повинні бути законодавчо закріплені. Обов'язок уряду – реагувати та відповідати громадянам – повинен бути чітко сформульований. Незалежний контроль є важливим інструментом забезпечення цих прав.

Чіткість. Роль та відповідальність усіх сторін повинні бути чітко прописані. Урядова інформація має бути повною, об'єктивною, надійною, відповідною та легкою для доступу і розуміння. Орієнтири та межі інформування, консультування та громадської участі слід визначати на початку процесу.

Час. Залучення громадськості повинно відбуватися на ранніх етапах і продовжуватися протягом усього процесу формування політики. Це підвищує шанси на розширення спектру рішень та їх впровадження. З метою забезпечення ефективності важливо передбачити достатньо часу для консультування та участі.

Інклюзивність. Усі громадяни повинні мати рівні можливості доступу до інформації, отримання консультацій і участі. Слід вишукувати різні шляхи, щоб залучити якомога ширше коло людей.

Ресурси. Необхідні достатні фінансові, людські та технічні ресурси для забезпечення ефективного інформування, консультування та участі. Державні службовці повинні мати доступ до навчання, володіти відповідними навичками, в тому числі організаційної культури, яка підтримує як традиційні, так і онлайн інструменти.

Координація. Щоб забезпечити послідовність політики, уникнути дублювання та знизити ризик «консультативної втоми», ініціативи з інформування, консультування та

залучення представників громадянського суспільства слід координувати як на національному (в межах уряду), так і на міжвідомчому, регіональному та місцевому рівнях. Координаційні дії не повинні пригнічувати ініціатив та інновацій, а мають збалансовувати інформаційні ресурси.

Відповідальність. Уряд зобов'язаний інформувати учасників про те, як використовується інформація, отримана від них під час консультування та участі. Заходи, які забезпечують відкритість, прозорість та відповідність процесу формування політики, можуть посилювати відповідальність уряду та довіру до нього.

Оцінювання. Уряд повинен об'єктивно оцінювати результативність політики і заходів для її реалізації. Для успішного виконання цих завдань необхідно сформувати попит, компетенцію, культуру та інструменти для оцінки громадської участі.

Активна громадянська позиція. Уряд може посприяти доступу до інформації, заохотити участь, підняти рівень свідомості, освіти та навичок, а також розвиток мережі громадських організацій. Він має досліджувати і визначати нові ролі, методи, шляхи надання ефективної підтримки незалежному вирішенню проблем громадянами, громадськими організаціями та бізнесом.

Аналіз рівності

Аналіз рівності передбачає здійснення органами влади досліджень державної політики та практичних аспектів її реалізації. Він потрібен для отримання інформації стосовно того, чи існують рівні права та рівний доступ у тій чи іншій сфері для усіх людей. Для визначення завдань, моніторингу і оцінки результатів впливу є важливим залучення до його проведення зацікавлених сторін.

Аналіз рівності було вперше представлено як частину Британського Акту про Рівність та обов'язок загального характеру для органів влади.

Аналіз рівності осіб з інвалідністю стосується безпосередньо наявності у них таких прав і такого доступу, що відповідають їхнім потребам.

Цілі Аналізу рівності

Аналіз рівності передбачає здійснення досліджень запропонованої чи існуючої політики та практичних аспектів її реалізації.

Основна мета його – визначити різні види впливу (чи можливого впливу) на різні групи рівності або «захищені групи» з метою:

- усунення дискримінації, приниження та знуцання;
- врахування того, що політика може сприяти рівності;
- сприяння формуванню доброзичливих стосунків між людьми – представниками різних груп рівності.

Іноді ці положення називають «трьома цілями», які передбачають наступне.

Ціль 1. Усунення дискримінації

Іноді Аналіз рівності визначає незаконну дискримінацію, приниження чи знуцання, з якими слід боротися та на які слід реагувати негайно.

Ціль 2. Пропагування рівності

Іноді Аналіз лише визначає способи кращого пропагування рівності за допомогою:

- усунення чи мінімізації недоліків, які створюють незручності особам відповідно до їх становища, – тобто пом'якшення негативного впливу;
- вжиття заходів з метою забезпечення потреб захищених груп у тих сферах, де їхні потреби відрізняються від потреб інших людей. Це не означає, що слід вдаватися до гендернонейтрального підходу. Треба брати до уваги різні потреби чоловіків і жінок;
- заохочення людей із захищених груп до участі у громадському житті чи інших видах діяльності, де їхня участь є низькою, непропорційною.

Ціль 3. Сприяння формуванню доброзичливих відносин

Це, передусім, – усунення упереджень та сприяння взаєморозумінню між людьми, які мають певні особливості і тими, які їх не мають.

Особливі характеристики Аналізу рівності

Аналіз рівності повинен брати до уваги різні групи рівності, які мають «особливі характеристики». Сюди входять:

- вік;
- інвалідність;
- зміна статі;
- вагітність і материнство;
- раса;
- релігія та віросповідання;
- стать і статева орієнтація.

Нижче подано приклад Аналізу рівності одного із фактів життєвої практики.

Із досвіду країн-учасниць проекту IDEAS

Велика Британія

Зразок форми Аналізу рівності

Рада міста «Н»

Аналіз рівності

Пропозиції зменшення бюджету на утримання парків.

Перевірка політики на предмет відповідності принципу рівності (так/ні).

Політика здійснення повного аналізу рівності (так/ні).

Підсумок політики

З огляду на загальне скорочення бюджету на 32,7% необхідно суттєво скоротити бюджет директорату з питань довкілля. Хоча було вжито певних заходів з метою захисту основних послуг, все ж необхідно скоротити на 23% паркові послуги.

На даному етапі розглядається ряд варіантів, які будуть винесені на розгляд керівної групи упродовж наступних чотирьох тижнів. З огляду на рівень необхідних заощаджень керівна група ймовірно буде розглядати кілька з наступних варіантів. Цей Аналіз рівності розглядає наслідки кожного з них щодо можливої дискримінації чи приниження, а також з огляду на те, чи сприятиме він рівності, чи сприятимуть становленню доброзичливих відносин вжиті додаткові заходи з забезпечення захисту осіб, які його потребують.

Варіанти

Варіант 1 – Ліквідувати посади обслуговуючого персоналу в усіх дев'яти парках. Замінити їх мобільним персоналом. Рівень економії – середній.

Варіант 2 – Збільшити ціну вхідного квитка на площадку для гри в кулі, тенісні корти, 5 футбольних площадок, площадку для крикету та інші спортивні об'єкти. Рівень економії – низький.

Варіант 3 – Закриття трьох невеликих парків у середмісті (Willow (Вербовий), Canalside та Lower Street) та реалізація земельних активів. Рівень економії – високий.

Варіант 4 – Зупинити програму паркових заходів, якою керує волонтерський сектор. Йдеться про фестиваль «Одне місто», який відбувається в різних парках (за принципом ротації), «Дитячий карнавал» у Парку фонтанів та «Фестиваль гордості» у Вербовому парку. Рівень економії – середній.

Варіант 5 – Закрити 6 паркових туалетів, які більше не виконують своєї функції, і провести аналіз можливостей використання туалетів місцевих кафе/бібліотек. Рівень економії – середній.

Збір та перегляд фактів

Географічно парки розташовані на території всього міста. Великі парки знаходяться переважно у передмістях, тоді як менші (наприклад, Lower Street та Churchill) – у середмісті.

Позаяк вхід до парків – безкоштовний, то їх відвідує великий відсоток (понад 71%) населення міста.

Було проведено кілька опитувань щодо відвідування парків та рівня задоволення потреб користувачів: у 2007-2008 роках – опитування про проведення дозвілля; Колегія молоді звернула увагу на це питання у своєму опитуванні 2009 року. Воно також було обговорено організацією інвалідів, різними релігійними групами та персоналом групи LGBT.

Вікова рівність

Інформація свідчить про те, що вікові параметри відвідувачів парків наближені до параметрів населення міста. Мешканці віком 50 років і старші найбільше стурбовані безпекою і найчастіше користуються парковими туалетами, одночасно вони активно використовують різноманітні зарезервовані заздалегідь спортивні майданчики, включаючи площадки для гри в крикет, теніс і кулі.

Колегія Молоді зазначила, що молоді люди найчастіше відвідують великі заміські парки для спорту та рекреації, зокрема для гри в футбол і теніс. На їхню думку, ці спортивні площадки утримуються у доброму стані, їх легко зарезервувати. Жоден з членів Колегії ніколи не відвідував «Дитячого карнавалу».

Рівність осіб з інвалідністю

Інформація свідчить про досить активне відвідування парків особами з інвалідністю. Проте ті, хто має обмежену мобільність чи порушення зору, відвідують парки значно рідше. Обговорення з місцевими організаціями осіб з інвалідністю показало, що така ситуація сталася у зв'язку з тим, що існує ряд проблем: безпека перебування, недостатність доступних туалетів, засміченість територій (стихійні смітники у великих парках).

Гендерна рівність

Інформація свідчить про те, що серед жінок існує більше занепокоєння щодо питань безпеки, ніж серед чоловіків, і саме це впливає на рівень відвідування ними парків. Особливо це стосується великих парків. Чоловіки частіше користуються спортивними майданчиками, зокрема найбільш популярними у великих парках є майданчики для футболу, крикету та баскетболу.

Лише кілька жінок з дітьми зазначили, що вони відвідують «Дитячий карнавал» і вважають його потрібним та добре організованим заходом.

Расова рівність

Інформація свідчить про невисокий рівень використання паркових ресурсів представниками африканських, карибських, китайської та азійської спільнотами. Парки у середмісті трохи частіше використовуються африканцями та карибцями. Азіати та китайці (частіше чоловіки середнього рівня достатку) користуються заздалегідь заброньованими тенісними кортами та майданчиками для гри в крикет у великих парках.

Фестиваль «Одне місто», мета якого – сприяти єдності громад, який проводився у різних парках упродовж останніх трьох років, привабив велику кількість відвідувачів з африканських, карибських, китайської та азійської спільнот.

Релігія/віросповідання

Більшість релігійних груп не мали даних про відвідування та використання паркових послуг членами їхні громад. Проте дві численні релігійні організації регулярно проводять соціальні заходи у великих парках, включаючи річні матчі з крикету між представниками різних релігійних громад, а також пікніки.

Статева орієнтація

Аналіз опитування та інформації не показав жодних особливостей відвідування і використання паркових послуг особами різної статевої орієнтації. Проте дискусії з групою LGBT засвідчили про високий рівень використання ними можливостей для відпочинку. Вони висловили занепокоєння стосовно безпеки перебування у деяких великих парках та захоплення проведенням кожного літа «Фестивалю гордості».

Україна

Залучення до процесу прийняття рішень представників громадських організацій осіб з інвалідністю

Відповідно до чинного законодавства при органах виконавчої влади передбачено створення колегій – консультативно дорадчих органів, до складу яких входять представники громадських організацій осіб з інвалідністю.

Наприклад, такі колегії існують при Міністерстві соціальної політики та Міністерстві охорони здоров'я. Засідання таких колегій відбуваються щокварталу.

Україна

Державна допомога підприємствам громадських організацій осіб з інвалідністю

Законодавством країни передбачено: підприємства громадських організацій осіб з інвалідністю мають право на отримання державної допомоги у вигляді пільг з оподаткування та одержання фінансової допомоги за умови відповідності їхньої

діяльності певним критеріям. Для отримання такої допомоги вони подають необхідні документи до державних органів.

При Міністерстві соціальної політики України створено робочу групу з питань надання цим підприємствам дозволів на право користування пільгами з оподаткування. Щороку таку допомогу отримує понад 400 підприємств.

Україна

Підтримка у реалізації положень Конвенції про права інвалідів

Щороку із бюджетів різних рівнів виділяються кошти на фінансову підтримку громадських організацій осіб з інвалідністю. Мінсоцполітики виділяє такі кошти понад 20 громадським організаціям осіб з інвалідністю, які використовуються на:

- здійснення заходів, передбачених статутом (положенням), – асамблеї, з'їзди, пленуми, засідання ради, конференції, загальні збори тощо;
- здійснення заходів з реалізації завдань і положень Конвенції про права інвалідів;
- здійснення заходів із соціального захисту інвалідів та ветеранів;
- випуск згідно з договорами, укладеними з вітчизняними суб'єктами господарювання, книжок, підручників, довідників, брошур, інформаційних листівок, зокрема надрукованих шрифтом Брайля та озвучених, а також газет і журналів з питань соціального захисту і реабілітації інвалідів та ветеранів, патріотичного виховання молоді.

Велика Британія

Покращення доступності житла

Рада міста Хал створила робочу групу з питань покращення доступності, до складу якої увійшли особи з інвалідністю, які були навчені роботі з документами і які змогли провести відповідне навчання інших осіб. Дотримуючись інструкцій з планування, було проведено розширені громадські консультації в партнерстві з вищезгаданою робочою групою.

Завдяки діяльності робочої групи було погоджено стандарт «Життєздатного дому» (інклюзивний дизайн) стосовно перепланування та реконструкції старого промислового району.

Велика Британія

Доступ до виборчих посад

Джон Берков, член Палати представників парламенту, разом зі стажерами підготував у 2010 році Міжпартійний звіт, у якому зазначив про невисокий рівень представництва жінок, етнічних меншин та осіб з інвалідністю у політиці.

Офіційні дані щодо кількості осіб з інвалідністю у Парламенті відсутні, але очевидним є: показники дуже низькі – на 650 депутатів повинно бути приблизно 100 осіб з інвалідністю, якщо брати до уваги усе населення Великої Британії; або 65 з 650 осіб, якщо брати до уваги населення працездатного віку. В місцевих органах влади ця кількість становить 12 відсотків, але це, в основному, з огляду на вік, оскільки фізичні порушення часто з'являються з віком, а більшість членів ради – особи пенсійного віку.

З метою виправлення ситуації уряд схвалив «Стратегію доступу до виборчих посад осіб з інвалідністю». Вона включала:

- фінансування пілотного проекту (з бюджетом 2.6 мільйонів фунтів у 2012-2014 рр.), у тому числі додаткові витрати, які можуть мати особи з інвалідністю у виборчому процесі;
- розробку методологічних принципів організації передвиборної роботи для політичних партій;
- організацію навчання в режимі онлайн;
- стажування за схемою отримання посади у парламенті.

Стратегією передбачено працевлаштування осіб з інвалідністю, які цікавляться політикою, але не мають змоги дозволити собі безоплатне стажування у Парламенті протягом дев'яти місяців.

Схема стажування діє третій рік. За її програмою кандидати з понеділка по четвер працюють як помічники депутатів, плануючи їхній робочий день, вивчення справ, участь у зустрічах, а у п'ятницю знайомляться з роботою палат парламенту за принципом ротації у різних департаментах. Таке стажування успішно пройшли 10 кандидатів.

Участь у стажуванні можуть брати усі, незалежно від віку чи місця проживання. У попередні роки серед успішних кандидатів були: і випускники шкіл, і особи 50-річного віку, які переїхали до Лондона з 10 регіонів Великої Британії.

Велика Британія

Внесок у підготовку майбутніх лідерів

Програма лідерства та забезпечення прав осіб з інвалідністю спрямована на формування необхідних навичок та впевненості цієї групи людей, які можуть покращити не лише своє життя, а й життя багатьох інших осіб з інвалідністю.

Кожного року за Програмою лідерства організовується навчання осіб з інвалідністю, яке включає формування навичок управління, публічних виступів, створення атмосфери довіри та спільної роботи заради успіху.

Велика Британія

Участь у боротьбі зі злочинністю

Асоціація осіб з інвалідністю Грінвіча була визнана столичною поліцією як третя сторона – центр повідомлення про злочини, скоєні на ґрунті нетерпимості до осіб з інвалідністю. Це означало, що особи з інвалідністю набули право повідомляти про будь-які інциденти та одержувати підтримку з боку поліції. Ці випадки автоматично реєструються без необхідності постраждалих осіб звертатися до поліцейського відділення.

Велика Британія

Покращення доступності

Мережа користувачів Wiltshire&Swindon працювала спільно з Королівською комісією та службою «Англійська спадщина» з метою вивчення питання, чому так мало осіб з інвалідністю відвідує всесвітньо відоме місце Стоунхендж.

Було проведено аудит доступності, консультації з людьми з інвалідністю, інформаційний аудит. Місцеві групи доступності працювали з архітектурно-планувальним

управлінням міста, та іншими місцевими органами влади, представниками бізнесу з метою покращення доступності. За наслідками співпраці було вжито заходів спрямованих на покращення доступності Стоунхенджу.

Велика Британія

Покращення доступності послуг охорони здоров'я

Управління первинної медичної допомоги Іслінгтону створило робочу групу для надання послуг дорослим і дітям з інвалідністю, до якої увійшли представники Мережі інвалідів Іслінгтона, Ради осіб похилого віку Іслінгтона та групи користувачів адміністративного округу Іслінгтона (психічного здоров'я).

Робоча група вивчала пріоритети потреб осіб з інвалідністю. Серед них були: надання та розповсюдження інформації в спеціальних форматах, таких як «легке читання»; пропозиції усім терапевтам, стоматологам, фармацевтам та офтальмологам щодо покращення їх послуг для особи з інвалідністю, включаючи послуги Британської мови жестів (БМЖ).

Додаток до Розділу 1

Тренінг з теми «Проблеми інвалідності та інклюзивний підхід до процесу прийняття рішень»

Теоретичні матеріали до занять представлено в Розділі 1 цього посібника.

Під час проведення тренінгу варто використовувати різноманітні активні та інтерактивні методи навчання: лекції, презентації, перегляд відеофільмів, дискусії, практичну роботу в групах.

До уваги тренера!

Перед підготовкою до тренінгу необхідно передбачити можливість вільного переміщення і комфортного перебування учасників з інвалідністю, архітектурну, комунікаційну, інформаційну доступність.

Дослідження питання ідентичності: як вона формує мене

Завдання 1

- Нехай кожен учасник подумає про те (або запише), як він може себе описати. Наприклад, батько/мати, журналіст, громадський активіст, представник етнічної меншини, одружений, людина середнього віку, молода людина тощо.
- Під час спільної роботи з партнерами учасникам потрібно виявити, що спільного і відмінного вони мають.
- Тренер має задати наступні питання:
 1. Чи почували ви себе не таким, як всі? Чи були у житті випадки, коли до вас несправедливо ставилися з огляду на певний аспект вашої ідентичності?
 2. На вашу думку, чи трапляється таке з іншими?
 3. Чи яка-небудь людина або група є вільною від упереджень?

Моделі інвалідності. Презентація та вправи у малих групах

Завдання 1

Тренер презентує учасникам короткий мультфільм та запрошує обмінятися думками. Британська Рада випустила мультфільм, який описує соціальну модель інвалідності і пояснює відмінності між соціальною та медичною моделями.

Мультфільм доступний англійською мовою на відеоресурсі під назвою «Соціальна модель інвалідності: мультфільм»: vimeo.com/54598624.

Завдання 2

Тренер просить учасників розподілитися на групи та провести в них обговорення «ситуацій» за запропонованою тематикою. Потім учасникам пропонується презентувати свої рішення. В кінці тренер підсумовує результати, наголошуючи на правильному варіанті дій.

Заздалегідь необхідно для кожної групи підготувати завдання.

Сценарії ситуацій

- Кафе на першому поверсі будинку. До єдиного входу в кафе ведуть сходи. Особа, яка страждає на параліч верхніх та нижніх кінцівок, і яка знаходиться в інвалідній колясці, бажає випити чашку чаю...

- Залізнична станція, де відсутнє звукове сповіщення, існують лише вивіски. Людина з порушенням зору хоче сісти на поїзд...

1. Якою буде відповідь на ці ситуації з точки зору медичної моделі?

Проблема полягає у неспроможності особи через параліч верхніх та нижніх кінцівок, спричинений пошкодженням спинного мозку в результаті автокатастрофи, піднятися сходами.

Проблема полягає у неспроможності особи прочитати інформацію про розклад руху поїздів. Проблема спричинена порушенням зору.

2. Якою буде відповідь на ці ситуації з точки зору благодійної моделі?

Наскільки сумним чи трагічним є той факт, що людина не може піднятися по сходах чи бачити? Такими людьми повинні опікуватися у спеціальному середовищі, створеному спеціально для них; цих людей треба підтримувати і жаліти за те, що вони опинилися у такій «невигідній ситуації» і вони повинні бути вдячними суспільству за те, що воно годує і одягає їх. Немає потреби запитувати їх, чого вони хочуть чи потребують, – ми знаємо краще.

3. Якою буде відповідь на ці ситуації з точки зору соціальної моделі?

Ці люди є «інвалідами» тільки тому, що кафе чи залізнична станція є фізично недоступними для них. Це пряме порушення прав людини. Це також може поставити їх сім'ї у невідповідне становище, це погано впливає на бізнес, оскільки ці люди не можуть користуватися громадськими послугами чи громадським транспортом.

Завдання 3

Тренер просить учасників розглянути два подані нижче приклади, в яких надано медичне та соціальне пояснення проблем. Які ще приклади спадають їм на думку? Нехай учасники подумують про різні види порушень та різні сфери життя, наприклад, труднощі у навчанні, депресію, працевлаштування, відпочинок, здоров'я. Перемагає група, яка упродовж п'яти хвилин придумас найбільшу кількість прикладів.

Медична модель	Соціальна модель
Я не можу отримати роботу, тому що хворію на церебральний параліч, і це не дозволяє мені сісти в автобус, щоб добратися на роботу.	Я не можу сісти в автобус, бо для мене він фізично недоступний.
Я не можу брати участь в роботі комітету молодіжного клубу, тому що я маю порушення слуху.	Молодіжний клуб повинен знайти перекладача жестової мови, щоб я міг брати участь у роботі клубу та допомагати усім молодим людям нашої місцевої громади.
Я страждаю на мовленнєві порушення. Роботодавці почуваються ніяково і не хочуть витратити час, щоб зрозуміти мене. Мені доведеться жити з батьками, а потім з сестрою, тому що мені потрібна допомога у пересуванні та читанні.	Я не можу знайти роботи, тому що роботодавці не запрошують мене на співбесіду через мої порушення мови. Існує недостатньо помешкань, пристосованих для людей, які користуються інвалідними колясками, і немає достатньої кількості медичних працівників, які допомагають таким як я жити незалежно та робити внесок у життя сім'ї і спільноти.

Концепція незалежного життя

Завдання 1

Тренер просить учасників за бажанням висловитися з приводу наступних питань. Проведіть скероване обговорення. Під час обговорення попросіть учасників поділитися своїм власним досвідом.

1. Що ви цінуєте у тому, як ви проживаєте своє життя?
2. Де у вашому житті має місце вибір та контроль з таких питань: з ким ви проживаєте; коли ви прокидаєтеся і лягаєте спати; що ви їсте; куди ви ідете; як ви проводите свій вільний час?
3. Що б ви змінили?
4. Якими можуть бути переваги?

Бар'єри до повноцінної участі людей з інвалідністю у житті суспільства

Завдання 1

Тренер проводить скероване обговорення. Попросіть учасників поділитись своїм власним досвідом.

- Які основні бар'єри впливають на людей з інвалідністю з різними видами порушень? Подумайте про людей з фізичними, психічними та сенсорними порушеннями; іншими проблемами зі здоров'ям, які мають довготривалий характер, такими як ВІЛ чи онкологічні захворювання.
- Чи різняться бар'єри залежно від статі особи з інвалідністю; приналежності до етнічних чи релігійних меншин; віку; сексуальної орієнтації?

Дослідження бар'єрів та переваг інклюзивного підходу до прийняття рішень

Завдання 1

Тренер об'єднує учасників в групи та пропонує кожній групі обговорити наступні питання:

- Які бар'єри існують для інклюзивного прийняття рішень?
- Які переваги існують для інклюзивного прийняття рішень?
- Як подолати ці бар'єри і як допомогти посилити переваги?

Учасники записують свої думки на аркушах ватману. Після обговорення презентацій груп, тренер підсумовує все про що йшла мова.

Завдання 2

Тренер звертається до учасників і просить подумати над перевагами інклюзивного прийняття рішень для:

- окремих осіб та організацій громадянського суспільства;
Наприклад, можливість прямо впливати на ті процеси, які безпосередньо їх стосуються. Здобуття нових навиків. Відчуття рішучості та самовизначеності, які допомагають у підвищенні впевненості та самооцінки.
- місцевих та центральних органів влади;
Наприклад, краще робити усе правильно з самого початку, ніж допускати «дорогі» помилки. Отримання кращих результатів завдяки залученню до процесу консультування суб'єктів політики та послуг. Задоволення від безпосередньої роботи з тими, хто отримує користь.

- засобів масової інформації.
Наприклад, краща комунікація з усіма представниками суспільства. Достовірна інформація щодо проблем інвалідності та тем, пов'язаних з ними. Менше скарг громадян щодо висвітлення подій.

На якому етапі процесу ми знаходимося і куди рухаємось?

Завдання 1

Тренер звертається до учасників і просить подумати над питаннями.

- Якщо проаналізувати шлях від моменту отримання інформації, через етап консультування до колегіального прийняття рішень, на якому відрізку цього шляху перебуває ваша організація?
- Де перебувають ті організації, з якими ви співпрацюєте чи на які хочете впливати?
- Якщо вони не керуються принципом колегіального прийняття рішень, то які існують перешкоди? Що може переконати їх в наявності потенційних переваг колегіального прийняття рішень?

Учасники діляться своїми думками з іншими. Тренер проводить обговорення. Робить узагальнення виконаного завдання.

При виконанні вправи можна використати дану таблицю, розширивши завдання для учасників. Варто роздрукувати її заздалегідь для кожного учасника.

Питання	Інформація	Консультації	Інклюзивне прийняття рішення
Де знаходиться ваша організація зараз?			
Де б ви розмістили організації, з якими ви хотіли б мати партнерські стосунки або на яких хотіли б впливати?			
Які перешкоди стоять перед вами та організаціями, які не дозволяють вам перейти від інформування до консультацій та від консультацій до інклюзивного прийняття рішень?			
Які конкретні переваги переходу до інклюзивного прийняття рішень?			
Які методи допомогли б вашій організації зробити це?			
Які методи допомогли б організаціям, з якими ви маєте партнерські стосунки або на які ви хочете мати вплив?			
Інше...			

Додаток до Розділу 2

Тренінг з теми «Правові умови інклюзивного процесу прийняття рішень»

Теоретичні матеріали до занять представлені в Розділі 2 цього посібника.

Конвенція ООН про права людей з інвалідністю – нові підходи до питань інвалідності

Завдання 1

Тренер умовно проводить лінію між двома стінами кімнати і пояснює учасникам, що один край цієї лінії символізує абсолютну інклюзію (включення) людей з інвалідністю в життя суспільства, а протилежний край означає абсолютну ізоляцію, середина цієї лінії означає нейтральність.

Тренер, звертаючись до учасників, просить їх вибрати собі місце на цій лінії залежно від їхніх переконань щодо того, яка політика впроваджується в державі відносно осіб з інвалідністю після ратифікації Україною Конвенції ООН про права людей з інвалідністю?

Коли учасники займуть свої місця на лінії, тренер просить їх обговорити з партнером, який стоїть поруч, чому вони зайняли дану позицію, висловивши аргументи в підтримку.

Тренер робить узагальнення та надає коментарі.

Завдання 2

Тренер розподіляє учасників на невеликі групи і доручає ознайомитись з різними частинами статті 29 КПІ «Участь в політичному та суспільному житті». Просить кожну групу працювати над тим, щоб:

- перефразувати розділ статті більш чітко.
- навести деякі приклади того, як це право використовується в Україні.

Після представлення напрацювань учасників тренер узагальнює результати.

Зобов'язання, які покладає КПІ на уряд держави. Вплив на національну політику

Завдання 1

Тренер проводить скероване тематичне обговорення, моделюючи дві ситуації:

- Ви приватна особа або представник організації, яка займається питанням інвалідності. Як ви можете використати Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю, щоб вплинути на національну/ регіональну політику. Наведіть приклади.
- Як можна використати Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю для забезпечення кращої участі осіб з інвалідністю в процесі прийняття рішень.

Моніторинг Конвенції

Завдання 1

Тренер просить учасників у центрі ватману написати «ключове слово», що стосується прав людей з інвалідністю, попередньо вказавши тематику, з якої воно вибирається. Після цього пропонує учасникам навколо написати інші слова, пов'язані з ним, тобто скласти свою «павутинку» з даної теми.

Добровольці представляють свою «павутинку», виділяючи основні складові процесу моніторингу.

Тренер узагальнює результати виконаного завдання.

Факультативний протокол до Конвенції ООН про права людей з інвалідністю

Завдання 1

Тренер заздалегідь має підготувати матеріал щодо справ, поданих до Комітету ООН з прав людей з інвалідністю (2-3 справи залежно від кількості груп учасників). На початку вправи він розподіляє учасників на 3 групи: «позивачі», «відповідачі від держави», «експерти комітету». Після цього моделюється ситуація, висловлюються скарги і обговорюється рішення.

Правові умови процесу прийняття рішень у міжнародному та британському законодавстві

Завдання 1

Тренер просить кожного учасника написати 1-2 запитання з теми, фокусуючи увагу на важливості знання законодавства щодо участі в процесі прийняття рішення.

Просить кількох учасників зачитати свої запитання та активізувати інших учасників до відповідей та обговорення. Після цього підводить підсумки та узагальнює обговорення.

Законодавство України з питань залучення громадськості до прийняття рішень

Завдання 1

Тренер ділить учасників на три команди.

Перша команда має перелічити законодавство України, що регулює питання залучення громадськості до прийняття рішень органами влади без виокремлення або виділення окремих суб'єктів, на кшталт об'єднань осіб з інвалідністю.

Друга команда – законодавство України, що регулює питання залучення громадськості до прийняття рішень органами влади, в якому згадуються окремі суб'єкти, у тому числі об'єднання осіб з інвалідністю.

Третя команда – законодавство України, що регулює питання залучення об'єднань осіб з інвалідністю до прийняття рішень органами влади.

Додаток до Розділу 3

Тренінг з теми «Процес інклюзивного прийняття рішень»

Інклюзивне прийняття рішень та цикл вироблення політичних рішень

Завдання 1

Тренер розподіляє учасників на групи. Групі надаються аркуш паперу, фломастери. Потім тренер пропонує дати відповідь на запитання:

- Який вид діяльності можуть або повинні виконувати органи державної влади на кожному етапі циклу розробки політики (встановлення цілей; розробка та аналіз варіантів; визначення політики; впровадження політики; моніторинг та перегляд)?

Кожна група презентує свої напрацювання. Після обговорення тренер підводить підсумок.

Приклади можливих відповідей

1. Встановлення цілей.

Надання інформації щодо проблеми, яку треба вирішити; запит щодо даних та ідей; громадські слухання та форуми; спільні комітети та робочі групи.

2. Розробка та аналіз варіантів.

Встановлення мінімальних стандартів для громадських консультацій; забезпечення доступу до проектів рішень та дотичної інформації; проведення фокус-груп та громадських зустрічей, залучення експертів та інших зацікавлених осіб.

3. Визначення політики.

Надання доступу до документів, пов'язаних з проблемним питанням, та до пропозицій/проектів рішень; громадські слухання; громадське журі; фінансове планування за участю виконавців.

4. Впровадження політики.

Відкриті та прозорі тендери; планування та розвиток стратегічного партнерства з питань постачання (надання послуг); навчання всіх спеціалістів, які залучені до надання послуг, тими, на кого спрямоване рішення.

5. Моніторинг та перегляд.

Використання зворотної реакції, скарг та подяк; регулярні зустрічі з громадськими організаціями; експертні дослідження та аналіз результатів стосовно цілей; перегляд політики на зборах комітетів; експертні консультації; публічні дебати.

Завдання 2

Розробка відповідної моделі інклюзивного прийняття рішення.

Тренер розподіляє учасників на групи. Кожній групі пропонується вибрати сценарій.

Сценарії ситуацій

- Ви починаєте надавати нову послугу на підтримку батьків немовлят та дітей, віком до 3-х років, які знаходяться у важкому становищі.
- Ви розробляєте нові рішення з метою подолання високого рівня безробіття серед людей з інвалідністю.
- Ви оцінюєте роботу міських (приміських) автобусних маршрутів, щоб потім обговорити як покращити їх роботу, щоб від цього отримали користь як місцева економіка, так і громада. В вашому мікрорайоні знаходиться фабрика, в'язниця, лікарня та декілька шкіл.

Після розподілу сценаріїв тренер дає завдання: розробити процес прийняття рішення; визначити, кого необхідно залучити до цього процесу, які заходи здійснити.

Учасники повинні намалювати цей процес на великих аркушах паперу і бути готовими детально його пояснити, а також обґрунтувати своє рішення перед загальною аудиторією.

Після презентацій відповідей тренер підсумовує переваги та занепокоєння, висловлені кожною групою, та просить внести зміни до запропонованого процесу, щоб вирішити проблеми, які викликали занепокоєння.

В кінці вправи тренер перевіряє чи вдалося групам досягти консенсусу щодо змін та підводить підсумки.

Шляхи залучення людей з інвалідністю та громадянського суспільства до процесу прийняття рішень

Завдання 1

Тренер пропонує учасникам обговорити наступні питання:

- Як проектується та розробляється політика для громадських організацій людей з інвалідністю?
- Чи робиться це на загальнонаціональному/місцевому рівні?
- Чи мають на це вплив проблеми місцевого чи загальнонаціонального характеру?
- Чи мають на це вплив політики, які приймають рішення, чи працівники органів влади?
- Це конкретний захід заради людей з інвалідністю, чи частина ширшого інклюзивного підходу?
- Хто і як це фінансує?
- На які групи ця політика буде мати вплив?
- Які часові рамки?
- Чи це щось нове, чи те, що вже існує?

Тренер надає можливість висловитись якомога більшій кількості учасників, а потім робить узагальнення

Кроки процесу інклюзивного прийняття рішень

Завдання 1

Тренер просить учасників об'єднатись в невеликі групи і спробувати, використовуючи власний досвід, змодельювати ситуацію щодо проведення консультації з обраних питань (впровадження інклюзивного навчання; надання соціальних пільг; працевлаштування та зайнятість; забезпечення архітектурної доступності медичного закладу та ін.).

Заздалегідь необхідно підготувати на аркуші паперу перелік питань, на які мають відповісти групи, та роздати їх.

- Скільки інформації необхідно отримати від людей; скільки часу їм потрібно для того, щоб обговорити питання в групах, перед тим як обговорювати їх перед більшою аудиторією; як вони переконують своїх керівників/старших працівників у необхідності обговорення; як вони сприймають ризики, пов'язані з початком дискусій, на різних етапах циклу прийняття рішень?

- Як чітко донести групі, яку ви залучаєте, ваше бачення ролі її членів, чому ви хочете їх залучити; дайте деякі натяки щодо того, як вирішити кого залучити, на якому етапі, чому, як забезпечити, щоб їх залучення було неодноразовим.
- Як ви складаєте бюджет забезпечення інклюзивного прийняття рішень? Скільки часу для цього потрібно?

Після презентації напрацювань груп та обговорення, тренер підводить підсумок виконаного завдання.

Додаток до Розділу 4

Тренінг з теми «Роль органів влади в процесі інклюзивного прийняття рішень»

Переваги залучення громадськості до формування політики

Завдання 1

Тренер ділить учасників на дві команди.

Перша команда має перелічити проблеми, які можуть виникнути в урядів, якщо вони не будуть залучати громадськість до процесу формування політики;

Друга команда – переваги, які отримає уряд від залучення громадськості до процесу формування політики.

Відкрите та інклюзивне формування політики

Завдання 1

Тренер пропонує учасникам обговорити наступні питання:

- Що таке відкритість формування політики?
- Що таке інклюзивність формування політики?
- У чому полягає різниця між відкритістю та інклюзивністю формування політики?
- Переваги одночасного застосування відкритого та інклюзивного формування політики?

Тренер надає змогу висловитись якомога більшій кількості учасників, а потім робить узагальнення.

Інклюзивність процесу формування політики

Завдання 1

Тренер ділить учасників на дві команди.

Перша команда має перелічити бар'єри, які уряди повинні усунути для залучення до процесу формування політики «тих, хто має бажання, але не має можливості»;

Друга команда – для залучення «тих, хто має можливість, але не має бажання».

Аналіз рівності

Завдання 1

Тренер пропонує учасникам обговорити наступні питання:

- Які проблеми можна виявити за допомогою результатів аналізу рівності?
- Як необхідно діяти, виявивши їх?

1. Переваги для персоналу

Співробітники державних органів, які відповідають за забезпечення транспортом, мають ряд додаткових пільг, доступних для персоналу, більшість яких надається на справедливій основі.

Проте при проведенні аналізу рівності особливу увагу було надано пільзі безкоштовного користування послугами транспорту, яка надається персоналу. Партнери (чоловік чи дружина) та діти працівників також мають можливість безкоштовно

користуватися транспортом, якщо вони подорожують разом з ними. Безкоштовне користування послугами транспорту недоступне більше нікому, окрім персоналу, їхніх партнерів та дітей.

Які проблеми рівності тут порушено і що варто зробити у даному випадку?

2. Температура в офісі

Як частина плану дій в рамках Стратегії змін клімату урядовий департамент вирішив знизити температуру в усіх своїх офісах на два градуси.

В наслідок цього виникла дискусія у групі з питання дотримання рівності. Особи з інвалідністю зазначили, що хоча більшість персоналу вважає нижчу температуру лише дещо некомфортною, то для деяких осіб з інвалідністю зниження температури може мати серйозні наслідки для їх життєдіяльності.

Які проблеми рівності тут порушено і що варто зробити у даному випадку?

3. Конференція

Урядовий відділ планує організувати конференцію з питань нової політики для зацікавлених сторін. Мета заходу – привернення уваги широкого кола зацікавлених осіб, яких можна було б залучити до політики.

Аналіз рівності виявив, що до участі у конференції важливо запросити різні групи зацікавлених осіб.

Існує ряд питань, одне з яких полягає в тому, що попередні дати проведення конференції співпадають з періодом Рамадану. Хоча це не означає, що мусульмани не зможуть відвідати цю подію, проте для деяких осіб це може бути стримуючим фактором.

Місце проведення конференції уже заброньовано.

Які тут проблеми з питанням дотримання рівності і що варто зробити у даному випадку?

4. Закупівля

Регіональний державний орган переглядає процес закупівлі, щоб збільшити продуктивність та покращити співвідношення «ціна-якість».

Проводиться робота, метою якої є визначення питання рівності щодо бізнес організацій, у яких державні органи здійснюють закупівлю товарів та послуг. Більшість з цих організацій великі, мають непогану репутацію в питаннях рівності. Решта з них – малі та середні підприємства (МСП), значна частина яких перебуває у власності темношкірого населення та представників етнічних меншин. Ще невелика кількість є власністю жінок або осіб з інвалідністю.

Основне завдання перевірки – суттєве скорочення кількості організацій, у яких державні органи здійснюють закупки. Це дозволить отримати необхідні адміністративні заощадження та можливо покращити співвідношення «ціна-якість».

Які тут проблеми з питанням дотримання рівності і що варто зробити?

5. Рекрутинг

Державні органи переглядають свою політику та процеси найму на роботу. Це основна політика, котра має відношення до питання рівності, і тому частина її розробки підлягає аналізу на предмет рівності.

Стандартна форма подання на посаду вимагає від кандидатів детальної інформації, включаючи питання інвалідності чи вагітності.

Також в обов'язках деяких посад зазначено, що особа, призначена на цю посаду, можливо буде змушена працювати вечорами, у вихідні і повинна мати водійське посвідчення.

Які тут проблеми з питанням дотримання рівності і що варто зробити?

6. Житло

Місцева влада проводить річну перевірку виділення житла. Скарги, які отримала влада, становлять частину доказової бази аналізу рівності цієї перевірки.

Існує невелика, проте серйозна за змістом кількість скарг щодо так званого несправедливого виділення житла особам, котрі нещодавно переїхали і стали членами конкретної громади. Місцева влада занепокоєна, що ці скарги – непідтверджені припущення, які можуть мати негативний вплив на добрі міжрасові відносини.

Які тут проблеми з питанням дотримання рівності і що варто зробити?

7. Закриття їдальні

Коледж вирішив закрити їдальню, яка обслуговувала студентів в одному з невеликих корпусів. Рішення було затверджено Радою коледжу і контракт з обслуговуючою компанією було розірвано.

Поступила велика кількість скарг від студентів щодо закриття їдальні, які лише нещодавно були представлені на розгляд деяких членів Ради. Більшість скарг мали досить загальний характер, проте в декількох йшлося про відсутність інших місць, де можна купити їжу, і які б знаходилися неподалік від цього корпусу, окрім місцевого бару.

Які тут проблеми з питанням дотримання рівності і що варто зробити?

Додаток

Про проект IDEAS

Проект IDEAS: Інклюзивні рішення для рівноправного та відповідального суспільства

Проект IDEAS – «Інклюзивні рішення для рівноправного та відповідального суспільства» – є регіональним трирічним проектом, що фінансується Європейською Комісією та Британською Радою, і здійснюється у шести країнах: Азербайджані, Вірменії, Грузії, Йорданії, Лівані та Україні. Метою проекту є зміцнення ролі та потенціалу організацій громадянського суспільства, що працюють у сфері інвалідності, задля більш активного залучення цих організацій у процеси прийняття рішень на місцевому рівні, що забезпечуватиме сприяння втіленню прав та інтересів людей з інвалідністю. Цілями і завданнями проекту є:

- **створення рамки прийняття рішень**, яка б допомагала органам місцевої ради враховувати права і потреби людей з інвалідністю у процесі прийняття рішень;
- **розвиток навичок та підвищення рівня знань** в організаціях громадянського суспільства, що представляють інтереси людей з інвалідністю, місцевих органах влади, у засобах масової інформації для більш ефективного представлення інтересів людей з інвалідністю у процесах прийняття рішень та загалом у суспільстві;
- **сприяння участі організацій громадянського суспільства**, а також безпосередньо людей з інвалідністю у процесах прийняття рішень місцевими органами влади та у моніторингу дій місцевих органів влади;
- **зміцнення співпраці** всіх секторів з метою сприяння забезпеченню прав людей з інвалідністю та запровадженню міжнародних стандартів у питаннях інвалідності, як в країні, так і за її межами.

Розробка та впровадження функціональної рамки прийняття рішень має сприяти участі людей з інвалідністю у житті суспільства нарівні з іншими. Зокрема послуги, що надаються для широкого загалу, мають бути доступними і для людей з інвалідністю. Для забезпечення цього у проекті розроблено низку заходів за участю центральних і місцевих органів влади, організацій громадянського суспільства, засобів масової інформації.

Координатор проекту – Британська Рада в Україні.

Додаток

Міжнародна рамка в проекті IDEAS

Міжнародна Рамка – документ, який базується на основних принципах і підходах, які закладені в міжнародних та європейських документах, а також в Конвенції ООН про права людей з інвалідністю.

В основу Міжнародної рамки покладено принципи дотримання прав людини, відмова від дискримінації, підвищення індивідуальної мобільності, свобода вибору, якість життя людей з інвалідністю, а також закріплення в суспільстві підходу, який базується на повазі до особливостей людей з інвалідністю та їх прийняття як компоненту людського різноманіття і частини людства.

Міжнародна Рамка керується принципами Конвенції ООН про права людей з інвалідністю (КПІ):

- а) **Повага до властивої людині гідності, її особистої самостійності, включаючи свободу робити власний вибір, і незалежності.** Повага до властивої людині гідності означає цінність кожної людини. Коли гідність людини з інвалідністю поважається, то ціниться і її досвід та думки. Особиста самостійність означає здатність контролювати своє особисте життя і мати свободу робити свій власний вибір.
- б) **Недискримінація.** Цей основний принцип міжнародного права з прав людини, який включає в себе захист від прямої (неприхованої) та непрямой (прихованої) дискримінації. В КПІ дискримінація означає «будь-яке розмежування, виключення або обмеження на основі інвалідності, метою чи результатом якого є послаблення чи заперечення визнання, реалізації нарівні з іншими прав людини та основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській чи будь-якій іншій сфері. Вона включає в себе всі форми дискримінації, у тому числі відмову у розумному пристосуванні». Розумне пристосування означає «внесення, коли це потрібно (в конкретному випадку), необхідних і доречних модифікацій та коректив, що не стають неспівставним чи не виправданим тягарем для цілей забезпечення реалізації або здійснення інвалідів нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод» (стаття 2 Конвенції ООН).
- в) **Повне та ефективне залучення та включення у суспільство.** Повне та ефективне залучення та включення у суспільство забезпечує визнання людей з інвалідністю як рівних членів суспільства. Потреби людей з інвалідністю розцінюються як невід'ємна частина соціально-економічного розвитку, а не вважаються «особливими». Концепція повного та ефективного залучення та включення у суспільство поєднана з концепцією універсального дизайну (стаття 2 Конвенції ООН) та з доступом до фізичного та соціального середовища. Принцип залучення та включення – це і засіб, і кінцева мета. За допомогою активного залучення та включення людей з інвалідністю їхні потреби і проблеми можна озвучити та потім вирішити. Це також ціль, оскільки за допомогою залучення людей з інвалідністю їм надаються повноваження спільно з органами влади розробляти та пропонувати рішення проблем, які вони виявили.

- г) **Повага до особливостей людей з інвалідністю та їх прийняття як компоненту людського різноманіття і частини людства.** Цей принцип має на увазі сприйняття інших людей на умовах взаєморозуміння. Незважаючи на окремі очевидні відмінності, усі люди мають однакові права та гідність.
- д) **Рівність можливостей.** Цей принцип означає створення в суспільстві умов для поваги відмінностей, уникнення несприятливих умов та забезпечення того, щоб усі соціальні групи повною мірою брали участь у житті суспільства на рівних умовах.
- е) **Доступність.** Принцип доступності надає можливість людям з інвалідністю жити незалежним життям та брати активну участь в усіх аспектах життя. Держави вживають необхідних заходів, щоб забезпечити однаковий доступ людям з інвалідністю до фізичного середовища, транспорту, інформації та засобів комунікації, включаючи інформаційні технології і системи, та до інших послуг та закладів, які доступні і надаються решті населення.
- е) **Рівність між чоловіками та жінками.** Цей принцип визнає рівність всіх перед законом, тобто те, що права та відповідальність однакові для всіх; немає обмежень чи переваг на підставі статі людини; рівні умови для жінок та чоловіків з інвалідністю для того, щоб користуватись правами нарівні з іншими; відсутність дискримінації за ознакою статі.
- ж) **Повага до прогресуючих дітей з інвалідністю та повага до права дітей з інвалідністю на збереження власної ідентичності.** Цей принцип визнає повне користування дітьми з інвалідністю правами та свободами на рівній основі з іншими; в центрі уваги – інтереси дитини; права дітей з інвалідністю на вільне висловлювання власних поглядів з усіх питань, які впливають на їх життя, відповідно до віку, зрілості тощо.

Учасники проекту IDEAS визначили пріоритетні види діяльності для поглиблення участі осіб з інвалідністю та їх організацій у процесі прийняття рішень на національному та регіональному рівнях:

- Право на освіту: забезпечити впровадження інклюзивної освіти на усіх рівнях системи освітніх послуг.
- Право на соціальний захист (раціональне забезпечення пільг та соціальних послуг).
- Доступ до інформації, в тому числі забезпечення осіб з порушенням зору спеціальними комп'ютерними програмами, технічними засобами.
- Забезпечення впровадження статті 9 «Доступність» Конвенції ООН про права інвалідів.
- Забезпечення участі людей з інвалідністю та їх організацій у процесі розробки політики/законодавчих актів, які безпосередньо впливають на їхнє життя; участь у центральних та місцевих органах влади у якості радників та консультантів.
- Створення робочих місць та відповідних умов праці для людей з інвалідністю.
- Забезпечення умов незалежного проживання та підтримки людей з інвалідністю.

Стратегії

Стратегія участі людей з інвалідністю в процесі прийняття рішень передбачає наступні етапи:

- визначення проблеми;
- розробка плану дій (визначення цілей і завдань; механізмів, які будуть задіяні; людських та фінансових ресурсів; міжвідомча взаємодія; індикатори моніторингу та оцінки);
- реалізація плану дій (періодичний перегляд його виконання і, якщо потрібно, коригування);
- моніторинг та оцінка.

Зобов'язання органів влади (на загальнонаціональному та місцевому рівні)

- Забезпечувати участь громадянського суспільства та його інститутів у процесах формування та реалізації державної національної та регіональної політики.
- Впроваджувати європейські підходи інститутами громадянського суспільства до питань делегування окремих функцій держави в сфері реалізації державної політики в гуманітарній та соціальній сферах.
- Забезпечувати умови для активізації участі громадян з інвалідністю в процесі підготовки та прийняття рішень, здійснення ефективного громадського контролю над діяльністю органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема, щодо запобігання та протидії корупції, підвищення прозорості діяльності цих органів.
- Впроваджувати проведення систематичних консультацій з громадськими організаціями людей з інвалідністю в процесі прийняття рішень органами влади, завчасно оприлюднювати проекти відповідних актів на офіційних сайтах цих органів, використовувати інші механізми взаємодії.
- Переглядати законодавство, політику і програми щодо зобов'язань, що накладаються Конвенцією ООН про права інвалідів.
- Враховувати у всіх стратегіях і програмах права людей з інвалідністю.
- Використовувати правильну термінологію і дотримуватися стандартів відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів.
- Приймати всі належні заходи для усунення дискримінації за ознакою інвалідності.
- Зміцнювати роль громадських організацій людей з інвалідністю для того, щоб вони могли впливати на прийняття рішень на рівні місцевої громади.
- Створювати і пропагувати консультативні органи, що включають людей з інвалідністю; залучати людей з інвалідністю у всі сектори державної служби.
- Проводити збір належної інформації, в тому числі статистичні дані, які б дозволяли розробляти і здійснювати стратегії відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів.
- Систематично проводити оцінку державних програм, які стосуються людей з інвалідністю, із залученням їх до цієї роботи. Забезпечити відкритість даних і результатів.
- Організовувати інформаційні та просвітницькі кампанії, що стосуються проблем людей з інвалідністю і існуючої політики, роблячи акцент на тому, що люди з інвалідністю мають ті ж права, що й інші громадяни.

- Вживати належних заходів для реалізації права на свободу вираження думок і переконань, а також права на участь у політичному та громадському житті нарівні з іншими.

Зобов'язання людей з інвалідністю та громадських організацій, які представляють їхні інтереси

- Співпрацювати з громадськими організаціями, з державними установами, які беруть участь у розробці та виконанні політики з питань інвалідності.
- Брати активну участь у просвітницькій діяльності з питань прав людей з інвалідністю.
- Сприяти викладанню проблем інвалідності фахівцям та посадовим особам, які приймають рішення; брати активну участь у розробці навчальних програм з питань інвалідності.
- Порушувати відповідні проблеми в засобах масової інформації та пропонувати шляхи їх вирішення.
- Підвищувати потенціал громадських організацій людей з інвалідністю.
- Залучати до роботи людей з інвалідністю (включаючи тих, хто формально не перебуває в організації) для виявлення проблем, потреб і прогалин в законодавстві, політиці, стратегіях.
- Доводити проблеми, потреби і прогалини в законодавстві та інших сферах до відома органів влади на місцевому та національному рівні та працювати з ними над запропонованими рішеннями.
- Проводити моніторинг та оцінку виконання місцевих та загальнонаціональних політик і стратегій у сфері інвалідності.
- Брати участь у консультаційних радах для впливу на процес прийняття рішень.
- Представляти інтереси і захищати права людей з інвалідністю в різних інституціях.

Зобов'язання засобів масової інформації

- Сприяти збільшенню місця/ефіру для історій, пов'язаних з інвалідністю, в засобах масової інформації. Знаходити можливість впливу на комерційні ЗМІ щодо висвітлення тем інвалідності.
- Пропагувати позитивний образ людей з інвалідністю в ЗМІ (друкованих, аудіовізуальних та соціальних).
- Дотримуватись принципу якісної журналістики у висвітленні тем інвалідності.
- Сприяти участі персоналу (репортерів, журналістів, сценаристів, редакторів, продюсерів програм, адміністраторів і т.д.) в тренінгах з використання правильної термінології, а також з підготовки програм, які б підтримували позитивний і практичний підхід у висвітленні теми.
- Залучати фахівців з інвалідністю в медійні процеси. Наприклад, запрошувати людей з інвалідністю як гостей на телепрограми, на посади ведучих і репортерів, а також в роботу «за кадром» в якості продюсерів і творців програм.
- За можливості розвивати «робочі групи з утримання програм», які включали б представників громадянського суспільства (людей з інвалідністю, фахівців у сфері інвалідності), для того щоб радити, обговорювати і розглядати зміст програм на предмет позитивного і практичного відображення питань інвалідності в них.

- Сприяти залученню людей з інвалідністю на посади консультантів і керівників у всіх секторах ЗМІ.
- Забезпечувати ресурсами для роботи журналістів, які висвітлюють тематику інвалідності.

Моніторинг та оцінка

Моніторинг проводиться з метою оцінки, контролю та прогнозу планів дій за напрямками, які були визначені учасниками проекту. В даному проекті основна його мета – оцінка політики участі громадських організацій людей з інвалідністю в процесі прийняття рішень. Кількісними і якісними показниками можуть бути виміряні будь-які заходи проекту.

У кожному з обраних пріоритетів діяльності можуть бути використані різні індикатори для оцінки результатів, але потрібно взяти до уваги, що основні індикатори моніторингу повинні охоплювати концепцію участі громадських організацій людей з інвалідністю в процесі прийняття рішення. Це можуть бути:

- Законодавчі ініціативи: закони, програми, стратегії, які були ініційовані та прийняті. Фінансування громадських організацій: оцінка процедур фінансування.
- Співпраця та участь: рівень участі громадських організацій людей з інвалідністю в законодавчих ініціативах, доступ до інформації, рівень участі в роботі комітетів Верховної Ради, міністерств, відомств, місцевих адміністрацій, кількісні та якісні індикатори підписаних і прийнятих угод органами виконавчої влади тощо.
- Розвиток громадських організацій людей з інвалідністю: індикатори, пов'язані з потенціалом організацій, з їхнім внеском в соціальну політику (наприклад, кількість і якість послуг).

Подальші дії і рекомендації проекту будуть базуватись на отриманих результатах його діяльності в шести країнах-учасницях.

Інформаційні джерела

Активні громадяни – Веб-сторінка Британської Ради в Україні

www.britishcouncil.org.ua/en/programmes/society/citizens-participation

Кодекс етики та організаційної культури громадянської участі у процесі прийняття рішень – Рада Європи.

www.coe.int/t/ngo/code_good_prac_en.asp

Право на контроль

www.essex.gov.uk/Health-Social-Care/Care-for-Adults/Staying-Independent/Right-to-Control/Pages/Default.aspx

Приклади залучення до участі

Режим доступу: www.equalityhumanrights.com/advice-and-guidance/public-sector-equality-duty/case-studies/case-studies-consultation-involvement/

Посібник громадянської участі у місцевому прийнятті рішень, Британська Рада в Україні

www.britishcouncil.org.ua/en/programmes/society/citizens-participation

Інструментарій проектування принципу інклюзивності

www.inclusive-design-toolkit.com/betterdesign2/

Інклюзивний процес прийняття рішень

odi.dwp.gov.uk/inclusive-policy-making/index.php

INDYSPACE – платформа для молодих активістів з інвалідністю з цілого світу

indyspace.org

Участь та спільне виробництво – Відділ з питань людей з інвалідністю

odi.dwp.gov.uk/involving-disabled-people/co-production.php

«Залучення людей з інвалідністю до участі»

Відділ з питань людей з інвалідністю

odi.dwp.gov.uk/docs/reso/idp-intro.pdf

Світло, камера, дія – Підтримка питання рівних можливостей для людей з інвалідністю у громадському секторі

www.equalityhumanrights.com/uploaded_files/EqualityAct/PSED/radar-ded_acc.pdf

Рекомендації молодих людей з інвалідністю у Раді Європи та державам-членам – Рада Європи

vimeo.com/43637110

Конвенція ООН про права людей з інвалідністю

zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

«Хто на моїй стороні» – відео, створене ALLFIE та батьками з метою залучення молодих людей (від 3 до 25 років) та їхніх батьків. Розповідає про їхніх союзників і те, як вони можуть підтримати інклюзивну освіту

www.youtube.com/watch?v=AuAxxJ-cE9k

Національна Асамблея інвалідів України. Інформаційний ресурс

naiu.org.ua/

**Конвенція ООН про права людей з інвалідністю:
ключові документи та ресурси**

ООН надає можливість: Веб-сторінка ООН містить інформацію про Конвенцію про права інвалідів

www.un.org/disabilities/

Довідник для Парламентарів по Конвенції міститься

www.un.org/disabilities/default.asp?id=212

Національної Асамблеї інвалідів України

naiu.org.ua/

Верховний комісаріат ООН з прав людини.

На веб-сторінці є форма для подання скарги

www2.ohchr.org/english/bodies/treaty/CCD.htm

КООНПІ опублікували декілька довідників та інформаційних бюлетенів про Конвенцію та роботу з ООН

www.ohchr.org/EN/PublicationsResources/Pages/Publications.aspx

Комітет ООН з прав людей з інвалідністю

www.ohchr.org/english/bodies/crpd/index.htm

Департамент ООН з економічних та соціальних питань

esango.un.org/paperless/Web

Disabled People's International – міжнародна організація людей з інвалідністю. Її ціль підтримувати права усіх людей з інвалідністю шляхом їх повної участі, забезпечення рівності можливостей та міжнародної співпраці

www.icrpd.net/implementation/en/aboutus.htm

European Disability Forum – парасолькова організація для європейських та національних організацій людей з інвалідністю. На їхній веб-сторінці міститься інформація про Конвенцію та її реалізацію

www.edf-feph.org/Page_Generale.asp?DocID=13854&thebloc=13857

International Disability Alliance (IDA) – це мережа міжнародних організацій людей з інвалідністю, яка сприяє ефективному впровадженню Конвенції ООН про права людей з інвалідністю. Їхня веб-сторінка містить інформацію стосовно нарощування потенціалу організацій осіб з інвалідністю, а також базову інформацію про Конвенцію

www.internationaldisabilityalliance.org

Довідник IDA про незалежне звітування

www.internationaldisabilityalliance.org/projects-and-events/guidance-document-on-parallelreporting/

Добитися успіху! Для обміну передовим досвідом та сприяння захисту з метою боротьби з бідністю, соціальною ізоляцією та дискримінацією людей з інвалідністю у цілому світі

www.makingitwork-crpd.org/

Сайт з універсального дизайну

www.ud.org.ua/

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Європейський Союз складається з 28 країн-членів, які вирішили поступово об'єднати свої технології, ресурси та долі. За ті 50 років, що ЄС розширювався, ці країни спільно будували зону стабільності, демократії та сталого розвитку, водночас зберігаючи культурне розмаїття, толерантність та особисту свободу.

Європейський Союз завжди готовий ділитися своїми досягненнями та цінностями з країнами та народами поза його кордонами.

БРИТАНСЬКА РАДА

Британська Рада була заснована у 1934 році і є міжнародною організацією Сполученого Королівства із культурних відносин та освіти. Вона створює можливості для розбудови міжнародних зв'язків між Британією та іншими країнами та вибудовує довіру між людьми у всьому світі.

Британська Рада – глобальна організація, що має 190 представництв у 110 країнах та регіонах. Щороку вона впливає на 500 мільйонів людей у всьому світі, а це майже десята частина людства.